

COI Focus

GEORGIE

Algemene situatie

24 februari 2022 (update)

Cedoca

Oorspronkelijke taal: Nederlands

DISCLAIMER:

Dit COI-product is geschreven door de documentatie- en researchdienst Cedoca van het CGVS en geeft informatie voor de behandeling van individuele verzoeken om internationale bescherming. Het document bevat geen beleidsrichtlijnen of opinies en oordeelt niet over de waarde van het verzoek om internationale bescherming. Het volgt de richtlijnen van de Europese Unie voor de behandeling van informatie over herkomstlanden van april 2008 en is opgesteld conform de van kracht zijnde wettelijke bepalingen. De auteur heeft de tekst gebaseerd op een zo ruim mogelijk aanbod aan zorgvuldig geselecteerde publieke informatie en heeft de bronnen aan elkaar getoetst. Het document probeert alle relevante aspecten van het onderwerp te behandelen, maar is niet noodzakelijk exhaustief. Als bepaalde gebeurtenissen, personen of organisaties niet vernoemd worden, betekent dit niet dat ze niet bestaan hebben.

Alle gebruikte bronnen staan kort vermeld in een voetnoot en uitgebreid beschreven in een bibliografie achteraan het document. Bronnen die geconsulteerd maar niet gebruikt werden, staan in een lijst van geraadpleegde bronnen. In uitzonderlijke gevallen worden bronnen niet bij naam genoemd. Wie specifieke informatie uit dit document gebruikt, moet de bronverwijzing uit de bibliografie vermelden.

Publicatie of verspreiding van dit document is alleen mogelijk na schriftelijke toestemming van het Commissariaat-generaal voor de Vluchtelingen en de Staatlozen.

This COI-product has been written by Cedoca, the Documentation and Research Department of the CGRS, and it provides information for the processing of individual applications for international protection. The document does not contain policy guidelines or opinions and does not pass judgment on the merits of the application for international protection. It follows the Common EU Guidelines for processing country of origin information (April 2008) and is written in accordance with the statutory legal provisions.

The author has based the text on a wide range of public information selected with care and with a permanent concern for crosschecking sources. Even though the document tries to cover all the relevant aspects of the subject, the text is not necessarily exhaustive. If certain events, people or organisations are not mentioned, this does not mean that they did not exist.

All the sources used are briefly mentioned in a footnote and described in detail in a bibliography at the end of the document. Sources which have been consulted but which were not used are listed as consulted sources. In exceptional cases, sources are not mentioned by name. When specific information from this document is used, the user is asked to quote the source mentioned in the bibliography.

This document can only be published or distributed with the written consent of the Office of the Commissioner General for Refugees and Stateless Persons.

Inhoudstafel

Inhoudstafel	2
Lijst van afkortingen	3
Inleiding	5
1. Politieke situatie	7
1.1. Algemene politieke situatie	7
1.1.1. Voorgeschiedenis.....	7
1.1.2. Politieke ontwikkelingen in 2018-2021	8
1.1.3. Verkiezingsklimaat.....	13
1.2. Vrijheid van vergadering en betoging	16
1.3. Politieke vervolging	19
1.3.1. (Oude) aanklachten en rechtszaken tegen hooggeplaatste figuren van het vorige regime	19
1.3.2. Nieuwe aanklachten en rechtszaken tegen hooggeplaatste oppositieleden	20
1.3.3. Vervolging van lager geplaatste oppositieleden en activisten	22
2. Juridische situatie en juridische bescherming	25
2.1. Algemene juridische situatie.....	25
2.1.1. Hervorming van justitie na 2012	25
2.1.2. Een rechterlijke macht die beïnvloedbaar blijft	25
2.1.3. Benoeming van rechters aan het Hooggerechtshof.....	27
2.1.4. De strijd tegen corruptie.....	28
2.2. Juridische bescherming	30
2.2.1. Toegang tot rechtsmiddelen tegen schendingen van rechten en vrijheden	30
2.2.2. Recht op een eerlijk en openbaar proces	31
2.2.3. Rechtspraak tijdens de pandemie	32
2.2.4. Wetboek inzake Administratieve Overtredingen	32
2.2.5. Goedkeuring van de wet voor de eliminatie van elke vorm van discriminatie	33
2.3. Nationale strategie voor de bescherming van de mensenrechten 2014-2020	34
3. Specifieke situaties	35
3.1. Etnische minderheden	35
3.2. Religieuze minderheden en religieuze haat.....	37
3.2.1. De getuigen van Jehova	39
3.2.2. De moslimgemeenschap.....	40
3.3. LGBT+	40
3.4. Geweld tegen vrouwen	44
3.5. Persvrijheid.....	47
3.6. Detentieomstandigheden	51
3.6.1. Algemene omstandigheden	51
3.6.2. Geweld tussen gedetineerden	51
3.6.3. Machtsmisbruik en geweld door leden van de ordehandhaving	52
3.6.4. Geweld tijdens arrestaties	54
4. De separatistische regio's Zuid-Ossetië en Abchazië	55
4.1. Voorgeschiedenis.....	55
4.2. Zuid-Ossetië	56
4.3. Abchazië.....	59
Samenvatting	63
Bibliografie	66

Lijst van afkortingen

ABL	Administrative Boundary Line
AI	Amnesty International
APG	Alliance of Patriots of Georgia
CEC	Central Election Commission of Georgia
CERD	Committee for the Elimination of Racial Discrimination
CPJ	Committee to Protect Journalists
CPT	European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment
CITJ	Coalition for an Independent and Transparent Judiciary
CUG	Citizens' Union of Georgia
CRRC	Caucasus Resource Research Center
DIOLP	Department to Investigate Offenses Committed in the Course of Legal Proceedings
ECRI	European Commission against Racism and Intolerance
EEAS	European External Action Service
EG	Movement for Liberty - European Georgia
EHRM	Europees Hof voor de Rechten van de Mens
EMC	Human Rights Education and Monitoring Center
EU	European Union
EUMM	European Union Monitoring Mission
FDP	Free Democrats Party
GD	Georgian Dream
GD-DG	Georgian Dream - Democratic Georgia
GYLA	Georgian Young Lawyers' Association
HCoJ	High Council of Justice
HRC	Human Rights Center (vroeger: HRIDC)
HRIDC	Human Rights Information and Development Center (nu: HRC)
HRW	Human Rights Watch
ICG	International Crisis Group
ICRC	International Committee of the Red Cross
IDFI	Institute for Development of Freedom of Information
ISFED	International Society for Fair Elections and Democracy
IPAP	International Prosecution Advisory Panel
Landinfo	Norwegian Country of Origin Information Center
MDF	Media Development Foundation

ODIHR	Office for Democratic Institutions and Human Rights
OHCHR	Office of the High Commissioner for Human Rights
OSCE	Organization for Security and Co-operation in Europe
OSEPI	Open Society European Policy Institute
OSGF	Open Society Georgia Foundation
PACE	Parliamentary Assembly of the Council of Europe
RSF	Reporters Sans Frontières
RvE	Raad van Europa (Council of Europe)
TI	Transparency International
TIG	Transparency International Georgia
TSCMJ	Temporary State Commission on Miscarriages of Justice
UNDP	United Nations Development Programme
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees
UNM	United National Movement
USAID	United States Agency for International Development
USDOS	United States Department of State (ministerie van Buitenlandse Zaken van de Verenigde Staten)
WISG	Women's Initiatives Supporting Group

Inleiding

Deze COI Focus *Algemene situatie* biedt een overzicht en analyse van de actuele situatie in Georgië (2018-2021). De aandacht gaat hierbij specifiek uit naar de politieke situatie, het rechtssysteem, de implementatie van wetten, eventuele vervolging of mishandeling van personen met specifieke profielen (o.a. etnische en religieuze minderheden, LGBT+, journalisten, activisten, politieke oppositie, gedetineerden...) en de mate waarin hiertegen bescherming geboden wordt. De situatie in de twee de facto onafhankelijke regio's Zuid-Ossetië en Abchazië, die zich aan het gezag van de centrale Georgische autoriteiten onttrekken, wordt afzonderlijk besproken in hoofdstuk vier.

Het eerste hoofdstuk geeft een zicht op de politieke situatie in Georgië en schetst de voorgeschiedenis van het land, gevolgd door een overzicht van alle belangrijke politieke ontwikkelingen tussen 2018 en 2021. De aandacht gaat hierbij eveneens naar het verkiezingsklimaat en de mate waarin de vrijheid van vergadering en betoging gerespecteerd wordt. Rechtszaken tegen hooggeplaatste figuren uit het voormalige regime (voor 2012 onder het presidentschap van Mikhail Saakashvili) komen aan bod, net zoals recente aanklachten en rechtszaken die vooraanstaande internationale organisaties en lokale mensenrechtenorganisaties beschouwen als politiek gemotiveerd. Tot slot gaat er aandacht naar eventuele problemen waarmee lager geplaatste oppositieleden, sympathisanten of politiek activisten geconfronteerd kunnen worden.

In het tweede hoofdstuk gaat de aandacht naar het functioneren van het gerecht en de strijd tegen corruptie. Het geeft een overzicht van de mogelijke rechtsmiddelen waarop burgers zich kunnen beroepen in het geval van een eventuele schending van bepaalde rechten en vrijheden. Dit hoofdstuk vermeldt ook de wetgeving in verband met de bescherming van burgers (inclusief de toepassing ervan) tegen eventuele schendingen van mensenrechten.

In hoofdstuk drie wordt de situatie van personen met uiteenlopende profielen in kaart gebracht en geanalyseerd: etnische en religieuze minderheden, LGBT+-personen en slachtoffers van huiselijk geweld. Dit hoofdstuk schetst eveneens de mate waarin journalisten vrij kunnen werken en bespreekt de detentieomstandigheden, alsook de reactie van de autoriteiten op eventuele misdragingen door ordehandhavers in gevangenissen.

Het vierde hoofdstuk gaat over de separatistische regio's Zuid-Ossetië en Abchazië. Dit hoofdstuk geeft een zicht op de voorgeschiedenis, demografische gegevens, beschikbare verblijfsdocumenten, de situatie voor etnische Georgiërs, verplaatsingen van en naar deze regio's en de invloed van Rusland in beide separatistische gebieden.

Cedoca volgt de situatie in Georgië voortdurend op. De meeste informatie in deze COI Focus is afkomstig uit rapporten van internationale organisaties en Europese instellingen die de situatie in Georgië opvolgen en hierover rapporteren zoals de Raad van Europa (RvE), VN-organisaties, Amnesty International, Human Rights Watch (HRW), Freedom House, het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken (USDOS) en Transparency International. Daarnaast raadpleegde Cedoca rapporten van lokale mensenrechtenorganisaties waaronder Transparency International Georgia (TIG), Human Rights Center (HRC¹), Georgian Young Lawyers' Association (GYLA) en de Georgische Public Defender. Verder consulteerde Cedoca berichtgeving van internationale en lokale persagentschappen zoals Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), Caucasian Knot, Eurasianet, Civil Georgia en Agenda.ge.

¹ Deze organisatie heette voordien Human Rights Information and Documentation Center (HRIDC). Beide namen worden in 2020 door elkaar gebruikt.

Cedoca nam eveneens contact op met verschillende mensenrechtenorganisaties in Georgië, alsook met de Public Defender. Binnen het tijdsbestek van dit onderzoek, ontving Cedoca enkel een reactie van TIG.

Deze COI Focus *Algemene situatie* is een actualisering van een overzicht van de situatie in Georgië van 24 november 2020. Het onderzoek voor deze COI Focus is afgesloten op 2 februari 2022.

1. Politieke situatie

1.1. Algemene politieke situatie

1.1.1. Voorgeschiedenis

Met het uiteenvallen van de Sovjet-Unie wordt de republiek Georgië onafhankelijk in 1991. Georgië kent een meerpartijstelsel sinds zijn onafhankelijkheid, maar in de praktijk bekleedt één politieke partij een machtspositie sinds het begin van de jaren 2000. Hierdoor is de oppositie in Georgië zwak. Politieke partijen kunnen worden opgedeeld in twee verschillende kampen: pro-Europese en pro-Russische partijen.²

Georgië bevindt zich na de inwerkingtreding van een nieuwe Grondwet in november 2013 tot de presidentsverkiezingen in 2018 in een overgangsfase van een presidentiële naar een parlementaire republiek. In dit systeem ligt de werkelijke macht bij de eerste minister en het parlement en is de rol van de president symbolisch.³

Sinds zijn onafhankelijkheid kent Georgië drie machtswissels. De eerste machtswissel vindt plaats in het begin van 1992 wanneer de toenmalige president Zviad Gamsakhurdia wordt afgezet. Edouard Shevardnadze, de laatste minister van Buitenlandse Zaken van de Sovjet-Unie, wordt de nieuwe president van Georgië in februari 1993. Hij krijgt van het Georgische parlement de volmacht om het land te leiden dat geplaagd wordt door onderlinge strubbelingen en een grote politieke instabiliteit.⁴

De tweede machtswissel vindt plaats naar aanleiding van de zogenaamde vreedzame Rozenrevolutie in november 2003 onder leiding van Mikheil Saakashvili, Zurab Zhvania en Nino Burjanadze. Na wekenlange manifestaties treedt Shevardnadze op 23 november 2003 af als president. Saakashvili wordt op 4 januari 2004 tijdens vervroegde presidentsverkiezingen met 96 % van de stemmen verkozen tot president.⁵ Op 28 maart 2004 wint zijn partij, de United National Movement (UNM), de parlamentsverkiezingen. Vanaf dat moment is de UNM jarenlang de grootste partij in Georgië. Saakashvili voert tal van modernisering door in Georgië en slaagt erin om kleinschalige corruptie aan te pakken. Westerse leiders prijzen Saakashvili voor zijn inspanningen in de overgang naar een democratie na het uiteenvallen van de Sovjet-Unie. Zijn bewind wordt in de loop der jaren steeds autoritairder waardoor hij zijn imago als democraat verliest. Een belangrijk kantelmoment is 7 november 2007. Die dag gebruikt de oproerpolitie buitensporig geweld tegen betogers tijdens een antiregeringsbetoging in Tbilisi.⁶ De jaren die volgen krijgt Saakashvili af te rekenen met verschillende crisissen: een oorlog met Rusland in augustus 2008 en nog meer antiregeringsbetogingen in april-juli 2009 en mei 2011. In deze periode onderdrukt en intimideert de regering haar politieke tegenstanders. Daarnaast voert de regering wetswijzigingen door die vrijheid van vergadering en vereniging beperken, de politie meer bevoegdheden geeft en zwaardere straffen oplegt aan wetsovertreders.⁷

Op 1 oktober 2012 vindt de derde machtswissel plaats wanneer de Georgian Dream (GD) coalitie de parlamentsverkiezingen wint. Deze overwinning betekent meteen het einde van de hegemonie van de UNM van Saakashvili. Het is de miljardair en zakenman Bidzina Ivanishvili die in oktober 2011 de oppositiebeweging GD opricht. De GD-coalitie bestaat uit voormalige bondgenoten van Saakashvili.

² Freedom House, 04/02/2019, [url](#)

³ European Commission – High Representative of the European Union for Foreign Affairs and Security Policy, 09/11/2017, [url](#)

⁴ Britannica, 03/07/2020, [url](#)

⁵ RFE/RL, 24/10/2013, [url](#)

⁶ HRW, 19/12/2007, [url](#); ICG, 19/12/2007, [url](#)

⁷ HRIDC, 15/02/2011, [url](#); USDOS, 24/05/2012, [url](#); HRW, 04/01/2012, [url](#)

De GD-coalitie en de UNM zijn de enige partijen die de kiesdrempel halen en in het parlement mogen zetelen.⁸

Het politieke landschap wordt grondig hertekend na de overwinning van de GD-coalitie. De voormalige oppositie regeert Georgië sinds oktober 2012. Er ontstaat een ware polarisatie in de Georgische samenleving⁹ tussen de aanhangers en de tegenstanders van de UNM, onder wie de aanhangers van de GD maar ook andere politieke krachten zoals de Democratic Movement–United Georgia, de nationalistische Alliance of Patriots of Georgia (APG) en de Free Democrats (FDP). Sommige parlementaire en extraparlamentaire bewegingen zoals de APG starten een radicaal verzet tegen de UNM en eisen dat de nieuwe regering zeer streng optreedt tegen voormalige ambtenaren van de UNM die misdrijven pleegden. Zij eisen verder het verbod van deze partij en de arrestatie van haar leden.¹⁰

Op 23 oktober 2013 wint Giorgi Margvelashvili van de GD-coalitie de presidentsverkiezingen. Hiermee eindigt het presidentschap van Saakashvili na twee ambtstermijnen. Saakashvili verlaat Georgië na het einde van zijn ambtstermijn. In Georgië wordt hij officieel gezocht door het gerecht. Hij is in juni 2018 bij verstek veroordeeld tot zes jaar gevangenisstraf wegens machtsmisbruik omdat hij de opdracht zou hebben gegeven voor een fysieke aanval op voormalig parlementslid Valery Gelashvili.¹¹

In 2016 behaalt de GD-partij 115 van de 150 zetels in het parlement. Hiermee beschikt de GD-partij over de grondwettelijke meerderheid die nodig is om de Grondwet te wijzigen. De UNM verovert 27 zetels en belandt in de oppositie. Zes zetels zijn voor de APG, één voor Industry Will Save Georgia en een laatste voor een onafhankelijke kandidaat.¹² Begin 2017 zorgen interne strubbelingen in de UNM ervoor dat 21 invloedrijke parlementsleden, onder wie Davit Bakradze, Gigi Ugulava en Giga Bokeria, beslissen de UNM te verlaten. Ze richten een nieuwe partij op, Movement for Liberty–European Georgia (EG), voorgezeten door Davit Bakradze.¹³ Zes parlementsleden in het Georgische parlement blijven lid van de UNM.¹⁴

1.1.2. Politieke ontwikkelingen in 2018-2021

2018

De GD-partij van Ivanishvili blijft in de jaren die volgen haar machtspositie behouden in Georgië. Op 28 november 2018 wint Salome Zurbishvili tijdens een tweede ronde de presidentsverkiezingen. Het is de laatste keer dat de Georgiërs zelf hun president kiezen. Vanaf 2024 zal de president worden verkozen door een college van 300 leden, bestaande uit parlementsleden en vertegenwoordigers van lokale en regionale entiteiten.¹⁵ Zurbishvili komt op als onafhankelijke kandidate maar wordt gesteund door de GD-partij. Na haar inauguratie treden enkele belangrijke grondwetswijzigingen in werking in de overgangsfase naar een parlementair stelsel. Die wijzigingen houden in dat de parlementaire verkiezingen vanaf 2024 volgens een volledig proportioneel kiessysteem zullen plaatsvinden.¹⁶ De Georgische oppositie meent dat de GD haar machtspositie wil verzekeren met deze wijzigingen.¹⁷

⁸ Election Administration of Georgia (CEC), s.d., [url](#); ICG, 18/12/2012, [url](#); Open Society European Policy Institute (Hale J., Chkhikvadze I.), 05/2013

⁹ Hammarberg T. (EU Special Adviser on Constitutional and Legal Reform and Human Rights in Georgia), 23/09/2013, [url](#)

¹⁰ Bertelsmann Stiftung, 2018, [url](#)

¹¹ RFE/RL, 29/06/2018, [url](#); USDOS, 13/03/2019, p. 5, [url](#)

¹² Channel 1 TV, 31/10/2016, [url](#)

¹³ Democracy and Freedom Watch, 15/01/2017, [url](#); Civil Georgia, 12/01/2017, [url](#)

¹⁴ Tabula, 10/10/2017, [url](#)

¹⁵ Freedom House, 11/04/2018, [url](#)

¹⁶ Agenda.ge, 17/12/2018, [url](#)

¹⁷ Georgia Today, 27/09/2017, [url](#); Eurasianet (Lomsadze G.), 30/07/2019, [url](#)

2019

2019 is een turbulent jaar voor de GD-partij. Omwille van interne strubbelingen verlaten doorheen het jaar verschillende parlementsleden de meerderheidspartij.¹⁸ In februari 2019 raakt de GD-partij haar constitutionele meerderheid kwijt wanneer enkele parlementsleden de partij verlaten. De aanleiding van hun vertrek is onenigheid over verschillende wetsontwerpen. In november 2019 verlaten nog eens twaalf parlementsleden de regerende partij waardoor de partij nog 93 zetels van de 115 die ze oorspronkelijk had, overhoudt in het parlement.¹⁹ De meesten zetelen nadien als onafhankelijk parlements lid.²⁰

In juni 2019 doen er zich massale antiregeringsprotesten voor in Tbilisi die enkele weken blijven duren. Het protest ontstaat naar aanleiding van een bezoek van een delegatie van de Russische Doema in het parlamentsgebouw.²¹ Het is de grootste politieke storm tijdens het zevenjarig bewind van de GD-partij. De politie zet op 20 juni 2019 zonder waarschuwing traangas en rubberkogels in tegen de massa. Betogers eisen het aftreden van de minister van Binnenlandse Zaken, Giorgi Gakharia, de parlamentsvoorzitter, Irakli Kobakhidze, en de eerste minister, Mamuka Bakhtadze.²² Kobakhidze kondigt op 21 juni 2019 zijn ontslag aan. In een poging om de onrust te bedaren belooft de GD-partij het kiessysteem in 2020 om te vormen in plaats van in 2024. Deze beslissing wordt positief onthaald door verkiezingswaarnemers. Toch blijven mensen ook na deze toegevingen op straat komen om het ontslag van Gakharia te eisen omwille van het politiegeweld tegen betogers op 20 juni 2019.²³ Activisten van de mensenrechtenbeweging Shame organiseren na 20 juni 2019 dagelijks protestacties voor het parlement en kunnen op hun hoogtepunt enkele duizenden mensen mobiliseren. De woede bij de opposanten neemt toe begin september 2019 wanneer Gakharia benoemd wordt tot eerste minister. De actievoerders willen dat Ivanishvili, de zakenman die achter de schermen Georgië bestuurt, aftreedt als voorzitter van de GD-partij.²⁴

Op 14 november 2019 komt de regering terug op haar belofte om het kiessysteem te veranderen tegen de parlamentsverkiezingen van oktober 2020. Er ontstaat opnieuw een grote golf aan vreedzame protestacties voor het Georgische parlement. Er komen op dat moment geen nieuwe beloftes. Het is de Shame Movement, een burgerbeweging, die achter de organisatie van de protestacties zit. Op deze manier onderscheiden de protestacties van 2019 zich van manifestaties in het verleden die plaatsvonden onder leiding van oppositiepartijen. Aan de betogingen in 2019 nemen naast burgers ook leiders en aanhangers van de oppositiepartijen deel. In november 2019 zet de politie waterkanonnen in tegen de betogers aan het parlement.²⁵

Op 12 december 2019 ontstaan er opnieuw betogingen wanneer het parlement samenkomt om te beslissen over de levenslange aanstelling van een groep rechters in het Hooggerechtshof. De politie arresteert twaalf mensen, waaronder activisten en de leider van oppositiepartij New Georgia, Giorgi Vashadze. De meesten worden vastgehouden op basis van beschuldigingen van hooliganisme en ongehoorzaamheid aan de politie.²⁶

Op sommige plaatsen ontstaan er ook tegenprotesten. Eind november, begin december 2019 verzetten groepen jongeren, aanhangers van de regerende partij, zich met geweld tegen de

¹⁸ TIG, 03/08/2020, p. 20, [url](#)

¹⁹ OC-Media, 04/03/2019, [url](#); OC-Media, 15/11/2019, [url](#)

²⁰ TIG, 03/08/2020, p. 13, [url](#)

²¹ HRW, 21/06/2019, [url](#)

²² HRW, 21/06/2019, [url](#)

²³ Eurasianet (Lomsadze G.), 24/06/2019, [url](#); Eurasianet (Lomsadze G.), 27/06/2019, [url](#); OC-Media (Gogokhia V.), 14/08/2019, [url](#)

²⁴ RFE/RL, 20/09/2019, [url](#); RFE/RL, 03/09/2019, [url](#); Reuters, 20/09/2019, [url](#); Eurasianet (Lomsadze G.), 23/09/2019, [url](#)

²⁵ OC-Media, 26/11/2019, [url](#)

²⁶ RFE/RL, 12/12/2019, [url](#)

protestacties van de oppositie in verschillende steden: Kutaisi, Tbilisi, Zugdidi en Mtskheta. Er zijn geruchten dat die groepen jongeren zijn opgetrommeld door de GD-partij om tegenbetogingen te organiseren.²⁷

Internationale organisaties, waaronder Freedom House, en lokale ngo's spreken van een "backslide of democracy" de voorbije jaren.²⁸ Tientallen Georgische ngo's, waaronder Transparency International Georgia (TIG), Georgian Young Lawyers' Association (GYLA) en het Human Rights Information and Development Center (HRIDC, nieuwe afkorting in 2020: HRC), doen in januari 2020 een oproep aan de Georgische autoriteiten om de situatie aan te pakken en hun verantwoordelijkheid te nemen. De ngo's verwijzen naar de verbroken belofte om over te stappen op een proportioneel kiessysteem, ophef rond de benoeming van rechters in het Hoogerechtshof en de aanhoudende politieke crisis. Het politieke klimaat in Georgië is volgens de groep ngo's "incredibly tense" in 2019.²⁹

2020

In februari 2020 organiseert de parlementaire oppositie een boycot om druk uit te oefenen op de regerende partij om het kiesstelsel te hervormen.³⁰ Op 8 maart 2020 is er na maandenlange onderhandelingen een akkoord. De verkiezingen van oktober 2020 zullen nog niet volledig proportioneel verlopen, maar 120 van de 150 zetels zullen wel proportioneel verkozen worden. De overige 30 zetels volgens een meerderheidssysteem. In het oude systeem werden 77 zetels proportioneel verkozen en de overige 73 volgens een meerderheidssysteem per kiesdistrict. De kiesdrempel wordt verlaagd naar één procent en geen enkele partij die minder dan 40 procent van de stemmen behaalt, kan een meerderheid hebben in het parlement.³¹ Een van de voorwaarden van de oppositie om de hervormingen te ondertekenen, is de vrijlating van enkele oppositiefiguren die de voorgaande maanden werden gearresteerd. Het gaat over Gigi Ugulava, Irakli Okruashvili, Giorgi Rurua en Besik Tamliani (zie [1.3. Politieke vervolging](#)). Volgens de GD-partij maakt de vrijlating van deze personen geen deel uit van het akkoord.³² Tamliani³³ wordt vrijgelaten in maart 2020 en Ugulava en Okruashvili krijgen in mei 2020 amnestie.³⁴

Op 29 juni 2020 keurt het parlement de hervorming van het kiesstelsel uiteindelijk goed zoals overeengekomen in maart 2020. Enkel Rurua wordt op dat moment nog steeds gevangen gehouden.³⁵ Op 30 juli 2020 veroordeelt de rechtbank van Tbilisi Rurua tot een gevangenisstraf van vier jaar voor illegaal wapenbezit en wapendracht.³⁶ Verschillende Europese parlamentsleden hebben de Georgische autoriteiten de maanden daarvoor opgeroepen om Rurua vrij te laten.³⁷

Internationale organisaties zoals de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) en Freedom House beschouwen het jaar 2020 als een beslissend jaar voor de democratie in Georgië met de parlamentsverkiezingen van 31 oktober 2020 in het vooruitzicht.³⁸ Op 31 oktober 2020 wint de regerende GD-partij de parlamentsverkiezingen met 48,15 % van de stemmen. Het blok Strength in Unity onder leiding van de UNM eindigt op de tweede plaats met 27,14 % van de stemmen. Op de derde plaats belandt European Georgia met 3,78 % van de stemmen. Zes andere partijen behalen de

²⁷ OC-Media, 03/12/2019, [url](#)

²⁸ Freedom House, 02/03/2021, [url](#); Freedom House, 05/03/2020, [url](#)

²⁹ TIG, 28/01/2020, [url](#)

³⁰ OC-Media, 07/02/2020, [url](#)

³¹ RFE/RL, 09/03/2020, [url](#); TIG, 10/03/2020, [url](#)

³² OC-Media, 13/05/2020, [url](#)

³³ Tamliani is de laatste die begin maart 2020 nog vastzit van de zestien niet-politieke personen die worden aangeklaagd in het kader van de protestacties van juni 2019. Hij wordt twee weken na het akkoord van 8 maart 2020 op borgtocht vrijgelaten cf. OC-Media, 13/05/2020, [url](#)

³⁴ OC-Media, 29/06/2020, [url](#)

³⁵ Eurasianet, 29/06/2020, [url](#)

³⁶ RFE/RL, 30/07/2020, [url](#)

³⁷ OC-Media, 29/06/2020, [url](#)

³⁸ Freedom House, 06/05/2020, [url](#); OSCE/ODIHR, 28/08/2020, [url](#)

kiesdrempel: Strategy Aghmashenebeli (3,15 %), Lelo for Georgia (3,15 %), Alliance of Patriots (3,14 %), Girchi (2,89 %), Elisashvili – The Citizens (1,33 %) en Labor Party (1 %).³⁹ Volgens het meerderheidsstelsel winnen GD-kandidaten na een tweede ronde in alle dertig kiesdistricten. Hiermee verzekert de GD-partij 90 zetels in het 150-koppige parlement en is een coalitieregering uitgesloten.⁴⁰

De dag na de verkiezingen komen honderden oppositieleden en hun aanhangers samen voor het parlement om te protesteren tegen de uitslag. De oppositie erkent wel dat de GD-partij de meeste stemmen kreeg, maar is het er niet mee eens dat de partij op zichzelf een regering kan vormen. De acht verkozen oppositiepartijen ondertekenen begin november 2020 een akkoord waarin zij verklaren geen plaats te zullen nemen in het parlement.⁴¹

Onder begeleiding van de EU en VS-ambassadeurs starten op 12 november 2020 gesprekken tussen de GD-partij en de acht oppositiepartijen om een uitweg te vinden uit de politieke crisis. In tussentijd komen de oppositiepartijen meermaals op straat om nieuwe verkiezingen te eisen.⁴²

2021

De politieke impasse blijft in 2021 voortduren. Ondanks een reeks overlegmomenten tussen de GD-partij en oppositiepartijen met tussenkomst van EU- en VS-vertegenwoordigers, blijven de grootste oppositiepartijen maandenlang weigeren plaats te nemen in het parlement. Enkel twee kleine partijen, waaronder de nieuwe partij European Socialists⁴³ en de partij Citizens, laten hun verkozen parlementsleden in de loop van januari 2021 wel toetreden.⁴⁴

Het jaar 2021 start met enkele belangrijke politieke verschuivingen. Bidzina Ivanishvili kondigt op 11 januari 2021 zijn ontslag als hoofd van de GD-partij en het einde van zijn politieke carrière aan. Medeoprichter van de partij en voormalig parlementsvoorzitter, Irakli Kobakhidze, vervangt hem.⁴⁵

Op 18 februari 2021 treedt Gakharia af als eerste minister naar aanleiding van de bekendmaking van de geplande arrestatie van UNM-voorzitter Nika Melia.⁴⁶ Melia, die sinds eind december 2020 de plaats van Grigol Vashadze inneemt als voorzitter van de UNM, krijgt de dag voordien te horen dat hij in voorlopige hechtenis moet omdat hij weigerde zijn borgsom te betalen. Melia wordt vervolgd omdat hij zou hebben aangestuurd op geweld tijdens de protestacties van juni 2019. Op zijn vervolging komen veel reacties uit binnen- en buitenland.⁴⁷ Gakharia treedt naar eigen zeggen af omdat hij niet akkoord is met de beslissing van zijn partij om de oppositieleider te arresteren. Dergelijke uitspraak bevestigt volgens opposante Ana Dolidze niet alleen dat de arrestatie een politieke beslissing is, maar doet ook vermoeden dat Ivanishvili de bevelen uitdeelt en dat Gakharia weigert opnieuw zijn nek voor hem uit te steken.⁴⁸

Enkele dagen na het ontslag van Gakharia wordt Irakli Garibashvili aangesteld als eerste minister. Rond Garibashvili bestaat er veel controverse.⁴⁹ Garibashvili is een oude bekende en is vermoedelijk een van de dichtste bondgenoten van Ivanishvili. Critici, onder wie Giorgi Gogia van Human Rights

³⁹ Civil Georgia, 01/11/2020, [url](#)

⁴⁰ RFE/RL, 21/11/2020, [url](#)

⁴¹ Civil Georgia, 04/11/2020, [url](#); RFE/RL, 02/11/2020, [url](#)

⁴² RFE/RL, 14/11/2020, [url](#); Civil Georgia, 14/11/2020, [url](#); Civil Georgia, 14/11/2020, [url](#)

⁴³ Deze partij wordt in januari 2021 gevormd met vier verkozen parlementsleden van de Alliance of Patriots partij cf. Civil Georgia, 10/01/2021, [url](#)

⁴⁴ Democracy and Freedom Watch, 29/01/2021, [url](#)

⁴⁵ Civil Georgia, 11/01/2021, [url](#)

⁴⁶ Civil Georgia, 18/02/2021, [url](#)

⁴⁷ Civil Georgia, 17/02/2021, [url](#)

⁴⁸ Eurasianet (Lomsadze G.), 18/02/2021, [url](#)

⁴⁹ Civil Georgia, 19/02/2021, [url](#)

Watch (HRW), verwachten niet dat Garibashvili de gemoederen kan bedaren. Hij staat erom bekend zeer kritisch uit te halen naar de oppositie.⁵⁰

Het vertrek van Gakharia kan de aanhouding van Melia niet tegenhouden. Op 23 februari 2021 valt de politie met geweld het partijkantoor van de UNM binnen om Melia te arresteren. Naast Melia arresteert de politie nog 21 anderen. Na de arrestatie komen duizenden mensen op straat om hiertegen te betogen.⁵¹ De Public Defender van Georgië, de ombudsman die toezicht houdt op de bescherming van de mensenrechten, veroordeelt de arrestatie van de oppositieleider, net zoals de Britse en VS-ambassade. Zij betreuren dat er niet gekozen werd voor een dialoog om politieke geschillen op te lossen.⁵² De EU roept alle partijen op om er alles aan te doen om de situatie te de-escaleren.⁵³

Begin maart 2021 start de politieke dialoog tussen de regeringspartij en oppositiepartijen opnieuw met tussenkomst van de EU.⁵⁴ Het duurt tot 19 april 2021 voordat de politieke partijen een overeenkomst bereiken. Het akkoord omvat vijf thema's: een einde van gepolitiseerde rechtspraak, hervormingen van het kiesstelsel en het rechtswezen, verdeling van de macht in het parlement en vervroegde parlementsverkiezingen laten afhangen van de resultaten van de lokale verkiezingen in oktober 2021. Concreet betekent het laatste dat er nieuwe parlementsverkiezingen worden georganiseerd indien de GD-partij minder dan 43 % van de stemmen krijgt in oktober 2021.⁵⁵ De UNM, European Georgia, Alliance of Patriots en de Labour Party ondertekenen het akkoord niet. De GD-partij en de overige oppositiepartijen doen dat wel.⁵⁶

Wanneer twaalf oppositieleiden de eerste parlementaire zitting bijwonen eind april 2021, gaat Zurabishvili akkoord om Rurua een presidentieel pardon te verlenen. Deze voorwaarde is net zoals de vrijlating van Melia opgenomen in het akkoord.⁵⁷ Eind mei 2021, enkele weken nadat Melia vrijkomt op borgtocht, gaat de UNM akkoord om toe te treden tot het parlement.⁵⁸

In juli 2021 laait de politieke crisis opnieuw op. In het parlement ontstaat er ophef tijdens een bevraging van de minister van Binnenlandse Zaken over gewelddadige incidenten tijdens een homofobe protestmars op 5 juli 2021 (zie. [3.3 LGBT+](#)). De oppositie eist dat de minister van Binnenlandse Zaken aftreedt, net zoals de eerste minister.⁵⁹ Eind juli 2021 kondigt GD-leider Kobakhidze aan dat de partij uit het akkoord van 19 april 2021 stapt. De GD-partij vindt dat zij het akkoord eenzijdig ondertekenden en inmiddels verschillende clausules van het akkoord hebben uitgevoerd.⁶⁰ Deze beslissing stoot op veel kritiek bij de oppositiepartijen die het akkoord wel ondertekenden, alsook bij de EU, de VS, de Georgische *civil society* en bij president Zurabishvili.⁶¹ Op 1 september 2021 kondigt de UNM aan het akkoord toch te zullen ondertekenen.⁶²

⁵⁰ Giorgi Gogia, *If u expected deep soul searching within #Georgia's ruling party, u'll be disappointed. Irakli Garibashvili, ex-PM 2013-15 & probably closest ally to Ivanishvili is making a 2nd comeback. Known for his scathing criticism of opposition, he is unlikely to defuse political tensions* [Twitter post], 18/02/2021, [url](#)

⁵¹ Civil Georgia, 23/02/2021, [url](#)

⁵² RFE/RL, 23/02/2021, [url](#)

⁵³ Civil Georgia, 25/02/2021, [url](#)

⁵⁴ Civil Georgia, 01/03/2021, [url](#)

⁵⁵ Jam News, 20/04/2021, [url](#)

⁵⁶ Civil Georgia, 28/07/2021, [url](#)

⁵⁷ Civil Georgia, 27/04/2021, [url](#); Civil Georgia, 18/04/2021, [url](#); Civil Georgia, 19/04/2021, [url](#)

⁵⁸ Civil Georgia, 10/05/2021, [url](#); RFE/RL, 30/05/2021, [url](#)

⁵⁹ Civil Georgia, 20/07/2021, [url](#)

⁶⁰ Civil Georgia, *Georgian Dream Quits EU-brokered Deal*, 28/07/2021, [url](#)

⁶¹ Civil Georgia, *In Quotes: Opposition on Georgian Dream Quitting EU-Brokered Deal*, 28/07/2021, [url](#); Civil Georgia, 30/07/2021, [url](#); Civil Georgia, 29/07/2021, [url](#); Civil Georgia, *Georgian Dream 'Rejected' Euro-Atlantic Course, CSOs Say*, 28/07/2021, [url](#); Civil Georgia, 03/08/2021, [url](#)

⁶² Civil Georgia, 01/09/2021, [url](#)

De kritische zender Formula TV brengt in september 2021 in de aanloop naar de verkiezingen duizenden documenten naar buiten waaruit blijkt dat de nationale veiligheidsdienst personen met uiteenlopende profielen afluisterde: voornamelijk geestelijken, maar ook leden van de oppositie, buitenlandse diplomaten en ambtenaren.⁶³ Agenten van de veiligheidsdienst trachtten bijvoorbeeld te achterhalen welke politieke opinie schooldirecteurs en –personeel hebben. Minstens vijf personen werden ontslagen omdat zij de oppositie steunen.⁶⁴

Op 1 oktober 2021, op de vooravond van de verkiezingen, keert Saakashvili terug naar Georgië. De ex-president wordt bij aankomst onmiddellijk gearresteerd. Hij werd nog steeds gezocht door het gerecht na een veroordeling in 2018.⁶⁵ Zurabishvili is niet van plan om hem amnestie te verlenen en meent dat hij het land tracht te destabiliseren in de aanloop naar de lokale verkiezingen.⁶⁶ Kort na zijn arrestatie gaat Saakashvili in hongerstaking.⁶⁷ Op 8 oktober 2021 arresteert de politie verschillende aanhangers van Saakashvili die waren samengekomen voor de gevangenis in Rustavi waar hij op dat moment wordt vastgehouden.⁶⁸ Zijn detentie verlengt en verergert de politieke crisis in het land. Op 14 oktober 2021 komen duizenden mensen in Tbilisi op straat om te protesteren tegen de arrestatie van Saakashvili. De betoging verloopt zonder incidenten.⁶⁹ De gezondheidstoestand van Saakashvili gaat intussen achteruit, maar het ministerie van Justitie wil hem niet overplaatsen naar een privékliniek. Als zijn toestand verslechtert, mag hij wel naar een gevangenisziekenhuis. Deze beslissing stoot op veel tegenstand bij zijn persoonlijke dokter en de Public Defender.⁷⁰ Op 9 november 2021 wordt Saakashvili tegen zijn wil overgeplaatst naar het gevangenisziekenhuis van Gldani. Op 19 november 2021 gaat hij akkoord om te worden opgenomen in het militair ziekenhuis in Gori en zijn hongerstaking na vijftig dagen stop te zetten. Op 30 december 2021 wordt hij teruggebracht naar de gevangenis van Rustavi.⁷¹ Zowel lokale als internationale politici noemen de detentie van Saakashvili politiek gemotiveerd.⁷²

De GD-partij krijgt op 2 oktober 2021 meer dan 46 % van alle stemmen. Hiermee zijn vervroegde verkiezingen, zoals overeengekomen in het akkoord van 17 april 2021, uitgesloten. De UNM eindigt tweede met meer dan 30 %. De partij For Georgia, opgericht door ex-premier Gakharia, behaalt net geen 8 %. Alle andere partijen krijgen minder dan 3 % van de stemmen. In de steden waar geen enkele kandidaat-burgemeester meer dan de helft van de stemmen heeft, vindt een tweede ronde plaats op 30 oktober 2021. In verschillende grote steden, waaronder de hoofdstad Tbilisi, alsook in Rustavi, Kutaisi, Batumi en Poti is dat het geval.⁷³ De GD-partij kan op 30 oktober 2021 de post van burgemeester bemachtigen in op één na alle steden en gemeentes. Enkel in de gemeente Tsalenjikha krijgt een UNM-kandidaat de meeste stemmen.⁷⁴

1.1.3. Verkiezingsklimaat

2018

Na de presidentsverkiezingen van november 2018 uiten de OVSE en de Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR) kritiek op het verloop van de verkiezingscampagne. Deze

⁶³ Civil Georgia, 15/09/2021, [url](#); Civil Georgia, 13/09/2021, [url](#); Civil Georgia, 18/09/2021, [url](#)

⁶⁴ Civil Georgia, 13/09/2021, [url](#)

⁶⁵ Civil Georgia, 01/10/2021, [url](#)

⁶⁶ Civil Georgia, 02/10/2021, [url](#)

⁶⁷ RFE/RL, 20/10/2021, [url](#)

⁶⁸ RFE/RL, 08/10/2021, [url](#)

⁶⁹ RFE/RL, 14/10/2021, [url](#)

⁷⁰ Civil Georgia, 26/10/2021, [url](#)

⁷¹ Civil Georgia, 19/11/2021, [url](#); RFE/RL, 30/12/2021, [url](#)

⁷² RFE/RL, 18/10/2021, [url](#); Civil Georgia, 12/10/2021, [url](#)

⁷³ Civil Georgia, 06/10/2021, [url](#); Agenda.ge, 03/10/2021, [url](#)

⁷⁴ Civil Georgia, 31/10/2021, [url](#)

organisaties wijzen op frauduleuze praktijken bij GD. Internationale observatoren noemen de campagne competitief, maar wijzen op het negatieve karakter van de campagne. Zurabishvili, de GD-kandidate, had volgens observatoren een onrechtmatig voordeel. Observatoren spreken van een toename van misbruik van overheidsmiddelen, harde taal in de kiescampagne en geïsoleerde gewelddadige incidenten.⁷⁵ Het National Democratic Institute (NDI), Georgian Young Lawyers' Association (GYLA) en Transparency International Georgia (TIG) rapporteren over wijdverspreide intimidatie van onder andere ambtenaren die werden bedreigd met ontslag en onder druk werden gezet om te stemmen op de GD-kandidate. Anderen werden bedreigd omdat zij de oppositiekandidaat steunden. Het NDI merkt nog op dat:

"most striking about this election were the aggressive, personalized, and unprecedented attacks by senior state officials against...civil society organizations and their leaders in the days and weeks leading up to election day".⁷⁶

2020

Het jaar 2020 staat in het teken van de parlementsverkiezingen van oktober 2020, maar ten gevolge van maatregelen om de verspreiding van het coronavirus tegen te gaan, ligt het politieke leven in Georgië een tijdlang stil.⁷⁷ Enkele Georgische ngo's kunnen in augustus 2020 een netwerk van valse websites, Facebook- en YouTube-accounts blootleggen die politieke boodschappen verspreiden en de publieke opinie trachten te manipuleren. Het gaat voornamelijk over boodschappen in het voordeel van de regerende partij, gekant tegen oppositiepartijen.⁷⁸

De OVSE monitorde de verkiezingen met een beperkt aantal observatoren omwille van het coronavirus en spreekt van competitieve verkiezingen waarbij de fundamentele vrijheden over het algemeen gehandhaafd werden. Tegelijkertijd wijst de OVSE op verschillende onregelmatigheden, waaronder wijdverspreide beschuldigingen van kiezers die onder druk werden gezet. Het hoofd van de observatiemissie noemt de talloze meldingen van politieke partijen en burgers die kiezers buiten en in de stemkantoren intimideerden verontrustend.⁷⁹ Hij stelt tevens dat Georgische media partijdig waren, waardoor het voor kiezers moeilijk was om een goed geïnformeerde en afgewogen keuze te maken.⁸⁰

Een groep van 25 Georgische *civil society* organisaties, waaronder GYLA, TIG en International Society for Fair Elections and Democracy (ISFED), noemt de verkiezingen de minst democratische en minst vrije van alle verkiezingen sinds de GD-partij aan de macht is. Op de verkiezingsdag rapporteren verschillende ngo's enkele verbale en fysieke geweldincidenten, alsook overtredingen van de geheimhouding van de stemming en omkoping van kiezers. Deze organisaties eisen een onpartijdig onderzoek naar de door hen ingediende klachten en een hertelling in de kiesdistricten waar hun observatoren hebben vastgesteld dat er meer getelde stemmen zijn dan handtekeningen in de kieslijsten.⁸¹ De Georgische Central Election Commission (CEC) laat weten dat het klachten over het kiesproces onderzoekt en de stemmen van verschillende kiesdistricten opnieuw heeft geteld. De CEC besluit dat het niet nodig is om de resultaten aan te passen.⁸²

⁷⁵ RFE/RL, 28/11/2018, [url](#)

⁷⁶ USDOS, 13/03/2019, pp. 27-28, [url](#)

⁷⁷ Eurasianet, 9/06/2020, [url](#)

⁷⁸ NDI, 19/08/2020, p. 1, 4-5, 10, [url](#)

⁷⁹ Civil Georgia, 04/11/2020, [url](#)

⁸⁰ OSCE/ODIHR, 31/10/2020, [url](#)

⁸¹ TIG, 04/11/2020, [url](#); TIG, 01/11/2020, [url](#)

⁸² CEC, 04/11/2020, [url](#); CEC, 05/11/2020, [url](#)

2021

De verkiezingscampagne voor de lokale verkiezingen van 2 oktober 2021 wordt volgens de OVSE gekenmerkt door wederzijdse beschuldigingen van desinformatie en overtredingen. Diepgewortelde politieke polarisatie is eveneens zeer kenmerkend.⁸³

Kort nadat Melia zijn kandidatuur voor de post van burgemeester in Tbilisi bekendmaakt, verschijnen er in de hoofdstad homofobe politieke posters, gekant tegen de UNM, burgeractivisten en LGBT+-activisten. Verkiezingswaarnemers noemen dit zeer alarmerend aangezien deze posters oproepen tot geweld en de personen die worden afgebeeld in gevaar kunnen brengen.⁸⁴

Tijdens toespraken in het kader van de naderende verkiezingen in verschillende steden in Zuid-Georgië wijst premier Garibashvili met een beschuldigende vinger naar de UNM wanneer hij de oorlog in 2008 tussen Rusland en Georgië ter sprake brengt. Hij stelt dat deze politieke partij er niet in is geslaagd de oorlog te voorkomen en dat de partij geen moreel recht heeft om in de politiek te blijven. Hij verwijt de voormalige administratie van de UNM dat ze het land niet hebben beschermd tegen onherstelbare gevolgen (de bezetting van de gebieden) en de verdrijving van duizenden burgers. Een van de leiders van de UNM noemt het beschamend dat de GD de oorlog gebruikt om politieke tegenstanders te schaden.⁸⁵ De eerste minister blijft deze retoriek aanhouden in september 2021 en beschuldigt de oude UNM-administratie van onderdrukking, marteling en verkrachting.⁸⁶

In de aanloop naar de tweede ronde van de verkiezingen op 30 oktober 2021 blijven verschillende GD-leiders harde en beledigende retoriek gebruiken tijdens hun campagne. De GD-partij verspreidt onder andere beeldmateriaal van Saakashvili om hem in diskrediet te brengen.⁸⁷ De UNM heeft een andere tactiek in Tbilisi en verspreidt inhoudelijke beleidsplannen.⁸⁸ Op 27 oktober 2021 komen duizenden mensen vanuit het hele land naar Tbilisi om de GD-partij te steunen.⁸⁹ Volgens de overheidskritische Georgische zender Formula TV zijn er bewijzen dat de GD-partij bussen inlegde en mensen vergoedde om deel te nemen aan de betoging.⁹⁰

Zowel de Public Defender als ISFED uiten in de aanloop naar de verkiezingen hun bezorgdheden over een reeks politiek gemotiveerde ontslagen. Volgens de Public Defender zijn de meeste personen gelinkt aan de voormalige eerste minister Giorgi Gakharia. De Public Defender vernam van 62 werknemers dat zij op verschillende manieren onder druk werden gezet. De meerderheid werd ontslagen of werd gedwongen om ontslag te nemen omwille van hun verwantschap, vriendschap of goede banden met leden van de partij For Georgia. De betrokkenen werden ontslagen bij verschillende overheidsdiensten op alle niveaus.⁹¹ ISFED noteert in een interim-rapport over de situatie voor de verkiezingen dat het vijftien ontslagen vaststelde omwille van politieke redenen. ISFED is eveneens op de hoogte van mogelijk misbruik van administratieve middelen, beschuldigingen van politieke druk, bedreigingen en stemmenkoperij.⁹²

⁸³ Civil Georgia, 17/09/2021, [url](#)

⁸⁴ Civil Georgia, 26/07/2021, [url](#)

⁸⁵ Civil Georgia, 11/08/2021, [url](#)

⁸⁶ Civil Georgia, 14/09/2021, [url](#)

⁸⁷ Civil Georgia, 19/10/2021, [url](#); Civil Georgia, 22/10/2021, [url](#)

⁸⁸ Civil Georgia, 25/10/2021, [url](#)

⁸⁹ Civil Georgia, 27/10/2021, [url](#)

⁹⁰ Formula TV via Shame Movement [Tweet], RT @FormulaGe: *While GD denies mobilizing people through public servants, in Kakheti, Formula filmed how Lagodekhi Sakrebulo deputy chairman, who managed allocation of people to different vehicles, withdrew money to allegedly distribute to rally participants (some -confirmed), 27/10/2021, [url](#)*; Formula TV via Shame Movement [Tweet], RT @FormulaGe: *Approximately 50 GEL for attending GD rallies. There are lists of the amount of people which are expected to be mobilized from different cities and villages of Kakheti. Both alleged lists and rally attendance compensation are reported by @FormulaGe. #Gvote21, 27/10/2021, [url](#)*

⁹¹ Public Defender of Georgia, 01/09/2021, [url](#); Civil Georgia, 02/09/2021, [url](#)

⁹² Civil Georgia, 01/09/2021, [url](#)

Na de verkiezingen geven verschillende lokale monitoringorganisaties, waaronder ISFED, GYLA en TIG, een samenvatting van hun observaties op 2 oktober 2021. Zij stelden tal van onregelmatigheden vast in en buiten de stembureaus die het stemgedrag beïnvloedden. Stemmenkoperij en meermaals stemmen vallen onder de vastgestelde inbreuken. Waarnemers ondervonden in verschillende kieskantoren hindernissen om het kiesproces te observeren.⁹³ ISFED deed gelijkaardige vaststellingen tijdens de tweede ronde op 30 oktober 2021. In het eindrapport over beide rondes van de verkiezingen concludeert ISFED dat de lokale verkiezingen min of meer competitief waren, maar dat de GD-partij over aanzienlijk meer financiële en administratieve middelen beschikte. ISFED vermeldt eveneens dat er veel situaties waren van politieke druk, bedreigingen, ontslagen en chantage.⁹⁴

Internationale waarnemers delen de volgende vaststellingen over de verkiezingen op 2 oktober 2021:

“Elections observers of the OSCE/ODIHR, Council of Europe Congress of Local and Regional Authorities and the European Parliament said today October 2 local polls were competitive and technically well administered, but marred by widespread allegations of electoral violations, vote-buying, and an unlevel playing field.

Besides these, allegations of misuse of administrative resources, intimidation and pressure, raised concerns about voters’ ability to cast their vote “free of fear of retribution, at odds with OSCE commitments and international standards,” said preliminary conclusions released by the joint observation mission.”⁹⁵

Volgens de internationale delegatie vinden er enkele geïsoleerde gewelddadige incidenten plaats op 2 oktober 2021.⁹⁶ Een lid van de Labour Party wordt bijvoorbeeld neergestoken in Marneuli.⁹⁷

In het observatierapport over de tweede verkiezingsronde op 30 oktober 2021 zijn de vaststellingen van de OVSE/ODIHR gelijkaardig met die over de eerste ronde. De OVSE/ODIHR vermeldt eveneens de negatieve retoriek tussen de twee rondes en de nadelige impact hiervan op het kiesproces. De verkiezingsdag zelf was kalm, maar buiten de kieskantoren waren er enkele aanvaringen tussen partij-aanhangers.⁹⁸

1.2. Vrijheid van vergadering en betoging

De Grondwet van Georgië garandeert vrijheid van vergadering, maar mensenrechtenorganisaties kaarten aan dat enkele voorwaarden in de wet spontane bijeenkomsten belemmeren. Zo moeten politieke partijen en andere organisaties de lokale autoriteiten vijf dagen op voorhand verwittigen als zij op een openbare plaats willen bijeenkomen.⁹⁹

Vrijheid van bijeenkomst wordt vaak gerespecteerd, maar in sommige situaties gebruikt de politie buitensporig geweld tijdens betogingen.¹⁰⁰ De Public Defender stelt tekortkomingen vast in het onderzoek naar politiegeweld tijdens betogingen. Het voornaamste probleem volgens de Public Defender is het feit dat de focus van het onderzoek ligt op de beoordeling van de individuele rol van de betrokken politieagenten, maar niet op de verantwoordelijkheid van de oversten. Het onderzoek zelf verloopt volgens de Public Defender ook niet zorgvuldig genoeg. Bepaalde essentiële stappen,

⁹³ Civil Georgia, 04/10/2021, [url](#)

⁹⁴ Civil Georgia, 21/12/2021, [url](#)

⁹⁵ Civil Georgia, 03/10/2021, [url](#)

⁹⁶ Civil Georgia, 03/10/2021, [url](#)

⁹⁷ Civil Georgia, 02/10/2021, [url](#)

⁹⁸ OSCE/ODIHR, 31/10/2021, p.1, [url](#)

⁹⁹ USDOS, 13/03/2019, p. 20, [url](#)

¹⁰⁰ Freedom House, 02/03/2021, [url](#); Freedom House, 04/02/2019, [url](#)

zoals de analyse van beeldmateriaal, zijn in 2019 bijvoorbeeld niet uitgevoerd.¹⁰¹ Situaties waarin de politie buitensporig geweld heeft gebruikt, worden verder in de Focus opgesomd.

Tijdens betogingen arresteert de politie regelmatig betogers omwille van administratieve overtredingen zoals kleinschalig hooliganisme en ongehoorzaamheid aan de politie. De Public Defender noemt dit een problematische tendens.¹⁰² Aanpassingen aan de wet inzake administratieve overtredingen eind april 2021 stoten op veel kritiek bij ngo's en de oppositie. Ongehoorzaamheid aan de politie en kleinschalig hooliganisme worden hierdoor strenger bestraft.¹⁰³ Volgens het HRC vormen deze wijzigingen een bedreiging voor het recht op vrijheid van vreedzame samenkomsten.¹⁰⁴ Ook GYLA bekritiseert het feit dat de politie betogers arresteert op basis van administratieve overtredingen om vreedzame betogingen te onderdrukken.¹⁰⁵

In 2019-2021 hebben veel administratieve arrestaties plaatsgevonden in het kader van betogingen.¹⁰⁶ Tijdens de betogingen van juni 2019 zijn dat er 342 en in november 2019 nog eens tientallen.¹⁰⁷ Rechtbanken veroordelen 121 betogers tot een administratieve detentie van maximum vijftien dagen.¹⁰⁸ Volgens het HRIDC gebruiken de autoriteiten het verouderde Wetboek inzake administratieve overtredingen om vrijheid van vergadering en betoging te beperken. Deze wet bevat tal van gebreken waardoor onpartijdigheid en een eerlijk verloop van rechtszaken niet gegarandeerd zijn.¹⁰⁹ De Public Defender stelt op 20-21 juni 2019 en op 18 november 2019 vast dat politieagenten enkele wettelijke verplichtingen niet naleefden. Zo noteerden politieagenten administratieve overtredingen zonder hierbij de individuele omstandigheden te vermelden. Dit maakt het onmogelijk vast te stellen of er wettelijke gronden zijn om iemand vast te houden.¹¹⁰

Het HRC concludeert op basis van monitoring dat de politie verschillende betogingen succesvol faciliteerde tussen september 2020 en september 2021, maar is kritisch voor het politiegeweld tijdens enkele andere betogingen.¹¹¹ De politie heeft volgens meerdere bronnen, zoals AI en Human Rights House, een lakse houding wanneer het gaat over het garanderen van de veiligheid van deelnemers tijdens evenementen van de LGBT+-gemeenschap. Volgens AI zet de politie bewust onvoldoende middelen in om deelnemers van LGBT+- bijeenkomsten te beschermen en reageert de politie niet naar behoren op geweld door derden.¹¹²

Vrijheid van bijeenkomst en manifestatie wordt verschillende keren disproportioneel beperkt tijdens verschillende stadia van de coronapandemie, zo oordeelt het HRC. Betogingen en bijeenkomsten zijn verboden vanaf de beginfase van de pandemie wanneer de regering een noodtoestand afkondigt. In mei 2020 wordt de noodtoestand opgeheven en zijn betogingen en bijeenkomsten opnieuw toegestaan, maar eind november 2020 gelden alweer verstrengingen. Zo ligt het openbaar vervoer stil en is het verboden om buiten te komen tussen 21.00u en 5.00u. Wie toch buitenkomt tijdens de geldigheid van de avondklok begaat een administratieve overtreding en krijgt volgens het HRC disproportioneel hoge boetes.¹¹³ Vanaf 17 mei 2021 gaat de avondklok in om 23.00 uur en op 1 juli

¹⁰¹ Public Defender of Georgia, 04/07/2020, pp. 43, 94-98, [url](#)

¹⁰² Public Defender of Georgia, 16/06/2020, p. 38, [url](#) via HRC, 30/08/2021, p. 29, [url](#)

¹⁰³ Civil Georgia, 29/04/2021, [url](#)

¹⁰⁴ HRC, 30/08/2021, p. 29, [url](#)

¹⁰⁵ HRW, 13/01/2022, [url](#)

¹⁰⁶ Public Defender of Georgia, 08/07/2021, pp. 11, 14, 189 [url](#); HRIDC, 30/01/2020, pp. 15-16, [url](#)

¹⁰⁷ HRIDC, 30/01/2020, pp. 15-16, [url](#)

¹⁰⁸ HRW, 07/07/2020, [url](#)

¹⁰⁹ HRIDC, 30/01/2020, pp. 15-16, [url](#)

¹¹⁰ Public Defender of Georgia, 04/07/2020, p. 99, [url](#)

¹¹¹ HRC, 30/08/2021, pp. 52-60, [url](#)

¹¹² Amnesty International, 05/07/2021, [url](#); Human Rights House, 19/06/2019, [url](#)

¹¹³ Ongeveer 500 euro (2.000 GEL) voor individuen en ongeveer 2.500 euro (10.000 GEL) voor organisaties, wetende dat het gemiddeld maandinkomen in 2019 ongeveer 336 GEL (94 euro) bedraagt cf. HRC, 30/08/2021, p. 49, [url](#)

2021 wordt ze opgeheven.¹¹⁴ Eind 2020 en in januari, maart en april 2021 vinden er verschillende betogingen plaats tegen de aanhoudende coronamaatregelen.¹¹⁵

Naast protestacties tegen de coronamaatregelen zijn er verschillende politieke betogingen in 2021. De aanleidingen hiervoor zijn de uitslag van de parlementsverkiezingen in oktober 2020 en de arrestatie van oppositieleider Nika Melia eind februari 2021.¹¹⁶ GYLA noemt het gebruik van traangas tijdens de arrestatie van Melia op 23 februari 2021 disproportioneel. Daarnaast arresteerde de politie 21 personen op basis van beschuldigingen van ongehoorzaamheid aan de politie.¹¹⁷

Tijdens de Tbilisi Pride, een vijfdaags evenement van 1 tot 5 juli 2021, ondervindt de LGBT+-gemeenschap opnieuw problemen om haar recht op vrijheid van bijeenkomst uit te oefenen. Op 5 juli 2021 komen homofobe groepen bijeen voor het gebouw van de vereniging Tbilisi Pride om een vreedzame mars te verhinderen. De antibetogers vallen doelbewust journalisten aan. In totaal raken 55 personen gewond, onder wie 53 journalisten. Na deze gebeurtenis volgt een storm van kritiek van lokale en internationale mensenrechtenorganisaties op het tekort aan politieagenten om de veiligheid van de journalisten en LGBT+-activisten te verzekeren (zie [3.3. LGBT+](#)).¹¹⁸

In 2020 treedt de politie tijdens een betoging hardhandig op tegen betogers. In de nacht van 8 op 9 november 2020 verzamelen honderden betogers voor het parlamentsgebouw in Tbilisi om te protesteren tegen de verkiezingsuitslag. Wanneer een deel van de betogers zich verplaatst naar het gebouw van de CEC, zet de politie waterkanonnen in om, naar eigen zeggen, te voorkomen dat de massa het gebouw zou bestormen. Ongeveer 27 personen, onder wie politieagenten, journalisten en betogers, lopen hierbij verwondingen op. De politie arresteert negentien personen omdat ze de openbare orde verstoorden of de politie niet gehoorzaamden. De Georgische Public Defender veroordeelt het gebruik van waterkanonnen tegen betogers, net zoals Georgische ngo's. Giorgi Gogia, specialist in Eurazië voor HRW, stelt dat er geen reden was voor een gewelddadige interventie en dat de autoriteiten ervoor moeten zorgen dat de situatie de-escaleert.¹¹⁹

In 2019 vinden doorheen het land tal van manifestaties, protestacties en tegenacties plaats over maatschappelijke, politieke, sociale en economische kwesties. Volgens de Public Defender is de staat er in 2019 niet in geslaagd om zijn verplichtingen na te komen inzake het recht op vrijheid van vergadering en betoging. Zo ondernamen de autoriteiten geen maatregelen om confrontaties tussen groepen met tegengestelde visies te vermijden, onwettige acties van de betogers te voorkomen of om disproportioneel en ongerechtvaardigd geweld te vermijden.¹²⁰

Op 21 april 2019 reageert de politie met traangas en rubberkogels wanneer betogers stenen gooien naar hen tijdens een manifestatie tegen de bouw van een waterkrachtcentrale. Zowel bij de politie als bij de betogers zijn er tientallen gewonden.¹²¹ Het ministerie van Binnenlandse Zaken opent een onderzoek naar het politiegeweld, maar eind december 2019 is nog niemand aangeklaagd.¹²² In 2020 en 2021 blijven protestacties tegen de bouw van de waterkrachtcentrale voortduren. De politie verhindert de protestacties door tenten te verwijderen en de betogers de toegang tot het dorp Namakhvani te ontzeggen. In november 2020 gebruikt de politie zonder voorafgaande waarschuwing

¹¹⁴ HRC, 30/08/2021, pp. 50-51, [url](#)

¹¹⁵ HRC, 30/08/2021, pp. 47-52, [url](#); Civil Georgia, 30/11/2020, [url](#); Civil Georgia, 24/01/2021, [url](#); RFE/RL, 30/01/2021, [url](#); RFE/RL, 06/03/2021, [url](#); Civil Georgia, 05/04/2021, [url](#)

¹¹⁶ Civil Georgia, 23/02/2021, [url](#); Civil Georgia, 19/02/2021, [url](#); RFE/RL, 26/02/2021, [url](#)

¹¹⁷ HRW, 13/01/2022, [url](#)

¹¹⁸ HRC, 30/08/2021, pp. 32-38, [url](#)

¹¹⁹ Civil Georgia, 09/11/2020, [url](#); HRC, 30/08/2021, pp. 38-41, [url](#)

¹²⁰ Public Defender of Georgia, 04/07/2020, p. 183, [url](#)

¹²¹ RFE/RL, 22/04/2019, [url](#)

¹²² USDOS, 11/03/2020, p. 23, [url](#)

geweld om een wegblokkade van de betogers op te heffen. Volgens het HRC schenden de autoriteiten met deze acties de rechten van de betogers.¹²³

Op 20 juni 2019 vindt een vreedzame betoging plaats voor het parlement naar aanleiding van een bezoek van een delegatie van de Russische Doema. Tijdens deze betoging zet de politie traangas en rubberkogels in tegen de duizenden aanwezigen. Giorgi Gogia van HRW noemt de reactie van de politie disproportioneel en meent dat rubberkogels enkel als laatste toevlucht mogen worden ingezet. In dit geval gooiden slechts enkele betogers flesjes water naar de politie en waren de andere aanwezigen over het algemeen niet gewelddadig.¹²⁴ In totaal raken 187 burgers, 39 journalisten en 73 politieagenten gewond. Het Openbaar Ministerie (OM) klaagt in de loop van het onderzoek zeventien betogers aan die allen worden vastgehouden als dwangmaatregel. Drie politieagenten worden strafrechtelijk vervolgd, van wie één aanvankelijk in voorlopige hechtenis wordt gehouden, om nadien op borgtocht te worden vrijgelaten. Volgens het HRIDC wijst het grote verschil in de verhouding gewonden versus veroordeelden aan de kant van de betogers enerzijds en de politie anderzijds op selectieve rechtspraak.¹²⁵ Eind 2020 is er nog geen uitspraak in de rechtszaken tegen de drie politieagenten.¹²⁶

Op 18 en 26 november 2019 drijft de politie betogers uiteen die de ingang van het parlement blokkeren naar aanleiding van de mislukte poging om de kieswet te hervormen. De politie zet hierbij waterkanonnen in. De Public Defender en het HRIDC noemen deze reactie ongeoorloofd omdat de actie, ondanks het feit dat ze niet wettig was, wel vreedzaam verliep.¹²⁷

Over het jaar 2018 stelt de Public Defender dat het recht op vrijheid van bijeenkomst en manifestatie in het algemeen gerespecteerd werd. De Public Defender merkt wel op dat vreedzame betogingen vaak verstoord werden door tegenbetogingen van agressieve groepen. Hierdoor moest de politie tijdens betogingen vaak extra bescherming inzetten. Deze maatregelen konden geweld en aanvallen niet volledig tegenhouden. In sommige situaties gaf het Georgische ministerie van Binnenlandse Zaken geen toestemming om tenten op te stellen tijdens een betoging. De Public Defender roept de Georgische autoriteiten op om te stoppen met het invoeren van onwettige redenen om de organisatie van betogingen dwars te liggen.¹²⁸

1.3. Politieke vervolging

1.3.1. (Oude) aanklachten en rechtszaken tegen hooggeplaatste figuren van het vorige regime

In 2013-2014, de eerste twee jaren na de GD-overwinning, worden veel ambtenaren die functies bekleedden onder het UNM-regime tussen 2004-2012 gerechtelijk vervolgd. In 2015 zijn er amper nieuwe rechtszaken en in 2016 zijn de meeste zaken afgesloten en komen er, op een uitzondering na, geen nieuwe aanklachten tegen voormalige ambtenaren van de UNM-regering.¹²⁹

Het zijn voornamelijk voormalige invloedrijke leden van de UNM naar wie in deze periode een onderzoek loopt.¹³⁰ Verschillende bronnen uiten in 2016 hun bezorgdheid over het feit dat sommige van deze zaken werden toegewezen aan specifieke rechters die worden beschouwd als zijnde trouw

¹²³ HRC, 30/08/2021, pp. 41-42, [url](#)

¹²⁴ HRW, 21/06/2019, [url](#)

¹²⁵ HRIDC, 23/03/2020, pp. 27, 29 [url](#)

¹²⁶ USDOS, 30/03/2021, p. 5, [url](#)

¹²⁷ Public Defender of Georgia, 04/07/2020, p. 186, [url](#); HRIDC, 30/01/2020, p. 17, [url](#)

¹²⁸ Public Defender of Georgia, 10/12/2018, p. 5, [url](#)

¹²⁹ Freedom House, 29/03/2017, [url](#)

¹³⁰ HRW, 26/01/2016, [url](#)

aan de uitvoerende macht, wat de onpartijdigheid van het gerecht in sommige van deze zaken in het gedrang brengt.¹³¹ Er worden ook vrijspraken uitgesproken in zeer gemediatiseerde zaken waarbij voormalige vooraanstaande personaliteiten van de UNM betrokken zijn. In januari 2016 benadrukt de organisatie Bertelsmann Stiftung dat zelfs in gevoelige politieke zaken waarbij voormalige hoge ambtenaren betrokken zijn, het aantal vrijspraken aanzienlijk gestegen is, wat in die periode getuigt van vooruitgang op gebied van onafhankelijkheid van de rechters.¹³²

TIG is een van de organisaties die aanklachten en strafrechtelijke procedures tegen hooggeplaatste figuren van het voormalige regime opvolgt en hierover rapporteert. Het laatste monitoringrapport over twaalf rechtszaken tegen belangrijke voormalige ambtenaren dateert van september 2017. Dit rapport meldt talrijke problemen tijdens de processen, maar maakt geen melding van ernstige inbreuken en stelt de wettelijkheid van de vervolgingen van voormalige ambtenaren van het Saakashvilibestuur niet in vraag. TIG stelt wel vast dat in politiek gevoelige zaken waarbij UNM-leden zijn betrokken, preventieve hechtenis gebruikt wordt als middel om iemand gevangen te houden. Dat was het geval bij Gigi Ugulava, voormalig UNM-lid en ex-burgemeester van Tbilisi.¹³³ Ugulava wordt in september 2015 veroordeeld tot vierenhalf jaar gevangenisstraf wegens geldverduistering, maar mag in januari 2017 de gevangenis verlaten na een beslissing van het Hof van Beroep in Tbilisi.¹³⁴

In december 2020 zijn de processen van verschillende voormalige hoge ambtenaren van de Saakashvili-administratie nog altijd bezig, met name van voormalig adjunct-stafchef Giorgi Kalandadze, voormalig viceminister van Cultuur Giorgi Udesiani en de voormalige directeur van de gevangenis van Gldani, Aleksandre Mukhadze.¹³⁵ Voormalig minister van Defensie, Bacho Akhalaia, wordt in april 2018 door de rechtbank van Tbilisi veroordeeld voor de organisatie van folteringen en seksueel geweld. David Akhalaia, de voormalige viceminister van Defensie, wordt op 30 oktober 2018 bij verstek veroordeeld tot een gevangenisstraf van zeven jaar en zes maanden voor machtsmisbruik, onwettige vrijheidsberoving en vernedering van de menselijke waardigheid.¹³⁶

1.3.2. Nieuwe aanklachten en rechtszaken tegen hooggeplaatste oppositieleiden

In 2019, 2020 en 2021 uiten verschillende lokale en internationale organisaties hun bezorgdheid over nieuwe aanklachten en processen tegen vooraanstaande tegenstanders van de regering.¹³⁷ In maart 2020 wijst TIG erop dat bepaalde indicatoren, zoals het verloop, de timing en de context van de gerechtelijke processen, erop wijzen dat het rechtswezen handelt in opdracht van de regerende partij en dat het rechtswezen gebruikt wordt voor politieke represailles.¹³⁸

TIG vermeldt in 2019 en 2020 samen negen vooraanstaande figuren die zijn aangeklaagd of veroordeeld.¹³⁹ Het gaat over de eerder besproken oppositiefiguren Gigi Ugulava en Irakli Okruashvili, oprichter van het kritische mediakanaal Mtavari Arkhi, Giorgi Rurua, oprichters van de TBC-bank en de nieuwe politieke partij Lelo for Georgia, Mamuka Khazaradze en Badri Japaridze, eigenaars van kritische perskanalen Nika Gvaramia (ex-directeur Rustavi2, mede-oprichter Mtavari Arkhi) en

¹³¹ Council of Europe – Commissioner for Human Rights, 12/01/2016, [url](#); USDOS, 13/04/2016, [url](#); Bertelsmann Stiftung, 02/2016, [url](#); Popjanevski J., 12/06/2015, [url](#)

¹³² Bertelsmann Stiftung, 02/2016, [url](#)

¹³³ TIG, 11/09/2017, [url](#)

¹³⁴ Civil Georgia, 06/01/2017, [url](#)

¹³⁵ USDOS, 30/03/2021, p. 6, [url](#); USDOS, 11/03/2020, p. 6, [url](#); USDOS, 20/04/2018, [url](#)

¹³⁶ USDOS, 13/03/2019, pp. 3, 5, [url](#)

¹³⁷ Freedom House, 02/03/2021, [url](#); TIG, 09/03/2020, [url](#)

¹³⁸ TIG, 09/03/2020, [url](#)

¹³⁹ TIG, 09/03/2020, [url](#)

Avtandil Tsereteli (TV Pireli) (zie [3.5. Persvrijheid](#)) en tot slot twee parlementsleden: Giga Bokeria (European Georgia) en Nika Melia (UNM) (zie [1.1.2. Politieke ontwikkelingen in 2018-2021](#)).¹⁴⁰

Okruashvili, ex-minister van Defensie, wordt in april 2020 tijdens de noodtoestand omwille van het coronavirus, veroordeeld tot vijf jaar gevangenisstraf omwille van geweld tijdens de protesten van 20 juni 2019.¹⁴¹ In mei 2020 krijgt Okruashvili amnestie van president Zurabishvili naar aanleiding van het akkoord van 8 maart 2020, net zoals Ugulava.¹⁴²

Ugulava is sinds januari 2017 een van de leiders van de oppositiepartij European Georgia. Begin februari 2020 veroordeelt het Hooggerechtshof hem tot een gevangenisstraf van drie jaar en twee maanden voor dezelfde feiten waarvoor hij reeds een gevangenisstraf uitzat in 2015-2016, namelijk machtsmisbruik toen hij burgemeester was van Tbilisi tussen 2005 en 2013.¹⁴³

Rurua is de medeoprichter van Mtavari Arkhi, een nieuwe televisiezender die gelinkt wordt aan de oppositie. Rurua steunde eveneens de protestacties van juni 2019. In november 2019, enkele dagen nadat de GD-partij het wetsvoorstel om het kiessysteem te hervormen afkeurt, wordt Rurua aangeklaagd voor illegaal wapenbezit.¹⁴⁴ De politie zou volgens Rurua het pistool op zijn lichaam hebben verstoppt.¹⁴⁵ Rurua krijgt eind april 2021 een presidentieel pardon naar aanleiding van het akkoord van 19 april 2021, bemiddeld door de EU.¹⁴⁶

Khazaradze, het hoofd van de grootste commerciële bank in Georgië, TBC, en zijn zakenpartner Japaridze, worden eind juli 2019 aangeklaagd in verband met witwaspraktijken in 2008.¹⁴⁷ De aanklacht gebeurt twee weken na de aankondiging van Khazaradze om een politieke beweging te starten.¹⁴⁸ De omstandigheden waarin de aanklacht plaatsvindt, doen lokale ngo's vermoeden dat de zaak politiek gemotiveerd is.¹⁴⁹ Een onderzoek van een onafhankelijke expert in opdracht van TIG wijst in maart 2020 uit dat er geen bewijzen zijn om aan te tonen dat de twee zich schuldig hebben gemaakt aan witwaspraktijken.¹⁵⁰ In september 2019 richt Khazaradze de beweging Lelo op die in december 2019 wordt omgevormd tot een nieuwe politieke partij, Lelo for Georgia.¹⁵¹ Begin juli 2021 hervat het proces tegen Khazaradze na een pauze van anderhalf jaar. Khazaradze zelf vindt het opvallend dat hij dit verneemt de dag nadat hij in het parlement opriep om de onschendbaarheid van parlementsleden te laten vallen. Khazaradze werd in oktober 2020 verkozen tijdens de parlementsverkiezingen.¹⁵² Een rechtbank in Tbilisi veroordeelt Khazaradze, Japaridze en Tserteli in januari 2022 tot een gevangenisstraf van zeven jaar wegens fraude, maar laat hen vrijuit gaan omdat de feiten verjaard zijn. Ondanks de vrijlating oordeelt TIG dat de uitspraak van de rechtbank politiek gemotiveerd is en de reputatie van de verdachten schaadt.¹⁵³

Bokeria moet in december 2019 voor een onderzoeksrechter verschijnen, vijf jaar na de start van het onderzoek in een criminele rechtszaak tegen hem aangaande machtsmisbruik. Het onderzoek is geheim.¹⁵⁴

¹⁴⁰ TIG, 09/03/2020, [url](#)

¹⁴¹ OC-Media, 13/05/2020, [url](#)

¹⁴² OC-Media, 29/06/2020, [url](#)

¹⁴³ OC-Media, 10/02/2020, [url](#)

¹⁴⁴ OC-Media, 13/05/2020, [url](#)

¹⁴⁵ OC-Media, 29/06/2020, [url](#)

¹⁴⁶ Civil Georgia, 27/04/2021, [url](#); Civil Georgia, 18/04/2021, [url](#); Civil Georgia, 19/04/2021, [url](#)

¹⁴⁷ Freedom House, 06/05/2020, [url](#)

¹⁴⁸ Freedom House, 06/05/2020, [url](#); OC-Media, 24/04/2019, [url](#)

¹⁴⁹ Freedom House, 06/05/2020, [url](#); OSGF, 25/07/2019, [url](#)

¹⁵⁰ TIG, 09/03/2020, [url](#); Agenda.ge, 14/05/2020, [url](#)

¹⁵¹ Civil.ge, 23/12/2019, [url](#)

¹⁵² Interpress News Georgia, 23/06/2021, [url](#)

¹⁵³ Civil Georgia, 12/01/2022, [url](#)

¹⁵⁴ TIG, 09/03/2020, [url](#)

Melia wordt in 2019 voor twee verschillende zaken aangeklaagd. De eerste aanklacht betreft zijn rol tijdens de betogingen van juni 2019. De tweede gaat terug tot 2013. Melia wordt voor deze laatste aanklacht op 2 december 2019 veroordeeld tot het betalen van een geldboete omwille van machtsmisbruik.¹⁵⁵ Het betreft een rechtszaak in verband met een poging om de bank Cartu, die eigendom is van GD-leider Ivanishvili, failliet te verklaren. Na deze uitspraak in de Cartu-zaak beëindigt het parlement het mandaat van Melia.¹⁵⁶ De arrestatie van Melia op 23 februari 2021 in het kader van de eerste aanklacht lokt veel lokale en internationale reacties uit. Melia verlaat de gevangenis op 10 mei 2021 na het betalen van een borgsom.¹⁵⁷

TIG neemt over bovenstaande gerechtelijke procedures in maart 2020 het volgende standpunt in:

“Exploiting the justice system with the aim of maintaining political power is a form of political corruption. The circumstances of the aforementioned criminal cases, including protracted or ineffective investigation, the timing and context of launching criminal prosecution, as well as violations of rights revealed in the course of investigation, give rise to a well-founded assumption that the Prosecutor’s Office and the judiciary has been acting in agreement with the ruling party and their aim is to distance individuals critical of the authorities from political processes rather than the purpose of the administration of justice.”¹⁵⁸

Het HRC monitort in 2020 25 politiek gemotiveerde rechtszaken. Tegen sommige personen, onder wie Ugulava en Okruashvili, lopen meerdere rechtszaken. Het HRC onderzoekt de politieke motieven in de op dat moment lopende rechtszaken tegen Ugulava, Okruashvili, Rurua, Gvaramia en Melia. Het HRC analyseert eveneens politieke motieven in criminele rechtszaken tegen deelnemers van de protestactie in juni 2019 en in administratieve rechtszaken tegen leiders van de Shame Movement in het kader van betogingen in november 2020. Tijdens de monitoring stelt het HRC tal van inbreuken vast die het recht op een eerlijk proces schenden.¹⁵⁹

Het USDOS vermeldt verder nog een rechtszaak tegen twee cartografen. Op 7 oktober 2020 arresteert de politie Iveri Melashvili en Natalia Ilychova, twee voormalige ambtenaren die in 2005-2007 instonden voor de demarcatie van de grenzen met Azerbeidzjan. Het OM klaagt hen aan voor het schenden van de territoriale integriteit. Georgische ngo’s en leden van de politieke oppositie beschouwen deze zaak als politiek gemotiveerd, gelet op de timing van het onderzoek vlak voor de parlementsverkiezingen. De twee zitten in voorlopige hechtenis.¹⁶⁰

1.3.3. Vervolg van lager geplaatste oppositieleiden en activisten

De voornaamste lokale en internationale organisaties en instanties die de situatie in Georgië opvolgen zoals het USDOS, GYLA, TIG, het HRC en de Public Defender, vermelden in hun rapporten – behalve de hierboven opgesomde politiek gemotiveerde aanklachten, rechtszaken en arrestaties – geen andere vervolgingsfeiten tegen leiders of leden van de politieke oppositie of politieke activisten. Daarnaast vermeldt geen van deze rapporten vervolging van lager geplaatste politieke profielen. Uit de door Cedoca geraadpleegde bronnen kan niet worden afgeleid dat er sprake is van systematische vervolging van oppositiefiguren of politieke activisten met lage profielen. Dit neemt niet weg dat geïsoleerde incidenten kunnen plaatsvinden.

Zoals hierboven besproken uiten de Public Defender en ISFED wel hun bezorgdheid over een reeks politieke ontslagen (vaak onder druk en met bedreigingen; voornamelijk van personen die gelinkt zijn

¹⁵⁵ TIG, 09/03/2020, [url](#)

¹⁵⁶ OC-Media, 12/12/2019, [url](#)

¹⁵⁷ Civil Georgia, 17/02/2021, [url](#); Civil Georgia, 10/05/2021, [url](#)

¹⁵⁸ TIG, 09/03/2020, [url](#)

¹⁵⁹ HRC, 21/12/2020, pp. 5, 47, [url](#)

¹⁶⁰ USDOS, 30/03/2021, p. 11, [url](#)

aan de oppositiepartij For Georgia) in de aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen van 2 oktober 2021 (zie [1.1.3. Verkiezingsklimaat - 2021](#)). Protestacties of bijeenkomsten zijn eveneens situaties waarin de ordediensten kunnen optreden tegen politieke activisten, burgeractivisten, sympathisanten of leden van oppositiepartijen. Situaties waarin derden geweld hebben gebruikt tegen manifestanten of situaties waarin de politie betogers arresteerde en/of met geweld tussenkwam tijdens betogingen of protestacties, worden hierboven beschreven. (zie [1.2. Vrijheid van vergadering en betoging](#)). De geraadpleegde bronnen vermelden geen andere situaties waarin leden, aanhangers of sympathisanten van oppositiepartijen of politieke activisten enige vorm van vervolging ervaren, hetgeen niet impliceert dat dit niet kan voorvallen.

Cedoca raadpleegde eveneens Georgische perskanalen zoals Civil Georgia, Rustavi2 en Georgia Today, alsook berichtgeving van de onderzoeksinstantie The Jamestown Foundation en het perskanaal Caucasian Knot. Cedoca zocht naar nieuwsberichten over incidenten (fysieke agressie, mishandeling of bedreigingen) – al dan niet door of met de medeplichtigheid van de Georgische ordediensten – tegen lager geplaatste leden en sympathisanten van oppositiepartijen en politieke activisten tussen januari 2018 en december 2021. Cedoca vond – behalve de in dit rapport vermelde gebeurtenissen (politieke ontslagen voorafgaand aan de verkiezingen, geweld door ultranationalisten tijdens LGBT+-bijeenkomsten, hardhandige politieoptredens tijdens manifestaties, administratieve detenties tijdens betogingen,...) – geen berichtgeving over dergelijke incidenten.

Cedoca heeft in januari 2022 contact opgenomen met verschillende mensenrechtenorganisaties in Georgië, alsook met het kantoor van de Public Defender, maar ontving enkel een reactie van TIG. Cedoca vroeg of lager geplaatste oppositieleiden, sympathisanten van oppositiepartijen, activisten en/of journalisten in het huidige politieke klimaat geconfronteerd worden met problemen (intimidatie of andere vormen van vervolging) omwille van hun sympathieën voor de oppositie, hun activiteiten en/of kritiek op het regime. Gia Gvilava van TIG heeft op 2 februari 2022 gereageerd dat zij op de hoogte zijn van intimidatie van lager geplaatste oppositieleiden en activisten tijdens de lokale verkiezingen van oktober 2021. Hierover schrijft Gvilava het volgende:

“Intimidation grew in places where Georgian Dream (Currently ruling party) has lost elections. The majority of intimidation cases happened to the former PM Giorgi Gakharia's political party members/activists. Intimidation mostly took place through applying informal channels and security services, with the purpose to make victims give up their mandates, leave Gakharia's political party or switch sides and join Georgian Dream.”¹⁶¹

Bijkomend vroeg Cedoca of de ordediensten (politie en justitie) naar behoren reageren op kleine incidenten of persoonlijke conflicten indien een van de twee betrokkenen gelinkt is aan een oppositiepartij en/of kritisch is voor het regime. Gvilava stelt niet op de hoogte te zijn van een gedifferentieerde behandeling van kritisch denkenden. Hij bevestigt wel dat bepaalde activistische groepen anders behandeld worden. Het gaat over de Shame Movement en Droa, twee kritische groepen die gelieerd zijn aan de oppositie, en groepen of activisten die in het bijzonder geassocieerd zijn met de UNM. Gvilava verwijst hiervoor naar willekeurige administratieve detenties tijdens betogingen of kleinschalige bijeenkomsten (spontane betogingen):

“Some of these arrests are absolutely ungrounded and court acts swiftly approving almost every request submitted by the police. The court hearings are formal, extremely expedited and no real evidence is presented. In fact, all the evidence provided at hearings are testimonies from policemen and this has always been enough for the court to uphold detention requests.”

Gvilava haalt eveneens de gebeurtenissen van 5 juli 2021 aan, toen georganiseerd geweld uitbrak in de straten van Tbilisi en de politie duidelijk terughoudend was om op te treden tegen extremistische

¹⁶¹ Gvilava G., program manager bij Transparency International Georgia (TIG), e-mail, 02/02/2022

groepen, waardoor veel journalisten en burgeractivisten hebben geleden, aldus Gvilava. Hij verduidelijkt hierover nog dit:¹⁶²

“Moreover, the Tbilisi Pride movement has been also denied protection, which we clearly saw on 5 July (I mean storming and destruction of their office in the center of the city). In contrast, police act reluctantly to detain violators from the extremist groups associated with the Georgian church, letting them hold aggressive counter-demonstrations.”

Gvilava merkt verder op dat de organisatoren en leiders van de gebeurtenissen op 5 juli 2021 nog steeds niet verantwoordelijk zijn gesteld:

“Even though their identities are widely known and a lot of media footage exists proving their direct involvement, police, and prosecution didn't take any measures to bring these people to justice. This would have been unthinkable if the opposition or affiliated activists would have done anything remotely close to July 5 violence.”¹⁶³

¹⁶² Gvilava G., program manager bij Transparency International Georgia (TIG), e-mail, 02/02/2022

¹⁶³ Gvilava G., program manager bij Transparency International Georgia (TIG), e-mail, 02/02/2022

2. Juridische situatie en juridische bescherming

2.1. Algemene juridische situatie

De Georgische Grondwet bekrachtigt de scheiding der machten.

2.1.1. Hervorming van justitie na 2012

Na de parlamentsverkiezingen van 2012 kondigt de GD-regering aan het rechtssysteem te zullen hervormen, justitie te herstellen, politieke invloeden in het rechtssysteem te elimineren en de onafhankelijkheid van rechters te garanderen.¹⁶⁴ De GD belooft ambtenaren van het vorige regime die machtsmisbruik hebben gepleegd te vervolgen en wil een einde maken aan wat "elite corruption" wordt genoemd.¹⁶⁵ Het uitbouwen van een eerlijk rechtssysteem is de voorbije jaren een van de voornaamste uitdagingen van de Georgische autoriteiten, aldus de Public Defender.¹⁶⁶

De hervormingen van het gerecht verlopen in verschillende fases. Tijdens de eerste fase in 2013 worden er belangrijke stappen ondernomen om de High Council of Justice (HCoJ), het hoogste controleorgaan binnen justitie dat onder andere verantwoordelijk is om rechters te benoemen, te depolitiseren, de transparantie van het rechtssysteem te verbeteren en de autonomie van rechters te vergroten. In juni 2013 wordt de HCoJ zo goed als volledig opnieuw samengesteld en bevat deze raad naast gerechtelijke ook niet-gerechtelijke leden.¹⁶⁷

Na deze eerste fase ontbreekt de politieke wil om het rechtswezen radicaal en structureel te veranderen.¹⁶⁸ De volgende fases, die worden bekrachtigd met wetswijzigingen in 2014, 2017 en 2019, zijn zwak en inconsistent, aldus GYLA.¹⁶⁹ Het zijn voornamelijk nieuwe bevoegdheden en beslissingen van de HCoJ vanaf de derde fase in 2017 die op kritiek stoten. De HCoJ mag sinds 2017 voorzitters van rechtbanken aanstellen, iets wat voordien gebeurde door rechters. Voorzitters en vicevoorzitters van rechtbanken mogen voortaan ook lid zijn van de HCoJ, waardoor er een risico bestaat op een concentratie van de macht bij enkele individuen. De HCoJ stelt in deze periode tientallen rechters aan volgens een onduidelijk en weinig transparant proces.¹⁷⁰ In de vierde fase in 2019 worden bepaalde positieve initiatieven om het mandaat van de HCoJ te wijzigen niet opgenomen in de definitieve wettekst. Hierdoor blijft de HCoJ bevoegd om voorzitters van rechtbanken te selecteren. Ngo's vrezen dat de HCoJ hiermee individuele rechters kan blijven beïnvloeden.¹⁷¹

2.1.2. Een rechterlijke macht die beïnvloedbaar blijft

Tussen oktober 2012 en 2015 hebben de hervormingen van het gerecht een zichtbaar positief effect op de onafhankelijkheid van rechters,¹⁷² maar na 2015 neemt dat effect af.¹⁷³

¹⁶⁴ CITJ, 05/01/2017, p. 10, [url](#)

¹⁶⁵ Hammarberg T. (EU Special Adviser on Constitutional and Legal Reform and Human Rights in Georgia), 23/09/2013, [url](#)

¹⁶⁶ Public Defender of Georgia, 08/07/2021, p. 89, [url](#)

¹⁶⁷ CITJ, 05/01/2017, pp. 10-11, [url](#); Agenda.ge, 14/10/2014, [url](#)

¹⁶⁸ CITJ, 05/01/2017, p. 10, [url](#); GYLA, 17/05/2021, p. 62, [url](#)

¹⁶⁹ GYLA, 17/05/2021, p. 62, [url](#)

¹⁷⁰ CITJ, 05/01/2017, p. 11, [url](#); CITJ, 31/01/2017, [url](#)

¹⁷¹ USDOS, 30/03/2021, p. 13, [url](#); USDOS, 11/03/2020, p. 12, [url](#)

¹⁷² in deze periode kan er een duidelijke stijging in het aantal vrijspraken worden waargenomen, zelfs in enkele politiek gevoelige zaken cf. Bertelsmann Stiftung, 02/2016, [url](#)

¹⁷³ Democracy and Freedom Watch (Tsikarishvili K.), 19/04/2019, [url](#)

De toenemende macht van een invloedrijke groep rechters in de HCoJ, die ook de clan wordt genoemd, en hun band met de regerende partij vormen een belemmering voor de onafhankelijkheid van het rechtssysteem.¹⁷⁴ Dat stellen verschillende nationale en internationale organisaties meerdere jaren op rij vast in artikels en rapporten. Het gaat onder andere over de Commissie van Venetië, het USDOS en een groep Georgische ngo's onder de naam Coalition for an Independent and Transparent Judiciary (CITJ).

De CITJ stelt in juni 2020 dat Georgië er dertig jaar na zijn onafhankelijkheid nog steeds niet in is geslaagd om een onafhankelijk rechtswezen uit te bouwen. Dit falen is volgens de CITJ te wijten aan "clan-based governance" in het rechtswezen. De CITJ zegt hierover het volgende:

"Regrettably, we are still talking about political influences and corruption in the courts. The latter still do not manage to restrain and control the other branches of government, while judicial decisions do not essentially comply with human rights standards and fairness."¹⁷⁵

Problemen in het rechtswezen hebben volgens de CITJ te maken met de impact van de macht van de HCoJ op de onafhankelijkheid van individuele rechters, de manipulatie van het verdeelsysteem van rechtszaken, een gebrek aan transparantie van de activiteiten van de HCoJ en tekortkomingen in het selectieproces van rechters en voorzitters van rechtbanken door de HCoJ.¹⁷⁶ Een ander blijvend probleem volgens het USDOS is de overplaatsing van rechters van de ene naar de andere rechtbank. De meeste rechters die in 2020 door de HCoJ worden overgeplaatst zijn volgens het USDOS gelinkt aan de clan en moeten zich buigen over *high-profile* rechtszaken. De redenen van de overplaatsing zijn volgens lokale ngo's niet onderbouwd.¹⁷⁷

In 2021 vervalt het mandaat van negen van de vijftien leden van de HCoJ. De Public Defender meent dat dit het begin kan zijn van fundamentele veranderingen en roept het parlement op om bij de benoeming van nieuwe leden rekening te houden met de mening van zoveel mogelijk politieke partijen en maatschappelijke groepen.¹⁷⁸

Een van de voornaamste uitdagingen van het gerecht volgens de Public Defender is het gebrek aan onafhankelijkheid en vertrouwen van de bevolking. Dat vertrouwen wordt volledig geschonden tijdens de selectieprocedure en aanstelling van rechters aan het Hooggerechtshof in 2019-2020. Volgens de Public Defender is het ook voor de bevolking duidelijk dat verschillende kandidaat-rechters niet beschikken over de juiste competenties en dat hun verleden hun integriteit in het gedrang brengt.¹⁷⁹

Freedom House merkt jaar na jaar op dat de tussenkomst van de wetgevende en uitvoerende macht in rechtbanken een aanzienlijk probleem is. Dat geldt ook voor corruptie en een gebrek aan transparantie en professionaliteit in gerechtelijke procedures.¹⁸⁰ Freedom House noteert verder dat verschillende rechtszaken tegen tegenstanders van de regering de voorbije jaren wijzen op de politisering van het rechtswezen en selectieve rechtspraak.¹⁸¹ Succesvolle rechtszaken tegen hooggeplaatste figuren die een goede band hebben met GD-leiders blijven zeldzaam.¹⁸²

Een artikel van Democracy and Freedom Watch in april 2019 over de toenemende macht van de zogenaamde clan en de negatieve impact hiervan op de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht,

¹⁷⁴ USDOS, 30/03/2021, p. 13, [url](#); Democracy and Freedom Watch (Tsikarishvili K.), 19/04/2019, [url](#)

¹⁷⁵ USDOS, 30/03/2021, p. 14, [url](#)

¹⁷⁶ USDOS, 30/03/2021, pp. 12-13, [url](#); USDOS, 11/03/2020, p. 12, [url](#); USDOS, 13/03/2019, p. 12, [url](#)

¹⁷⁷ USDOS, 30/03/2021, pp. 13-14, [url](#)

¹⁷⁸ Public Defender of Georgia, 08/07/2021, pp. 99-100 [url](#)

¹⁷⁹ Public Defender of Georgia, 08/07/2021, pp. 89-90, [url](#)

¹⁸⁰ Freedom House, 02/03/2021, [url](#); Freedom House, 04/02/2019, [url](#)

¹⁸¹ Freedom House, 02/03/2021, [url](#); Freedom House, 06/05/2020, [url](#)

¹⁸² Freedom House, 05/03/2020, [url](#)

geeft aan dat de uitkomst van individuele rechtszaken aanzienlijk is verbeterd sinds 2012, maar dat justitie (de clan) het belang van de regering volgt in *high-profile* zaken.¹⁸³

Naar aanleiding van de moord op twee tieners in december 2017, de zogenaamde Khorava straatmoorden, rijzen er vragen over de onpartijdigheid van het gerechtelijk onderzoek. Een aantal noodzakelijke onderzoeksacties werden volgens de Public Defender niet uitgevoerd waardoor de staat er niet in slaagde de daders te vervolgen.¹⁸⁴ Een parlementaire onderzoekscommissie die speciaal voor deze zaak werd opgericht in juni 2018 ontdekt dat het gerechtelijk onderzoek verliep ten voordele van de invloedrijke openbare aanklager Mirza Subeliani aangezien gerechtelijke procedures zoals het getuigenverhoor en bewijsmateriaal, alle betrokkenheid van Subeliani en twee van zijn verwanten volledig omzeilden.¹⁸⁵ Straffeloosheid van leden van wetshandhavinginstanties en veiligheidsdiensten die worden aangeklaagd voor misbruik of mishandeling blijft voor lokale en internationale organisaties een belangrijke reden tot bezorgdheid.¹⁸⁶ De State Inspector's Office is sinds 1 november 2019 bevoegd om misbruik door ordehandhavers te onderzoeken.¹⁸⁷ De werking van deze instantie wordt verder besproken (zie [3.6. Detentieomstandigheden](#)).

2.1.3. Benoeming van rechters aan het Hooggerechtshof

Sinds december 2018 probeert het Georgische parlement rechters aan te stellen voor het Hooggerechtshof. De Grondwet bepaalt dat er minstens 28 rechters moeten zetelen in deze rechtbank, maar in de praktijk blijven er eind juni 2019 slechts acht leden over omdat de termijn van drie leden dan afloopt. Sinds de grondwetswijzigingen van 2017 is de HCoJ¹⁸⁸, en niet langer de president, bevoegd om de leden van het Hooggerechtshof te selecteren alvorens een parlementaire meerderheid de rechters levenslang (tot aan hun pensioen) benoemt. In december 2018 stelt de HCoJ een lijst van tien kandidaten voor aan het parlement, waarvan twee leden van de HCoJ zelf en enkele anderen die banden hebben met invloedrijke rechters. Er volgt een storm van kritiek waardoor de benoeming wordt uitgesteld.¹⁸⁹

De Commissie van Venetië, een adviesorgaan van de RvE bestaande uit onafhankelijke experts, noemt deze situatie uitzonderlijk, aangezien er op zeer korte tijd achttien tot twintig nieuwe rechters moeten worden aangesteld in de hoogste rechterlijke instantie waar geen beroepsmogelijkheden zijn. De Commissie van Venetië verwijst naar kritiek van ngo's op het gebrek aan transparantie in de selectieprocedure, het ontbreken van objectieve en duidelijke selectiecriteria en de snelheid waarmee de kandidaten worden voorgesteld aan het parlement. Daarbij komt nog dat het parlement kort voor nieuwe verkiezingen mag beslissen over de aanstelling van rechters, wat leidt tot een risico op politieke benoemingen.¹⁹⁰ De Commissie van Venetië wijst verder op het feit dat volgens ngo's een politiek netwerk van invloedrijke rechters het selectieproces controleert en dat deze rechters geen goede reputatie hebben omwille van partijdige benoemingen in het verleden. Gelet op de slechte reputatie van de HCoJ en het weinige vertrouwen van de bevolking in de HCoJ, doet de Commissie van Venetië in juni 2019 enkele aanbevelingen om het Hooggerechtshof opnieuw samen te stellen.¹⁹¹

Na een langdurig proces stemt het parlement, zonder de oppositie, in december 2019 in met de benoeming van veertien van de twintig kandidaten, geselecteerd door de HCoJ.¹⁹² De RvE en andere

¹⁸³ Democracy and Freedom Watch (Tsikarishvili K.), 19/04/2019, [url](#)

¹⁸⁴ Public Defender of Georgia, 10/12/2018, p. 1, [url](#)

¹⁸⁵ USDOS, 13/03/2019, pp. 8-9, [url](#)

¹⁸⁶ USDOS, 11/03/2020, p. 37, [url](#)

¹⁸⁷ Public Defender of Georgia, 04/07/2020, p. 86, [url](#)

¹⁸⁸ De HCoJ bestaat uit vijftien personen waarvan negen rechters en zes niet-juridische leden.

¹⁸⁹ IWPR (Machaidze R.), 03/06/2019, [url](#)

¹⁹⁰ Council of Europe – Venice Commission, 16/04/2019, p. 5, [url](#)

¹⁹¹ Council of Europe – Venice Commission, 24/06/2019, pp. 4-5, 12-14, [url](#)

¹⁹² USDOS, 11/03/2020, p. 14, [url](#)

instanties bekritisieren de levenslange aanstelling aangezien de kandidaten er niet in slaagden hun juridische kennis en onpartijdigheid aan te tonen.¹⁹³ De CITJ beschrijft de nieuwe rechters als zijnde loyaal aan de clan, waarmee het verwijst naar een groep invloedrijke rechters.¹⁹⁴

Het Grondwettelijk Hof van Georgië¹⁹⁵ oordeelt in juli 2020 dat de bij wet vastgelegde selectieprocedure voor rechters in het Hooggerechtshof grondwettelijk is. Dit vonnis is het resultaat van een klacht van de Public Defender over tal van tekortkomingen in deze procedure die het recht op een eerlijk proces schenden. Volgens TIG bevestigt dit vonnis dat het rechtswezen volledig in handen is van de clan.¹⁹⁶ Het onafhankelijke nieuwspitaal Civil Georgia schrijft hierover het volgende:

“The July 30 ruling confirmed yet again the nearly complete takeover of all instances and branches of the Georgian judicial system by the ruling Georgian Dream party.”¹⁹⁷

In september 2020 en in april 2021 keurt het parlement opnieuw wetswijzigingen goed om het controversiële selectieproces voor rechters van het Hooggerechtshof te verbeteren. Het parlement wacht hiervoor het advies van de Commissie van Venetië niet af. De aanpassingen in 2020 houden in dat de HCoJ tijdens verschillende fases van het selectieproces een verantwoording moet afleggen en dat het mogelijk is om een beroep aan te tekenen tegen beslissingen van de HCoJ.¹⁹⁸ Aanpassingen in 2021 hebben betrekking op de selectieprocedure, maar kunnen niet rekenen op de steun van oppositiepartijen en de CITJ.¹⁹⁹

Op 12 juli 2021 benoemt het parlement nog eens zes rechters voor het Hooggerechtshof, ondanks internationale waarschuwingen dat dit indruist tegen het akkoord van 19 april 2021. De verontwaardiging is groot bij *civil society*-organisaties, VS-vertegenwoordigers en de EU.²⁰⁰ Volgens GYLA heeft de GD-partij deze benoemingen haastig doorgevoerd met de intentie om zoveel mogelijk loyale figuren aan te stellen.²⁰¹ ODIHR wijst op tekortkomingen in de aanwervingsprocedure, zoals ongelijke voorwaarden voor de verschillende kandidaten en belangenconflicten.²⁰²

2.1.4. De strijd tegen corruptie

De wetgeving voorziet in strafrechtelijke vervolgingen voor feiten van corruptie gepleegd door dragers van het openbaar gezag. Volgens Freedom House beschikt Georgië over een degelijke wetgeving voor de strijd tegen corruptie.²⁰³ Verschillende bronnen, waaronder het USDOS, het Europese Parlement en Voices for Transparency, bevestigen dat de regering de wet daadwerkelijk toepast voor corruptie op laag niveau, maar dat corruptie op hoog niveau onaangetast blijft door zwakke controlemechanismen en een gebrek aan onafhankelijkheid van wetshandhavinginstanties.²⁰⁴

¹⁹³ Freedom House, 02/03/2021, [url](#); Freedom House, 05/03/2020, [url](#)

¹⁹⁴ USDOS, 30/03/2021, p. 15, [url](#)

¹⁹⁵ Rechters van het Grondwettelijk Hof worden aangesteld door het Hooggerechtshof. In de maanden voor het vonnis over de grondwettelijkheid van de selectieprocedure, benoemt het Hooggerechtshof twee nieuwe controversiële rechters in het Grondwettelijk Hof cf. Public Defender of Georgia, 08/07/2021, p. 93 [url](#); USDOS, 30/03/2021, p. 16, [url](#)

¹⁹⁶ USDOS, 30/03/2021, p. 15, [url](#)

¹⁹⁷ Civil Georgia, 16/09/2021, [url](#)

¹⁹⁸ USDOS, 30/03/2021, p. 16, [url](#)

¹⁹⁹ Civil Georgia, 02/04/2021, [url](#)

²⁰⁰ Civil Georgia, 12/07/2021, [url](#); Civil Georgia, 17/06/2021, [url](#); Civil Georgia, 15/07/2021, [url](#); Civil Georgia, 14/07/2021, [url](#)

²⁰¹ Civil Georgia, 12/07/2021, [url](#)

²⁰² Civil Georgia, 24/08/2021, [url](#)

²⁰³ Freedom House, 11/04/2018, [url](#)

²⁰⁴ USDOS, 30/03/2021, p. 43, [url](#); USDOS, 11/03/2020, p. 33, [url](#); USDOS, 13/03/2019, p. 29, [url](#); Voices for Transparency, 14/02/2019, [url](#)

In de *Corruption Perception Index* (CPI), opgesteld door de organisatie Transparency International (TI), schommelt de score van Georgië al verschillende jaren op hetzelfde niveau.²⁰⁵ In Oost-Europa en Centraal-Azië scoort Georgië het beste, maar de stabiele CPI-score van Georgië wijst volgens TIG op een gebrek aan vooruitgang wat betreft corruptiebestrijding.²⁰⁶

Over het jaar 2020 noteert TI dat de problemen wat betreft de bestrijding van corruptie op hoog niveau nog steeds niet zijn opgelost. De Georgische autoriteiten ondernemen hiertoe volgens TI geen doeltreffende stappen.²⁰⁷

In een rapport van juni 2019 meent TIG dat de inefficiëntie van de ordehandhavingsinstanties om corruptie op hoog niveau aan te pakken voornamelijk het gevolg is van het huidige politieke systeem waarin één politieke partij effectief onbeperkte macht heeft en die macht gebruikt om individuen aan te stellen op alle belangrijke openbare functies.²⁰⁸

Op 1 september 2020 stelt een werkgroep van onafhankelijke parlementsleden een wetsontwerp voor over de oprichting van een onafhankelijke anticorruptie-instantie. Deze instantie zou volgens TIG in staat moeten zijn om corruptie binnen de (politieke) elite aan te pakken.²⁰⁹ In juni 2021 kondigt de voorzitter van de partij Lelo een wetsontwerp aan over de oprichting van een anticorruptiecommissie.²¹⁰ In oktober 2021 is er verder geen nieuws over dit wetsontwerp.

Verschiedende lokale en internationale organisaties roepen de Georgische autoriteiten al jaren op om een agentschap los van politieke inmenging op te richten.²¹¹ De twee belangrijkste instanties die corruptie moeten bestrijden in Georgië, de staatsveiligheidsdienst en het OM, worden momenteel geleid door de voormalige persoonlijke veiligheidschef en voormalige persoonlijke advocaat van het hoofd van de regerende partij.²¹²

Het aanhoudend probleem van corruptie uit zich ook in opiniepeilingen bij de bevolking. Opinieonderzoeken over corruptie in opdracht van de organisatie TIG tussen 2019 en 2021 bevestigen dat kleinschalige corruptie, met name smeergeld in ruil voor openbare diensten, nog steeds uiterst zeldzaam is.²¹³ TIG stelt in 2019 dat burgers een negatief beeld hebben over het land op gebied van corruptie. Zij vertrouwen er niet op dat de overheid effectief onderzoek voert naar zaken van corruptie waarbij *high-ranking officials* of invloedrijke personen die banden hebben met de regerende partij betrokken zijn. Dit is volgens TIG het gevolg van enkele *high-profile* corruptiezaken tegen hooggeplaatste figuren in 2018-2019 waarop de ordediensten ineffectief reageerden. Deze zaken hebben te maken met corruptie in criminele activiteiten zoals onwettige inmenging in bedrijfsactiviteiten, illegale deelname aan ondernemingsactiviteiten, illegale verrijking, schending van regels rond financiering van partijen en verkiezingen.²¹⁴

Jaarlijks stijgt het aantal niet-onderzochte zaken waarin er vermoedens bestaan van corruptie op hoog niveau, aldus TIG.²¹⁵ In augustus 2021 publiceert TIG een rapport met vijftig voorbeelden van

²⁰⁵ TIG, 28/01/2021, [url](#)

²⁰⁶ TIG, 23/01/2020, [url](#); TIG, 20/06/2019, p. 7, [url](#)

²⁰⁷ TIG, 28/01/2021, [url](#)

²⁰⁸ TIG, 20/06/2019, p. 3, 7, [url](#); TIG, 23/01/2020, [url](#)

²⁰⁹ TIG, 01/09/2020, [url](#)

²¹⁰ Interpress News Georgia, 02/06/2021, [url](#)

²¹¹ Transparency International, 29/01/2019, [url](#); European Parliament, 14/11/2018, [url](#); TIG, 07/12/2015, [url](#); Bertelsmann Stiftung, 2018, [url](#)

²¹² TIG, 20/06/2019, p. 3, 7, [url](#)

²¹³ TIG, 07/09/2021, [url](#); TIG, 15/04/2019, pp. 8-9, [url](#)

²¹⁴ TIG, 20/06/2019, pp. 8-9, [url](#); TIG, 10/06/2019, [url](#)

²¹⁵ TIG, 08/09/2021, [url](#)

corruptie op hoog niveau, waarnaar geen enkel onderzoek is gevoerd.²¹⁶ In juni 2019 geeft TIG acht voorbeelden van corruptie op hoog niveau in 2018-2019.²¹⁷

De voorbije jaren vermeldt het USDOS-rapport dat het anticorruptie-agentschap van de staatsveiligheidsdienst ambtenaren op lokaal en centraal niveau arresteerde voor het aannemen van steekpenningen. Huidige en voormalige ambtenaren werden gerechtelijk vervolgd op verdenking van omkoping.²¹⁸

2.2. Juridische bescherming

2.2.1. Toegang tot rechtsmiddelen tegen schendingen van rechten en vrijheden

Elke persoon die meent dat zijn rechten werden geschonden, kan zich wenden tot de rechtbanken en tot de advocaat van zijn keuze.

Sinds 2007 kan elke Georgische burger voor gratis juridisch advies terecht bij de Legal Aid Service, een dienst die door de overheid gefinancierd wordt en wordt ondersteund door het United Nations Development Programme (UNDP) en de EU. Kwetsbare personen kunnen beroep doen op deze dienst voor gratis rechtsbijstand en vertegenwoordiging voor de rechtbank.²¹⁹ De Legal Aid Service heeft kantoren verspreid over het hele land en is ook telefonisch en via online chatboxen bereikbaar.²²⁰ Daarnaast bestaat er een onlineportaal voor gratis rechtsbijstand in Georgië met een overzicht van alle organisaties die gratis rechtshulp bieden.²²¹ De European External Action Service (EEAS) is begin 2019 lovend over de werking en verwezenlijkingen van de Legal Aid Service.²²²

Naast de Georgische rechtbanken kan men zich wenden tot de Public Defender. Zijn mandaat bestaat erin om op te volgen of mensenrechten worden nageleefd en om beschuldigingen van schendingen en discriminatie te onderzoeken. De Public Defender is zelf niet bevoegd om de misbruiken die bij hem worden gemeld of die hij waarneemt te vervolgen, maar hij kan acties aanbevelen en de regering wordt geacht er gevolg aan te geven. De Public Defender behoudt het recht om niet-bindende aanbevelingen te geven aan de wetshandhavingsinstanties.²²³ Ngo's beschouwen de Public Defender als het meest objectieve regeringsorgaan op het gebied van mensenrechten.²²⁴ De Public Defender heeft een hoofdkantoor in Tbilisi en negen regionale kantoren.²²⁵

Er bestaan talrijke ngo's, waaronder GYLA, het HRC en Rights Georgia, die actief zijn op het gebied van mensenrechten. Burgers kunnen hier terecht voor gratis rechtsbijstand.²²⁶ Deze ngo's kunnen doorgaans zonder beperkingen te werk gaan, mensenrechtenkwesties onderzoeken en hun bevindingen hierover publiceren.²²⁷ Verschillende ngo's werken nauw samen met de regering en ontwikkelen projecten met overheidsinstanties. In de aanloop naar de presidentsverkiezingen van oktober 2018 lopen de spanningen tussen de regering en een aantal belangrijke ngo's hoog op. Wanneer dertien ngo's begin oktober 2018 hun bezorgdheden uiten over indicaties van corruptie op hoog niveau en de informele machtspositie van de zogenaamde clan, reageren enkele vooraanstaande

²¹⁶ TIG, 23/08/2021, [url](#)

²¹⁷ TIG, 20/06/2019, pp. 8-9, [url](#); TIG, 10/06/2019, [url](#)

²¹⁸ USDOS, 30/03/2021, p. 44, [url](#); USDOS, 13/03/2019, p. 30, [url](#); USDOS, 20/04/2018, [url](#)

²¹⁹ UNDP, 28/06/2018, [url](#)

²²⁰ Legal Aid Service, s.d., [url](#)

²²¹ Portal for Free Legal Aid in Georgia, [website], s.d., [url](#)

²²² EEAS, 23/01/2019, [url](#)

²²³ USDOS, 13/03/2019, pp. 31-32, [url](#)

²²⁴ USDOS, 13/03/2019, pp. 31-32, [url](#)

²²⁵ Public Defender of Georgia, s.d., [url](#)

²²⁶ Human Rights House Tbilisi, s.d., [url](#)

²²⁷ USDOS, 30/03/2021, p. 45, [url](#); USDOS, 13/03/2019, pp. 28, 30-31, [url](#)

regeringsleden met verbale aanvallen op de ngo's en hun leiders. De Public Defender en ngo's menen dat deze gecoördineerde aanval van de regering op de burgermaatschappij de democratie aantast.²²⁸

Wanneer alle beroepsmogelijkheden in Georgië zijn uitgeput, is het mogelijk zich te wenden tot het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) van Straatsburg.²²⁹ Een onderzoek van de Georgische organisatie Article 42²³⁰ in 2020 toont aan dat de Georgische regering zich over het algemeen schikt naar de vonnissen van het EHRM. Meestal gaat het over financiële compensaties.²³¹ In 2019 ontvangt het EHRM 131 klachten over Georgië.²³² In 2017 en 2018 zijn dat er respectievelijk 89 en 99. In 2018 sprak het EHRM tien vonnissen uit, waarvan in negen situaties sprake was van een schending. De meeste schendingen hadden te maken met het recht op vrijheid en veiligheid, het recht op een eerlijk proces en het recht op bescherming tegen onmenselijke en vernederende behandeling.²³³

2.2.2. Recht op een eerlijk en openbaar proces

De Grondwet en wetgeving in Georgië garanderen het recht op een eerlijk en openbaar proces. Het USDOS-rapport over 2020 stelt net zoals voorgaande jaren dat de Public Defender talloze schendingen van het recht op een eerlijk proces rapporteerde, en dat dit recht volgens ngo's niet nageleefd werd in enkele politiek gevoelige *high-profile* zaken (zie [1.3. Politieke vervolging](#)). Ngo's kaarten aan dat rechtbanken niet consistent zijn in hun beslissingen om een zaak achter gesloten deuren te laten plaatsvinden, en soms geen reden geven om een gesloten hoorzitting te houden.²³⁴ De Public Defender rapporteert in 2020, aldus Freedom House, problemen bij het naleven van vonnissen van het Hooggerechtshof over een eerlijke rechtsgang, administratieve vertragingen in rechtszaken, schending van het vermoeden van onschuld, het niet naleven van regelgeving rond detentie en ondervraging en het ontzeggen van de toegang tot een advocaat bij arrestatie.²³⁵

De Grondwet garandeert onafhankelijke en onpartijdige rechtspraak in civiele rechtszaken, maar net zoals voorgaande jaren zijn er in 2020 indicaties van politieke inmenging en partijdigheid. Rechters zijn vatbaar voor politieke druk van binnen en buiten justitie.²³⁶ (zie [2.1.2. Een rechterlijke macht die beïnvloedbaar blijft](#))

Het USDOS-rapport over 2019 vermeldt bezorgdheden over de toewijzing van zaken aan civiele rechters met beperkte specialisaties, gebaseerd op hun loyaliteit aan bepaalde invloedrijke rechters of anderen. Andere bezorgdheden gaan over de transparantie van rechterlijke uitspraken. De Grondwet en wetgeving leggen vast dat personen die schade lijden ten gevolge van een willekeurige arrestatie of andere onwettige of willekeurige handelingen, waaronder mensenrechtenschendingen, een civiele procedure kunnen aanspannen.²³⁷

²²⁸ USDOS, 13/03/2019, pp. 28, 30-31, [url](#)

²²⁹ USDOS, 30/03/2021, p. 21, [url](#)

²³⁰ Deze ngo heet voluit Article 42 of the Constitution en veranderde in 2020 van naam. De ngo heet nu Rights Georgia.

²³¹ Article 42, 02/03/2020, [url](#)

²³² USDOS, 30/03/2021, p. 21, [url](#)

²³³ Agenda.ge, 25/01/2019, [url](#)

²³⁴ USDOS, 30/03/2021, p. 17, [url](#); USDOS, 11/03/2020, p. 14, [url](#)

²³⁵ Freedom House, 02/03/2021, [url](#)

²³⁶ USDOS, 30/03/2021, pp. 12-13, [url](#)

²³⁷ USDOS, 11/03/2020, p. 17, [url](#)

2.2.3. Rechtspraak tijdens de pandemie

Het recht op een eerlijk proces wordt volgens de Public Defender ernstig aangetast tijdens de coronapandemie.²³⁸ Op 21 maart 2020 kondigt de president de noodtoestand af om de verspreiding van het coronavirus tegen te gaan. Tot 1 juli 2021 mogen hoorzittingen online plaatsvinden, maar dat gebeurt niet consistent. Sommige rechters zijn gekant tegen videoconferenties in rechtszaken. Technische moeilijkheden en logistieke problemen bemoeilijken onlinerechtszaken. Ngo's mogen in deze periode nauwelijks rechtszaken monitoren.²³⁹ Ook vertegenwoordigers van de Public Defender ondervinden serieuze hindernissen om rechtszaken bij te wonen en krijgen meermaals het bevel om de rechtszaal te verlaten. De Public Defender stelt vast dat mensen in voorarrest hun advocaat niet vertrouwelijk kunnen spreken, maar dat moeten doen onder toezicht. Daarnaast ondervinden beklaagden tijdens hoorzittingen moeilijkheden om te begrijpen wat er gezegd wordt ten gevolge van technische storingen. In criminele rechtszaken neemt de Public Defender waar dat er pogingen zijn om getuigen te beïnvloeden. In sommige gevallen lijkt het alsof de getuige niet alleen is en/of een verklaring afleest.²⁴⁰ Het USDOS merkt nog op dat technische storingen voor vertragingen zorgen.²⁴¹

2.2.4. Wetboek inzake Administratieve Overtredingen

GYLA stelt in een rapport van juli 2020 vast dat het Wetboek inzake Administratieve Overtredingen gedateerd is en weinig procedurele beschermingsmaatregelen voorziet, in tegenstelling tot het Wetboek inzake Strafrechtelijke Procedures. Volgens GYLA worden fundamentele rechten geschonden in elk stadium van de procedure van administratieve detentie. De wet houdt geen rekening met het vermoeden van onschuld, rechters zijn niet verplicht om de wettigheid van een arrestatie te onderzoeken, de politie is niet verplicht om de gronden waarop iemand wordt vastgehouden te noteren in het arrestatieverslag waardoor het voor rechters moeilijk is om de wettigheid van een detentie vast te stellen. Gedetineerden moeten niet op de hoogte worden gebracht van de mogelijkheid om in beroep te gaan of van de wettelijke termijnen.²⁴² De Public Defender stelt in 2020 geen verbetering vast wat betreft de behandeling van personen die administratief zijn aangehouden.²⁴³

Bij de arrestatie moet de persoon in kwestie volgens de Georgische wetgeving op de hoogte worden gebracht van zijn of haar rechten. Alle verklaringen na de arrestatie, maar voordat de gearresteerde op zijn rechten werd gewezen, zijn niet-ontvankelijk in de rechtbank. De politieagent die de arrestatie uitvoert is verplicht om de arrestant naar het dichtstbijzijnde politiekantoor te brengen en een verslag te maken van de arrestatie en hiervan een kopie te overhandigen aan de gevangene of zijn advocaat. De Public Defender stelt in 2019 vast dat politielogboeken onnauwkeurig worden bijgehouden en dat de datum en het tijdstip van de arrestatie vaak niet genoteerd worden.²⁴⁴

Het USDOS-rapport over 2019 vermeldt eveneens bezorgdheden over het gebruik van administratieve detentie om personen tot vijftien dagen vast te houden zonder het recht op verdediging, zonder vastgelegde normen omtrent bewijsvoering of het recht om beroep aan te tekenen.²⁴⁵

²³⁸ Public Defender of Georgia, 08/07/2021, p. 89, [url](#)

²³⁹ USDOS, 30/03/2021, p. 17, [url](#)

²⁴⁰ Public Defender of Georgia, 08/07/2021, pp. 104-105, [url](#)

²⁴¹ USDOS, 30/03/2021, p. 16, [url](#)

²⁴² GYLA, 13/07/2020, pp. 13-14, [url](#)

²⁴³ Public Defender of Georgia, 08/07/2021, p. 11, [url](#)

²⁴⁴ USDOS, 11/03/2020, p. 9, [url](#)

²⁴⁵ USDOS, 11/03/2020, p. 10, [url](#)

2.2.5. Goedkeuring van de wet voor de eliminatie van elke vorm van discriminatie

Het Georgische parlement keurt op 2 mei 2014 een antidiscriminatiewet (*Law on the Elimination of All Forms of Discrimination*) goed. Deze wet geeft de Public Defender en rechtbanken het mandaat om het recht op gelijkheid te beschermen.²⁴⁶

Deze wet wordt voor het eerst aangepast in 2019 op basis van aanbevelingen van de Public Defender. Het mandaat van de Public Defender breidt hiermee uit, de wettelijke termijn om een rechtszaak aan te spannen omwille van discriminatie wordt opgetrokken van drie maanden tot een jaar en intimidatie en seksuele intimidatie vallen onder de noemer discriminatie.²⁴⁷

In 2020 volgen belangrijke aanpassingen aan deze wet voor mensen met een beperking. Het weigeren van huisvesting omwille van iemands beperking, valt onder discriminatie.²⁴⁸

Deze wet kent bescherming toe tegen discriminatie op basis van ras, huidskleur, taal, geslacht, leeftijd, nationaliteit, etnische herkomst, handicap, politieke overtuigingen en seksuele geaardheid. Bescherming tegen discriminatie wegens seksuele geaardheid leidt tot talrijke debatten. De invloedrijke conservatieve Orthodoxe Kerk van Georgië (GOK), vindt dit te progressief en stelt dat deze wet "een enorme zonde" legaliseert.²⁴⁹ De Georgische regering benadrukt herhaaldelijk dat deze antidiscriminatiewet het huwelijk en adoptie niet openstelt voor koppels van hetzelfde geslacht.

Het jaarrapport van de Public Defender over de strijd tegen discriminatie van mei 2021 stelt dat de coronapandemie een negatieve impact had op het recht op gelijkheid. De Georgische autoriteiten namen volgens de Public Defender onvoldoende maatregelen om het recht op gelijkheid te promoten. Sommige maatregelen om de verspreiding van het coronavirus tegen te gaan waren op zichzelf discriminerend voor verschillende kwetsbare groepen. In 2020 wordt er net zoals voorgaande jaren te weinig gereageerd op schendingen van rechten van LGBT+-personen en getuigen van Jehova. De Public Defender merkt wel op dat er een positieve trend is wat betreft de implementatie van de aanbevelingen van de Public Defender op gebied van discriminatie door publieke en privépersonen.²⁵⁰

De autoriteiten zijn er volgens de Public Defender niet in geslaagd om een gelijkheidsbeleid te ontwikkelen, een gemeenschappelijke visie uit te werken, een omgeving te creëren op maat van kwetsbare groepen of om te werken rond bewustmaking van antidiscriminatie. In 2020 blijven kwetsbare groepen net zoals voorgaande jaren problemen ondervinden. Voornamelijk vrouwen, leden van religieuze minderheden, LGBT+-personen en mensen met een beperking ondervonden de meeste hindernissen.²⁵¹ Dit heeft volgens de Public Defender te maken met een gebrek aan een structurele visie en wil van de overheid. Naast stereotypes en vooroordelen bemoeilijken discriminerende uitspraken van politici en publieke figuren de weg naar gelijkheid.²⁵²

Op 7 mei 2019 organiseren de RvE en de Public Defender een openbaar evenement naar aanleiding van het vijfjarig bestaan van deze wet genaamd *The Importance of Equality and the Ways How to Eliminate Discrimination*. Op dat moment loopt er een campagne genaamd *I Choose Equality*. Het doel van deze campagne is bewustmaking rond de risico's van discriminatie, haatspraak en haatmisdaden. Daarnaast worden diversiteit en tolerantie gepromoot en worden minderheden geïnformeerd over verhaalmechanismen.²⁵³ Een van de belangrijkste verwezenlijkingen van deze wet volgens de Public

²⁴⁶ Public Defender of Georgia, 07/05/2021, p. 4, [url](#); *Law of Georgia on the Elimination of All Forms of Discrimination*, 07/05/2014 [laatste amendementen op 19/02/2019], [url](#); Public Defender, 02/05/2019, [url](#)

²⁴⁷ Public Defender of Georgia, 07/05/2021, p. 4, [url](#); Public Defender, 02/05/2019, [url](#)

²⁴⁸ Public Defender of Georgia, 08/07/2021, p. 130 [url](#)

²⁴⁹ Civil Georgia, 06/05/2014, [url](#)

²⁵⁰ Public Defender of Georgia, 07/05/2021, pp. 4, 48, [url](#)

²⁵¹ Public Defender of Georgia, 07/05/2021, p. 5 [url](#)

²⁵² Public Defender, 17/03/2020, p. 36, [url](#)

²⁵³ Council of Europe, 07/05/2019, [url](#)

Defender is de verhoogde publieke bewustwording omtrent discriminatie en discussies over discriminatie als een sociaal fenomeen. De effectieve uitvoering van de wet blijft een probleem.²⁵⁴

Meer informatie over de uitvoering van deze wet komt aan bod in het hoofdstuk over etnische minderheden (zie [3.1. Etnische minderheden](#)).

2.3. Nationale strategie voor de bescherming van de mensenrechten 2014-2020

De Georgische regering keurt op 30 april 2014 de nationale strategie voor de bescherming van mensenrechten in Georgië 2014-2020²⁵⁵ en een bijhorend actieplan van de regering van twee jaar goed, evenals de oprichting van een Raad voor de mensenrechten en een secretariaat voor de mensenrechten bij de eerste minister. Deze strategie wordt uitgewerkt door verschillende Georgische agentschappen op basis van de aanbevelingen van de Public Defender van Georgië, internationale instellingen, ngo's en de speciale adviseur van de EU voor mensenrechten, juridische en grondwettelijke hervormingen in Georgië, Thomas Hammarberg. Hammarberg stelt het actieplan van de Georgische regering in 2014 voor als een van de beste in Europa.²⁵⁶ In het rapport van februari 2016 noemt de Bertelsmann Stiftung deze nationale strategie van de Georgische regering "a landmark step which complies with the highest international standards".²⁵⁷

Het eerste onafhankelijke rapport over de implementatie van de nationale strategie in maart 2017 bevat een reeks aanbevelingen voor de Georgische autoriteiten. Het wijst op een aanzienlijke vooruitgang, maar ook op grote uitdagingen zoals de inmenging van de politiek in de rechterlijke macht en op de noodzaak om prioritair een onafhankelijk onderzoekmechanisme in te voeren voor gevallen van mishandeling door de ordediensten.²⁵⁸

Een tweede onafhankelijk evaluatierapport van oktober 2019 is positief over aanpassingen aan de Grondwet en de goedkeuring van een aantal wetten aangaande antidiscriminatie, jeugdrechtspraak, kinderrechten, etc. Tegelijk wijst het rapport op de nood om de effectieve uitvoering van deze wetten en beleidsmaatregelen op te volgen en de impact op de bescherming en uitoefening van de mensenrechten te beoordelen. Verder is er nog werk aan de ontwikkeling van een cultuur van mensenrechten. Andere aanbevelingen gaan onder andere over de onafhankelijkheid van rechters en procureurs, een transparant en democratisch wetgevingsproces, mediapluralisme, etc. De belangrijkste verwezenlijking volgens het rapport is de oprichting van de State Inspectors' Office in 2019 dat straffeloosheid van leden van de ordehandhaving moet onderzoeken.²⁵⁹ Eind december 2021 heeft het parlement gestemd voor de ontbinding van deze instantie, waardoor de State Inspector's Office vanaf 1 maart 2022 niet langer zal bestaan en vervangen zal worden door twee afzonderlijke instanties. Deze beslissing stuit op veel kritiek bij lokale en internationale organisaties en instanties.²⁶⁰

²⁵⁴ Public Defender, 02/05/2019, [url](#)

²⁵⁵ Bertelsmann Stiftung, 02/2016, [url](#)

²⁵⁶ Hammarberg T., 09/07/2014, [url](#)

²⁵⁷ Bertelsmann Stiftung, 02/2016, [url](#)

²⁵⁸ USAID, UNDP, 03/2017, [url](#); UNDP Georgia, 10/04/2017, [url](#)

²⁵⁹ UNDP (Nicholson M.), 17/10/2019, pp. 4-5, [url](#)

²⁶⁰ Civil Georgia, 13/01/2022, [url](#)

3. Specifieke situaties

3.1. Etnische minderheden

De Georgische wetgeving bevat geen enkele bepaling die etnische minderheden discrimineert.²⁶¹ De Georgische Strafwet bepaalt dat verzwarende omstandigheden van toepassing zijn wanneer misdaden plaatsvinden op basis van onder andere ras, taal, religie of etnische origine (Art. 53). Verder zijn zowel directe als indirecte vormen van discriminatie op basis van ras, etnische afkomst, etc. opgenomen in de Georgische Strafwet (Art. 142).²⁶²

De antidiscriminatiewet die sinds 7 mei 2014 in werking is, kent bescherming toe tegen discriminatie op basis van etnische herkomst. In zijn jaarlijkse mensenrechtenrapporten over 2016 en 2017 stelt de Georgische Public Defender dat er verschillende procedurele en technische tekortkomingen zijn in deze wet die de uitvoering ervan verhinderen.²⁶³ Op 19 februari 2019 wordt deze wet voor het eerst aangepast.²⁶⁴

Het wettelijk kader zorgt ervoor dat Georgië over alle mechanismen beschikt om discriminatie in alle vormen te voorkomen. Toch blijft Georgië volgens de Bertelsmann Stiftung een verdeelde maatschappij. De opkomst en groei van een ultranationalistische beweging in Georgië sinds 2018 noemt de Bertelsmann Stiftung zorgwekkend. Deze beweging positioneert zichzelf als een sociale en politieke kracht die zich verzet tegen alle "niet-Georgische" elementen zoals religieuze, etnische, raciale en seksuele minderheden. Zij deinzen er niet voor terug om geweld te gebruiken.²⁶⁵

In 2020 ontvangt de Public Defender twaalf klachten over discriminatie tegen etnische minderheden.²⁶⁶ In 2019 zijn dat er vijftien en in 2018 negen. Ngo's uiten kritiek op het feit dat mensen die behoren tot een minderheidsgroep zelden klacht indienen omdat zij te weinig geïnformeerd zijn over hun rechten.²⁶⁷ In 2020 zijn er nog geen uitspraken van rechtbanken over klachten over discriminatie ingediend in 2019.²⁶⁸

In 2020 melden de media net zoals in 2019 tal van voorbeelden van haatspraak tegen minderheidsgroepen.²⁶⁹ Haatspraak tegen etnische minderheden neemt volgens de Public Defender toe met de opkomst van radicale neonazigroepen.²⁷⁰ Wanneer het coronavirus in 2020 in Georgië uitbreekt, doen enkele openbare figuren xenofobe uitspraken die het stigma tegenover etnische minderheden versterken.²⁷¹ In 2019 doen verschillende parlementsleden xenofobe uitspraken. Zo krijgt een vertegenwoordiger van de Azerbeidzjaanse gemeenschap op agressieve toon het verwijt dat hij geen Georgisch spreekt tijdens een parlementaire bijeenkomst over mensenrechten en burgerintegratie. Discriminerende uitspraken van parlementariërs maken het volgens de Public Defender nog moeilijker voor etnische minderheden om volledig te integreren in het politieke en sociale leven in Georgië. Discriminerend taalgebruik tegen etnische en religieuze minderheden heeft volgens

²⁶¹ Bertelsmann Stiftung, 2018, [url](#)

²⁶² *Strafwet van Georgië*, 22/07/1999 [laatste amendementen op 30/11/2017] [url](#)

²⁶³ Public Defender of Georgia, 10/12/2016, [url](#)

²⁶⁴ *Law of Georgia on the Elimination of All Forms of Discrimination*, 07/05/2014 [laatste amendementen op 19/02/2019], [url](#)

²⁶⁵ Bertelsmann Stiftung, 30/04/2020, pp. 25, 29, [url](#)

²⁶⁶ USDOS, 30/03/2021, p. 58, [url](#)

²⁶⁷ USDOS, 11/03/2020, p. 44, [url](#); USDOS, 13/03/2019, p. 38, [url](#)

²⁶⁸ USDOS, 30/03/2021, p. 58, [url](#)

²⁶⁹ USDOS, 30/03/2021, p. 58, [url](#); USDOS, 11/03/2020, p. 44, [url](#)

²⁷⁰ Public Defender of Georgia, 10/12/2018, pp. 7-8, [url](#)

²⁷¹ Public Defender, 08/07/2021, p. 324, [url](#)

de Public Defender eveneens een negatieve impact op de ontwikkeling van een tolerante en inclusieve maatschappij.²⁷²

In 2020 klaagt het OM zes individuen aan voor een misdaad op grond van nationaliteit, ras of etnie.²⁷³ In het jaarrapport over 2019 maakt de Public Defender geen melding van haatmisdaden tegen etnische minderheden.²⁷⁴ In september 2018 wordt Vitali Safarov vermoord. Safarov is een mensenrechtenactivist die opkomt voor de rechten van minderheden. Volgens omstaanders werd hij aangevallen omdat hij Russisch en geen Georgisch sprak. In de aanklacht is opgenomen dat het gaat om een moord met voorbedachten rade omwille van religieuze, nationale of etnische intolerantie. Op 1 november 2018 hield het ministerie van Binnenlandse Zaken vijf personen in hechtenis omdat zij een misdaad hadden gepleegd omwille van nationaliteit, ras of etnie.²⁷⁵

De Public Defender stelt in het algemeen vast dat onderzoek naar en preventie van misdaden die worden ingegeven door discriminatie een uitdaging blijven voor de wetshandavingsinstanties. Wetshandavingsinstanties zijn in beperkte mate bereid om te evalueren of er in het geval van haatmisdaden sprake is van schending van het gelijkheidsbeginsel, of om tijdens het onderzoek na te gaan of de misdaad was ingegeven door haat. De lage acceptatiegraad en negatieve beeldvorming van kwetsbare groepen draagt hiertoe bij volgens de Public Defender.²⁷⁶ In 2018 was er volgens de Public Defender een verhoogde respons op vermoedelijke haatmisdaden.²⁷⁷

Het gebrek aan kennis van het Georgisch is de belangrijkste hindernis voor integratie. Ondanks inspanningen om etnische minderheden de taal aan te leren, blijft het een uitdaging in de regio's waar veel etnische minderheden samenwonen.²⁷⁸ Tijdens de coronapandemie in 2020 trachten de autoriteiten nationale minderheden te informeren over de coronamaatregelen in hun eigen taal, maar dat blijkt geen evidentie volgens de Public Defender.²⁷⁹

Etnische minderheden zijn proportioneel zwak vertegenwoordigd in overheidsfuncties. Enkel in gebieden waar veel etnische minderheden wonen, zijn zij vertegenwoordigd in het gemeentebestuur.²⁸⁰ Volgens de Public Defender worden etnische minderheden in de praktijk amper betrokken bij de besluitvorming.²⁸¹ Dit wordt gedeeltelijk verklaard door hun gebrekkige kennis van het Georgisch, wat een eerste vereiste is om te solliciteren voor overheidsfuncties. Voornamelijk de jonge generatie beheerst het Georgisch beter de laatste tien jaar. Er zijn hindernissen voor de integratie van etnische minderheden in het onderwijssysteem en op de arbeidsmarkt. Dit heeft te maken met de perceptie van minderheden bij de bevolking en met discriminerende aanwervingspraktijken.²⁸²

Een beperkte of zelfs onbestaande toegang tot de media in een andere taal dan het Georgisch kan ook een hindernis vormen voor de integratie van de etnische minderheden.²⁸³ De Public Defender is positief over de inspanningen van de openbare omroep in 2020 om de media toegankelijker te maken voor nationale minderheden.²⁸⁴ In de regio's waar ze de etnisch overheersende groep vormen,

²⁷² Public Defender, 04/03/2020, p. 26, [url](#)

²⁷³ USDOS, 30/03/2021, p. 58, [url](#)

²⁷⁴ Public Defender of Georgia, 04/07/2020, p. 142, [url](#)

²⁷⁵ USDOS, 13/03/2019, p. 38, [url](#)

²⁷⁶ Public Defender of Georgia, 04/07/2020, p. 142, [url](#)

²⁷⁷ Public Defender of Georgia, 10/12/2018, p. 7, [url](#)

²⁷⁸ USDOS, 30/03/2021, p. 59, [url](#); Public Defender of Georgia, 05/12/2017, [url](#); USDOS, 13/03/2019, p. 38, [url](#); Public Defender of Georgia, 10/12/2018, p. 7, [url](#)

²⁷⁹ Public Defender, 08/07/2021, pp. 317-318, [url](#)

²⁸⁰ Public Defender, 08/07/2021, pp. 317-318, [url](#)

²⁸¹ Public Defender, 08/07/2021, p. 318, [url](#); Public Defender of Georgia, 10/12/2018, p. 7, [url](#)

²⁸² Bertelsmann Stiftung, 2018, [url](#)

²⁸³ Public Defender of Georgia, 05/12/2017, [url](#)

²⁸⁴ Public Defender, 08/07/2021, p. 317, [url](#)

communiceren personen van Armeense, Azerbeidzjaanse, Abchazische, Ossetische en Russische etnische herkomst over het algemeen met elkaar in hun geboortetaal of in het Russisch.²⁸⁵

De regering zet in 2020 haar "4+1"-programma voort om jongeren van etnische minderheden de kans te geven naar de universiteit te gaan. Met dit programma kunnen etnische minderheden Georgisch leren tijdens het jaar voorafgaand aan hun universitaire studies. Een vastgelegd quota zorgt ervoor dat twaalf procent van alle diploma's wordt uitgereikt aan studenten die behoren tot een etnische minderheid.²⁸⁶

3.2. Religieuze minderheden en religieuze haat

Volgens de recentste volkstelling uit 2014 maakt 83,4 procent van de bevolking deel uit van de Georgisch-Orthodoxe Kerk (GOK). Moslims vertegenwoordigen 10,7 procent, gevolgd door 2,9 procent gelovigen van de Armeens-Apostolische Kerk. De overige drie procent zijn rooms-katholieken, jezidi's, Grieks-orthodoxen en joden. Daarnaast zijn er nog groeiende niet-traditionele religieuze groepen zoals Baptisten, getuigen van Jehova, pinkstergemeenschappen, Krishna en atheïsten. Er zijn ook nog andere orthodoxe groepen waartoe voornamelijk etnische Russen behoren: Molokani, Staroveriy en Dukhoboriy.²⁸⁷

De Grondwet van Georgië stelt dat er een absolute vrijheid van religie is en dat er een scheiding is van de GOK en de staat. De Grondwet garandeert gelijkheid voor iedereen ongeacht zijn of haar religie. Vervolging op basis van religie is strafbaar. Toch blijft de GOK in 2020 exclusieve belastingvoordelen en eigendomsrechten genieten, in tegenstelling tot andere religieuze groepen. In 2018 velt het Grondwettelijk Hof een vonnis om de wetgeving hieromtrent aan te passen tegen eind 2018, maar ook in 2020 onderneemt het parlement hiertoe geen stappen. Het parlement neemt wel een wet aan die de GOK het eigendomsrecht geeft op gronden en bossen rondom de kerken van de GOK.²⁸⁸

Zowel op nationaal als op lokaal niveau blijven religieuze minderheidsgroepen hindernissen ondervinden om een gebedshuis te bouwen.²⁸⁹ Lokale autoriteiten in Batumi beslissen in 2017 dat er geen moskee mag worden gebouwd. Een rechtbank oordeelt in september 2019 dat deze beslissing discriminerend is en vraagt de stadsdiensten om deze beslissing te herzien.²⁹⁰ In april 2021 bevestigt het Hof van Beroep in Kutaisi deze uitspraak.²⁹¹ Volgens de moslimgemeenschap is er weinig transparantie rond overheidsbeslissingen in verband met de bouw van moskeeën.²⁹² Het HRIDC meent dat lokale overheden bewust informatie achterhouden over de procedure en vereiste documenten om een bouwvergunning aan te vragen.²⁹³ De Armeens Apostolische Kerk ondervindt eveneens problemen met eigendomsrechten over kerken die door haar in gebruik zijn, maar die tijdens de Sovjet-Unie werden geconfisqueerd, alsook over gebouwen die zij opnieuw in gebruik wensen te nemen.²⁹⁴

Tijdens de pandemie in 2020-2021 bevestigen bepaalde overheidsbeslissingen de ongelijkheid tussen religieuze groepen in Georgië. Wanneer alle bijeenkomsten verboden worden in het kader van de coronamaatregelen, schorten niet-dominante religieuze groepen hun activiteiten op. De GOK

²⁸⁵ USDOS, 20/04/2018, [url](#)

²⁸⁶ USDOS, 30/03/2021, p. 59, [url](#); USDOS, 11/03/2020, p. 45, [url](#); USDOS, 13/03/2019, p. 38, [url](#)

²⁸⁷ USDOS, 21/06/2019, p. 2, [url](#); USDOS, 12/05/2021, pp. 3-4, [url](#)

²⁸⁸ USDOS, 21/06/2019, pp. 1, 4, [url](#); USDOS, 10/06/2020, p. 1, [url](#); USDOS, 12/05/2021, pp. 5-6, 9 [url](#)

²⁸⁹ USDOS, 10/06/2020, p. 1, [url](#); HRIDC, 30/01/2020, p. 36, [url](#); Freedom House, 05/03/2020, [url](#); Public Defender of Georgia, 04/07/2020, p. 166, [url](#); HRIDC, 31/01/2019, p. 33, [url](#); Freedom House, 04/02/2019, [url](#); Public Defender of Georgia, 10/12/2018, p. 8, [url](#); USDOS, 12/05/2021, pp. 10-11, [url](#)

²⁹⁰ Freedom House, 05/03/2020, [url](#)

²⁹¹ Civil Georgia, 13/04/2021, [url](#)

²⁹² USDOS, 21/06/2019, pp. 1, 7, [url](#); USDOS, 12/05/2021, p. 10, [url](#)

²⁹³ HRIDC, 31/01/2019, p. 33, [url](#)

²⁹⁴ USDOS, 21/06/2019, pp. 1, 7, [url](#); USDOS, 12/05/2021, p. 10, [url](#)

daarentegen blijft alle diensten verderzetten. Op 6 januari 2021, wanneer de GOK Kerstmis viert, wordt het uitgaansverbod dat op dat moment van kracht is voor een avond opgeheven. Dergelijke uitzonderingen zijn niet van toepassing op minderheidsreligies die in dezelfde periode een feestdag hebben, zoals christenen die op 25 december Kerstmis vieren.²⁹⁵

Volgens vertegenwoordigers van religieuze minderheden geloven velen dat minderheidsreligies een bedreiging vormen voor de GOK en de culturele waarden van Georgië. De ngo Media Development Foundation (MDF) rapporteert over religieuze intolerantie in de nationale media. In 2020 documenteert het MDF twintig zulke uitspraken in vergelijking met 55 in 2019, 148 in 2018 en 92 in 2017.²⁹⁶ Het HRIDC noemt uitingen van onverdraagzaamheid en haatspraak over religieuze minderen in de media, van politici en op sociale netwerken problematisch.²⁹⁷

Freedom House vermeldt in het jaarverslag over 2020 dat discriminatie van en geweld tegen mensen die behoren tot een minderheidsreligie voorkomt. Zij kunnen volgens Freedom House onvoldoende rekenen op bescherming van de Georgische autoriteiten.²⁹⁸ Het HRIDC vermeldt in haar jaarrapport over 2018 dat religieuze minderheden vaak gediscrimineerd worden en wijst de Georgische autoriteiten op hun verantwoordelijkheid om iedereen gelijk te behandelen.²⁹⁹

Net zoals voorgaande jaren wijst het USDOS in zijn rapport over religieuze vrijheden van mei 2020 op de bekommernissen van ngo's over het gebrekkige onderzoek naar misdaden in de context van religieuze haat. De kwaliteit van het onderzoek verbetert wel volgens dezelfde ngo's.³⁰⁰ Volgens de Public Defender is er in 2019 vooruitgang wat betreft de maatregelen tegen haatmisdaden, maar is er geen verbetering op het gebied van bescherming van religieuze vrijheden.³⁰¹ De Public Defender meent dat misdaden die gepleegd worden op grond van religieuze intolerantie in 2018 en 2019 beter worden gecategoriseerd dan daarvoor. Doeltreffende en tijdige reacties op religieuze misdaden blijven problematisch in 2018 en 2019.³⁰² De Public Defender stelt vast dat, zelfs wanneer iemand de naam van de dader geeft of wanneer er video-opnames zijn van een incident, er problemen zijn om de dader aan te klagen.³⁰³

In 2020 zijn er minder misdaden tegen religieuze groepen in vergelijking met 2019. Dat komt volgens religieuze organisaties door de beperkingen opgelegd door de overheid om de verspreiding van het coronavirus tegen te gaan. In 2020 ontvangt de Public Defender zeven klachten over discriminatie of haatmisdaden omwille van religieuze intolerantie. In twee gevallen gaat het over geweld.³⁰⁴ In 2019 en 2018 ontving de Public Defender negentien zulke meldingen. In 2017 vijf. Tien van de negentien meldingen in 2019 gaan over geweldincidenten, waarvan acht tegen getuigen van Jehova. De overige tien meldingen in 2019 gaan over geweigerde registraties van religieuze organisaties, discriminatie op het werk, intimidatie en onvoldoende participatie van religieuze minderheden in culturele evenementen.³⁰⁵ Alle zaken in 2018 hebben betrekking op getuigen van Jehova. Zij beschuldigen de Georgische autoriteiten ervan dat zij de zaken niet willen onderzoeken.³⁰⁶ Zaken van de voorbije jaren blijven voornamelijk onopgelost, aldus de Public Defender.³⁰⁷

²⁹⁵ Public Defender of Georgia, 08/07/2021, pp. 173-174, [url](#)

²⁹⁶ USDOS, 10/06/2020, p. 14, [url](#); USDOS, 21/06/2019, p. 2 [url](#); USDOS, 12/05/2021, pp. 3, 16, [url](#)

²⁹⁷ HRIDC, 30/01/2020, p. 36, [url](#)

²⁹⁸ Freedom House, 05/03/2020, [url](#); Freedom House, 04/02/2019, [url](#); Freedom House, 02/03/2021, [url](#)

²⁹⁹ HRIDC, 31/01/2019, p. 33, [url](#)

³⁰⁰ USDOS, 21/06/2019, p. 1, [url](#); USDOS, 12/05/2021, p. 8, [url](#)

³⁰¹ Public Defender of Georgia, 04/07/2020, p. 166, [url](#)

³⁰² Public Defender of Georgia, 04/07/2020, p. 169, [url](#); Public Defender of Georgia, 10/12/2018, p. 8, [url](#)

³⁰³ Public Defender of Georgia, 04/07/2020, p. 169, [url](#)

³⁰⁴ USDOS, 12/05/2021, pp. 2, 15, [url](#)

³⁰⁵ USDOS, 10/06/2020, pp. 2, 13, [url](#)

³⁰⁶ USDOS, 21/06/2019, pp. 1, 7, [url](#)

³⁰⁷ USDOS, 10/06/2020, p. 13, [url](#); USDOS, 12/05/2021, p. 15, [url](#)

Het ministerie van Binnenlandse Zaken onderzocht in 2020 22 zaken waarbij religieuze motieven aan de basis liggen van het misdrijf. In 2019 waren dat er 44. Het OM vervolgde in 2020 drie personen voor misdaden tegen getuigen van Jehova. Twee personen werden veroordeeld. De derde zaak is nog lopende.³⁰⁸ In 2019 startte het OM een strafrechtelijke procedure tegen veertien personen, van wie zes werden veroordeeld.³⁰⁹ In 2018 onderzocht het ministerie van Binnenlandse Zaken 23 zaken. De procureur-generaal onderzocht geen van deze zaken in 2018, maar voerde wel onderzoek naar zeven zaken in 2017.³¹⁰

3.2.1. De getuigen van Jehova

Getuigen van Jehova zijn volgens het Georgische Tolerance and Diversity Institute (TDI) al jarenlang een doelwit van discriminatie en vervolging in Georgië. Getuigen van Jehova zijn volgens het TDI vaak het slachtoffer van inbreuken op grond van religieuze intolerantie ten gevolge van een inefficiënt beleid van de Georgische autoriteiten en diepgewortelde stereotypes. Fysiek geweld, inmenging in religieuze rituelen, beschadiging van gebedshuizen, eigendommen en religieuze literatuur zijn de meest voorkomende misdrijven tegen getuigen van Jehova. In een rapport van mei 2020 dat de periode 2010-2019 beoordeelt, stelt het TDI vast dat onderzoeken naar dergelijke feiten in veel situaties niet gebeuren of onredelijk lang worden uitgesteld en dat daders niet worden aangeklaagd.³¹¹

In 2020 zijn er minder incidenten tegen getuigen van Jehova in vergelijking met andere jaren, namelijk acht in totaal. Dat heeft volgens de gemeenschap te maken met de coronamaatregelen, waardoor de meeste activiteiten online plaatsvinden.³¹² Volgens de Public Defender vindt fysiek geweld meestal plaats wanneer getuigen van Jehova prediken bij hun standjes op straat of wanneer zij huis aan huis gaan.³¹³ Een incident in 2020 betreft fysiek geweld. De andere klachten gaan over vandalisme op koninkrijkszalen, inmenging in religieuze diensten en schade aan eigendommen of literatuur.³¹⁴ In openstaande onderzoeken naar incidenten van de voorbije jaren vinden geen arrestaties plaats en is er geen vooruitgang in 2020.³¹⁵

In 2019 melden de getuigen van Jehova twintig religieus gemotiveerde incidenten aan de overheid. In 2018 zijn dat er negentien. In elf van de twintig incidenten in 2019 gaat het over fysiek geweld, tegenover acht in 2018.³¹⁶

Het OM voerde in 2019 een onderzoek naar acht incidenten en berechtte één individu. De Public Defender stelt in 2019 verbeteringen vast tegenover voorgaande jaren in het onderzoek naar en klassering van vermoedelijke haatmisdaden tegen getuigen van Jehova. Hiermee bedoelt de Public Defender dat het vaker, maar niet altijd, een onderzoek instelt op grond van haatmotieven zoals geformuleerd in de Strafwet.³¹⁷ Een rapport van de getuigen van Jehova over het jaar 2019, geciteerd door de Public Defender, stelt dat de kwaliteit van het onderzoek naar misdaden op grond van religie en de houding van politieagenten tegenover slachtoffers verbeterd is dankzij inspanningen van het mensenrechtendepartement van het ministerie van Binnenlandse Zaken. Ondanks deze verbeteringen, blijven er problemen om een onderzoek tijdig en efficiënt af te ronden.³¹⁸

³⁰⁸ USDOS, 12/05/2021, pp. 2, 15, [url](#)

³⁰⁹ USDOS, 10/06/2020, p. 13, [url](#)

³¹⁰ USDOS, 21/06/2019, p. 7, [url](#)

³¹¹ TDI, 06/05/2020, p. 16, [url](#)

³¹² USDOS, 12/05/2021, pp. 15-16, [url](#)

³¹³ Public Defender of Georgia, 04/07/2020, p. 142, [url](#)

³¹⁴ USDOS, 12/05/2021, pp. 15-16, [url](#)

³¹⁵ USDOS, 12/05/2021, p. 16, [url](#)

³¹⁶ USDOS, 10/06/2020, p. 13, [url](#)

³¹⁷ Public Defender of Georgia, 04/07/2020, pp. 142, 169, [url](#)

³¹⁸ Public Defender of Georgia, 04/07/2020, p. 169, [url](#)

3.2.2. De moslimgemeenschap

De laatste berichtgeving in internationale rapporten over religieuze misdaden tegen moslims dateert van de periode 2012-2014.³¹⁹ In geen van de geconsulteerde bronnen, waaronder de jaarrapporten van het HRIDC, Freedom house en het USDOS, zijn er meldingen van religieus geweld tegen moslims in de periode 2017-2020.

Moslims kunnen problemen ondervinden wanneer zij de grens van en naar Georgië oversteken. Dat geldt ook voor volgelingen van andere minderheidsreligies, maar moslims worden hier volgens de Public Defender in het bijzonder mee geconfronteerd. Wanneer moslims het land verlaten, worden zij opgehouden omdat hun bagage extra grondig wordt onderzocht en zij vragen moeten beantwoorden over hun fysieke verschijning. Bij de import van religieuze literatuur kunnen er eveneens problemen ontstaan. Import van niet-orthodox-christelijke literatuur wordt gezien als een bedreiging waardoor de inhoud wordt gecontroleerd. Om religieuze literatuur te importeren is een toestemming van de GOK of van de Administration of All Muslims in Georgia vereist.³²⁰

3.3. LGBT+

De Grondwet definieert het huwelijk als een vereniging tussen man en vrouw, maar verbiedt niet expliciet het huwelijk tussen mensen van hetzelfde geslacht.³²¹ Het is sinds 2000 niet langer strafbaar om een homoseksuele relatie te hebben met wederzijdse instemming.³²²

De Georgische wetgeving maakt het voor transgenderpersonen mogelijk om een verandering van hun seksueel geslacht te laten erkennen.³²³ Georgië erkent op 25 maart 2021 de allereerste geslachtswijziging van een transgenderpersoon. Het gaat over een persoon die ook een geslachtsoperatie onderging en hiervan een medisch attest neerlegt. Bij het EHRM loopt een zaak van twee Georgische transmannen die hun geslacht niet wettelijk konden laten aanpassen omdat zij geen geslachtswijzigingsoperatie ondergingen. In Georgië bestaan er geen wetten of administratieve richtlijnen die toestaan om geslachtswijzigingen officieel te registreren. Volgens Women's Initiatives Supporting Group (WISG), een lokale ngo die zich inzet voor rechten van LGBT+, zorgt het gebrek van een officiële procedure voor geslachtswijziging ervoor dat transgenders moeilijk werk vinden en in de armoede belanden. Verder draagt dit bij tot marginalisering en discriminatie van transgenders en misdaden die zijn ingegeven door transfobie.³²⁴

De antidiscriminatiewet van 2014 maakt het mogelijk elke vorm van discriminatie op basis van seksuele geaardheid of seksuele identiteit te vervolgen.

In de Georgische Strafwet is homofobie opgenomen als verzwarende omstandigheid voor alle misdrijven.³²⁵ Het USDOS noteert in zijn jaarrapport over 2020 dat deze wet volgens ngo's zelden wordt toegepast.³²⁶ Nog volgens ngo's hebben de rechtshandavingsinstanties geen degelijke opleiding gevolgd over haatmisdaden.³²⁷ In 2019 voorzag het mensenrechtendepartement in het ministerie van Binnenlandse Zaken opleidingen over haatmisdaden voor politieagenten.³²⁸ In 2018 gaf het Institute for Development of Freedom of Information (IDFI) een opleiding over haatmisdaden en

³¹⁹ Conseil de l'Europe –ECRI, 01/03/2016, [url](#) ; European Commission – High Representative of the European Union for Foreign Affairs and Security Policy, 25/03/2015, [url](#)

³²⁰ Public Defender of Georgia, 04/07/2020, p. 171, [url](#)

³²¹ HRW, 18/01/2018, [url](#)

³²² Heinrich Boll Stiftung, s.d., [url](#); WISG, 23/04/2012, [url](#)

³²³ USDOS, 13/03/2019, p. 40, [url](#)

³²⁴ Civil Georgia, 02/04/2021, [url](#)

³²⁵ USDOS, 20/04/2018, [url](#)

³²⁶ USDOS, 11/03/2020, p. 46, [url](#); USDOS, 30/03/2021, p. 61, [url](#)

³²⁷ USDOS, 13/03/2019, p. 40, [url](#)

³²⁸ USDOS, 11/03/2020, p. 46, [url](#)

haatspraak aan 35 personen die werken in de media en in het OM.³²⁹ In 2020 volgden politieagenten hierover een opleiding.³³⁰

Homofobie is diepgeworteld in de maatschappij in Georgië. Meer dan 80 procent van de Georgiërs heeft negatieve gevoelens ten aanzien van homoseksualiteit.³³¹ Deze negatieve houding moedigt intolerantie en geweld tegen de LGBT+-gemeenschap aan, aldus de Public Defender.³³² Homofobe verklaringen van politici, overheidsverantwoordelijken en orthodoxe religieuze leiders, dragen eveneens bij tot haat en onverdraagzaamheid ten opzichte van de LGBT+-gemeenschap.³³³ De opkomst van extreemrechtse, homofobe en antigenderbewegingen in 2019-2020 versterkt onderdrukking, misbruik en discriminatie van LGBT+-personen nog meer.³³⁴ De Public Defender noemt hun aanwezigheid alarmerend en stelt dat hun acties een reële bedreiging vormen voor het leven en de gezondheid van LGBT+-personen.³³⁵

De LGBT+-gemeenschap is een van de kwetsbaarste groepen in Georgië. Zij worden in het dagelijkse leven op veel verschillende gebieden gediscrimineerd.³³⁶ Verschillende mensenrechtenorganisaties, waaronder het HRIDC en het OHCHR, zijn het hierover unaniem eens. Slagen, intimidaties en pesterijen zijn volgens een VN-expert alledaags. LGBT+-personen worden vaak uitgesloten door familie, op het werk, in het onderwijs en in de gezondheidszorg.³³⁷ Volgens de Public Defender is geweld tegen LGBT+-individuen zowel in familiale sfeer als in het openbaar een groot probleem. De autoriteiten zijn niet in staat om hierop te reageren.³³⁸ Het antidiscriminatiebeleid van de Georgische autoriteiten is inefficiënt volgens ngo's en de Public Defender. Hierdoor blijft het vertrouwen van LGBT+ in overheidsinstanties laag.³³⁹

In 2020 hebben leden van de ordediensten nog steeds weinig voeling met LGBT+-personen, aldus de Public Defender. Er zijn situaties waarin LGBT+-personen het slachtoffer worden van vernedering, homofobie, verbaal geweld of onverschilligheid wanneer zij bij de politie klacht indienen over een geweldincident.³⁴⁰ De Public Defender ontvangt in 2020 zes klachten over discriminatie op basis van seksuele geaardheid en genderidentiteit.³⁴¹ In 2018 stelt de Public Defender vast dat LGBT+-personen zelden klacht indienen omdat zij de autoriteiten wantrouwen en uit schrik nog verder gestigmatiseerd te worden. De politie houdt zich vaak afzijdig, reageert niet of stelt zich offensief op wanneer er een geweldincident plaatsvindt tegen LGBT+. De Public Defender is voornamelijk bezorgd omwille van het fysieke geweld tegen LGBT+'s en het gebrekkige onderzoek in dergelijke zaken.³⁴² In 2018 beslist een rechtbank dat ordehandhavers meer hun verantwoordelijkheid moeten opnemen tijdens hun dienst.³⁴³ Het ministerie van Binnenlandse Zaken slaagt er niet in om politieagenten die beschuldigd worden van homofobe reacties ter verantwoording te roepen. Voor geen enkele melding dat het hierover ontving, is er bevestigd dat er sprake is van wangedrag tegenover LGBT+-personen.³⁴⁴

³²⁹ IDFI, 10/12/2018, [url](#)

³³⁰ USDOS, 30/03/2021, p. 61, [url](#)

³³¹ RFE/RL, 21/10/2017, [url](#)

³³² HRIDC, 03/02/2018, [url](#); Public Defender of Georgia, 04/07/2020, p. 160, [url](#)

³³³ USDOS, 20/04/2018, [url](#); USDOS, 13/03/2019, p. 40, [url](#); USDOS, 30/03/2021, p. 61, [url](#)

³³⁴ Public Defender of Georgia, 04/07/2020, pp. 160-161, [url](#)

³³⁵ Public Defender of Georgia, 08/07/2021, p. 161, [url](#)

³³⁶ Public Defender of Georgia, 10/12/2018, p. 7, [url](#); Public Defender of Georgia, 04/07/2020, pp. 160-161, [url](#)

³³⁷ OHCHR, 05/10/2018, [url](#)

³³⁸ Public Defender of Georgia, 04/07/2020, pp. 187, [url](#); USDOS, 11/03/2020, p. 23, [url](#); USDOS, 30/03/2021, p. 61, [url](#); Public Defender of Georgia, 08/07/2021, p. 161, [url](#)

³³⁹ USDOS, 13/03/2019, p. 40, [url](#); USDOS, 30/03/2021, p. 61, [url](#)

³⁴⁰ Public Defender of Georgia, 04/07/2020, pp. 160-161, [url](#)

³⁴¹ USDOS, 30/03/2021, p. 62, [url](#)

³⁴² Public Defender of Georgia, 10/12/2017, [url](#)

³⁴³ USDOS, 13/03/2019, p. 40, [url](#)

³⁴⁴ Public Defender of Georgia, 08/07/2021, p. 162, [url](#)

In 2020 start het OM een strafzaak tegen zeventien personen op basis van intolerantie op grond van seksuele geaardheid en genderidentiteit.³⁴⁵ In 2019 leidt het OM tegen 32 personen strafrechtelijke vervolgingen in op grond van intolerantie jegens genderidentiteit.³⁴⁶ De uitkomst hiervan is niet bekend.

Op 8 juli 2019 organiseren enkele LGBT+-activisten voor de eerste keer een Gay Pride in Georgië. Oorspronkelijk moest het evenement enkele weken eerder plaatsvinden maar op dat moment zijn er grote antiregeringsbetogingen en tonen tegenstanders veel weerstand tegen de Gay Pride in Tbilisi.³⁴⁷ Ondanks bedreigingen van radicalen en de onwil van politieagenten om bescherming te bieden,³⁴⁸ komen ongeveer 24 betogers samen, onder wie mensenrechtenactivisten. De bijeenkomst duurt ongeveer een half uur en verloopt zonder incidenten.³⁴⁹ De Georgische ngo Human Rights House bekritiseert de lakse houding van de Georgische autoriteiten wanneer het ministerie van Binnenlandse Zaken aankondigt geen bescherming te zullen bieden tijdens de bijeenkomst omwille van het verhoogd risico, zijnde bedreigingen van radicale groepen.³⁵⁰

Op 1 juli 2021 start de LGBT+ Pride in Tbilisi. Tijdens het vijfdaagse evenement staan de rechten van LGBT+-personen centraal. Ultranationalisten proberen de opening van het festival te verstoren en raken slaags met de politie, waarop de politie twintig personen arresteert. Op 5 juli 2021 staat een vreedzame mars gepland, maar deze gaat niet door wanneer gewelddadige antibetogers overdag verzamelen in het centrum van Tbilisi. Enkele aanwezigen beklimmen het gebouw van de vereniging Tbilisi Pride en brengen er vernielingen aan. Tijdens deze actie juichen honderden aanhangers van homofobe groepen de herrieschoppers toe. Tientallen journalisten die ter plaatse zijn om verslag uit te brengen van de Tbilisi Pride zien alles gebeuren en worden zelf aangevallen door de massa.³⁵¹ In totaal raken 55 personen gewond, onder wie 53 journalisten. De demonstranten vallen doelbewust mensen met camera's en persvesten aan. De enkele politieagenten ter plaatse slagen er niet in doeltreffend op te treden.³⁵² Amnesty International (AI) reageert dat het te verwachten was dat er geweld zou ontstaan tegen de organisatoren van de Tbilisi Pride, activisten en journalisten. AI stelt dat het de zoveelste keer is dat de Georgische autoriteiten er niet in slagen om hun veiligheid en rechten te garanderen. In plaats van zich hierop voor te bereiden en robuust op te treden tegen geweld, zetten de autoriteiten een heel beperkt aantal politieagenten in die enkel in staat zijn om te reageren op kleine incidenten. Zij slagen er niet in om georganiseerde bescherming te bieden aan de activisten, aldus AI.³⁵³

Tijdens deze gebeurtenissen zijn het de Georgische autoriteiten zelf die homofobie aanmoedigen, net zoals de GOK. In de ochtend van 5 juli 2021 zegt de eerste minister Garibashvili dat het ongepast is om een Pride mars te organiseren aangezien dit tot confrontaties zal leiden en dat "dit onaanvaardbaar is voor een groot deel van de Georgische maatschappij". Hij stelt eveneens dat de UNM achter de mars zit en hiermee onrust wil stoken. De GOK had daarvoor al aanhangers opgeroepen om samen te komen en de Pride mars te verhinderen. Ook na de gewelddadige incidenten op 5 juli blijft de eerste minister harde retoriek gebruiken. Er komen veel nationale en internationale reacties op het homofobe geweld en de houding van de Georgische autoriteiten tegenover deze gebeurtenissen. Zo roepen tal van

³⁴⁵ Public Defender of Georgia, 08/07/2021, p. 162, [url](#)

³⁴⁶ Public Defender of Georgia, 04/07/2020, pp. 160-161, [url](#)

³⁴⁷ Eurasianet, 10/07/2019, [url](#)

³⁴⁸ Human Rights House, 19/06/2019, [url](#)

³⁴⁹ RFE/RL, 08/07/2019, [url](#)

³⁵⁰ Human Rights House, 19/06/2019, [url](#)

³⁵¹ Eurasianet, 06/07/2021, [url](#)

³⁵² RFE/RL, 14/07/2021, [url](#); CPJ, 06/07/2021, [url](#)

³⁵³ Amnesty International, 05/07/2021, [url](#)

internationale diplomaten in het land de Georgische autoriteiten op om het grondwettelijk recht op vrijheid van bijeenkomst te garanderen en de mensen te beschermen.³⁵⁴

Op 6 september 2021 roept de Public Defender op om de organisatoren van het geweld op 5 juli 2021 te vervolgen. De Public Defender doet zijn beklag over het feit dat de procureur-generaal nog geen strafzaak heeft opgestart tegen individuen die verantwoordelijk zijn voor de organisatie van geweld in groep.³⁵⁵

Tussen mei en augustus 2020 is het kantoor van de Tbilisi Pride, een vereniging die opkomt voor rechten van LGBT+-personen, meermaals het mikpunt van vandalisme. Voor verschillende incidenten is er een onderzoek opgestart en in een situatie oordeelt de rechtbank van Tbilisi dat vier personen een administratieve overtreding begingen. Drie van hen kregen een waarschuwing en een vierde kreeg een boete. LGBT+-organisaties betreuren dat er enkel een onderzoek loopt naar de daders, maar niet naar de organisatoren achter de aanvallen. In dezelfde periode zijn er ook meerdere anti-LGBT+-betogingen.³⁵⁶

Op 9 november 2019 lokt de vertoning van een film over een LGBT+-thema een protestactie uit van homofobe groepen, die fysiek geweld gebruiken tegen de cinemabezoekers.³⁵⁷ De Public Defender oordeelt dat de overheid onvoldoende preventieve maatregelen nam, geen vervolging instelde tegen de daders en geen veilige afstand verzekerde tussen de homofobe groepen en de cinemabezoekers.³⁵⁸

Sinds 2012 vinden er in Tbilisi met goedkeuring van de autoriteiten openbare manifestaties plaats op de internationale dag tegen homofobie. Dit is een jaarlijks terugkerende gebeurtenis op 17 mei. Ieder jaar is er kritiek op het gebrek aan politiebescherming voor de manifestanten die telkens weer gewelddadig worden aangepakt door antibetogers.³⁵⁹

In 2020 en 2021 vindt de manifestatie niet plaats omwille van de maatregelen om de verspreiding van het coronavirus tegen te gaan. Op 16 mei 2021 ondertekenen vijftien politieke partijen een akkoord om een einde te maken aan discriminatie van en geweld tegen LGBT+-personen.³⁶⁰ In 2020 komen homofobe groepen in de dagen en weken die volgen op de internationale dag tegen homofobie samen voor het gebouw van de LGBT+-vereniging Tbilisi Pride en brengen vernielingen aan. Het ministerie van Binnenlandse Zaken start een administratieve procedure wegens kleinschalig vandalisme.³⁶¹ In 2018 en 2019 gaat de manifestatie niet door uit veiligheidsoverwegingen. Dat komt omdat extreemrechtse groepen bedreigd hadden met geweld tegen de LGBT+-activisten. Op 17 mei 2019 komen priesters, kerkgangers en extreemrechtse groepen op straat om te protesteren tegen homoseksualiteit.³⁶² Ondanks de annulering van de betoging in 2018 komen enkele LGBT+-activisten samen voor de Staatskanselarij onder de aanwezigheid van veel politieagenten.³⁶³ In 2017 kunnen ongeveer tweehonderd personen zonder incidenten betogen in Tbilisi tijdens de internationale dag tegen homofobie. De ordetroepen hadden een volledig systeem geïnstalleerd om de plaatsen van de betoging te beveiligen.³⁶⁴

³⁵⁴ RFE/RL, 05/07/2021, [url](#)

³⁵⁵ Public Defender of Georgia, 06/09/2021, [url](#)

³⁵⁶ USDOS, 30/03/2021, p. 62, [url](#)

³⁵⁷ Civil.ge, 10/11/2019, [url](#)

³⁵⁸ Public Defender of Georgia, 04/07/2020, pp. 160-161, [url](#)

³⁵⁹ USDOS, 19/04/2014, [url](#); WISG, 23/04/2012, [url](#); WISG, 2012, [url](#); Identoba, 09/2013, [url](#)

³⁶⁰ Jam News, 16/05/2021, [url](#); Civil Georgia, 16/05/2021, [url](#); Tbilisi Pride, 16/05/2021, [url](#)

³⁶¹ OC-Media, 09/07/2020, [url](#)

³⁶² OC-Media, 17/05/2019, [url](#)

³⁶³ USDOS, 13/03/2019, p. 20, [url](#)

³⁶⁴ USDOS, 20/04/2018, [url](#); Freedom House, 11/04/2018, [url](#)

3.4. Geweld tegen vrouwen

In 2014 ondertekent Georgië het Verdrag van de RvE inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld van 11 mei 2011, het zogenaamde Verdrag van Istanbul. In 2017 keurt Georgië dit verdrag goed. De Public Defender noemt dit een belangrijke stap voor de verbetering van de rechten van de vrouw.³⁶⁵

Artikel 1261 van de Strafwet verzwart de straffen voor daders van huiselijk geweld. Wetswijzigingen in 2015 moeten helpen om geweld tegen vrouwen uit te roeien en te voorkomen. In 2016, 2017 en 2018 keurt de Georgische regering actieplannen goed met maatregelen om geweld tegen vrouwen te bestrijden.³⁶⁶

In mei 2018 neemt het Georgische parlement een wet aan die rechtbanken toestaat personen die veroordeeld zijn voor huiselijk geweld het recht op het dragen van een wapen te ontzeggen.³⁶⁷

Sinds 2018 bestaat er een mensenrechtendepartement in het Georgische ministerie van Binnenlandse Zaken.³⁶⁸ De voornaamste doelstelling van dit departement is garanderen dat onderzoek in situaties van huiselijk geweld en geweld tegen vrouwen efficiënt verloopt, alsook onderzoek in misdrijven op grond van discriminatie en haat. Dit is volgens de Public Defender een belangrijke stap om vrouwenrechten en gendergelijkheid aan te moedigen.³⁶⁹

In juni 2019 keurt het parlement wijzigingen goed voor de wet inzake geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld. De wet moedigt een preventieve aanpak aan om het gedrag van geweldplegers te corrigeren en recidivisme te beperken.³⁷⁰ Het gaat bijvoorbeeld over wettelijke regulaties rond elektronische armbanden voor daders en de oprichting van een preventiemechanisme.³⁷¹ Een ander nieuw initiatief in 2019 is het Victims and Witness Advocate Program, dat psychologische en emotionele steun moet verlenen aan slachtoffers tijdens de gerechtelijke procedure. Zes advocaten zijn getraind om stress te verminderen, inlichtingen te geven over overheidsdiensten en onderzoeksprocedures, en communicatie tussen burgers en ordediensten te vergemakkelijken.³⁷²

In 2018 hebben de Georgische autoriteiten verschillende maatregelen getroffen om beter te reageren op situaties van huiselijk geweld en geweld tegen vrouwen. Zo zijn gespecialiseerde openbare aanklagers verantwoordelijk om deze zaken af te handelen en bestaat er sinds september 2018 een vragenlijst voor politieagenten om het risico te kunnen inschatten in dergelijke situaties.³⁷³ Volgens het HRIDC zijn nog te weinig procureurs hierin gespecialiseerd in 2020, waardoor het een uitdaging blijft om een doeltreffend onderzoek te voeren en daders daadwerkelijk te vervolgen.³⁷⁴ GYLA kaart aan dat politieagenten de vragenlijst om het risico te beoordelen onzorgvuldig invullen. Hierdoor is het moeilijk om vast te stellen dat er verzwarende omstandigheden zijn omwille van gendermotieven en krijgen slachtoffers niet altijd de nodige bescherming.³⁷⁵

De wet voorziet tijdelijke beschermingsmaatregelen voor slachtoffers van huiselijk geweld. Die maatregelen omvatten opvang voor slachtoffers en een contactverbod voor daders. Volgens slachtoffers reageren ordehandhavers te weinig op overtredingen van het contactverbod. Sinds

³⁶⁵ Public Defender of Georgia, 05/12/2017, [url](#)

³⁶⁶ UN Women Georgia, 12/08/2016, [url](#); 30/09/2018, [url](#); 30/10/2018, [url](#)

³⁶⁷ USDOS, 13/03/2019, p. 32, [url](#)

³⁶⁸ Public Defender of Georgia, 10/12/2018, p. 2, [url](#)

³⁶⁹ HRIDC, 31/1/2019, pp. 34-35, [url](#)

³⁷⁰ USDOS, 11/03/2020, p. 38, [url](#)

³⁷¹ HRIDC, 31/1/2019, pp. 34-35, [url](#)

³⁷² USDOS, 11/03/2020, p. 38, [url](#)

³⁷³ USDOS, 13/03/2019, pp. 32-33, [url](#)

³⁷⁴ HRIDC, 28/01/2021, pp. 33-34, [url](#)

³⁷⁵ GYLA, 16/06/2021, p. 4, [url](#)

augustus 2018 wordt dergelijke overtreding gezien als een misdrijf vanaf de eerste overtreding en niet vanaf de tweede inbreuk.³⁷⁶ In 2019 zijn er minder overtredingen van het contactverbod.³⁷⁷

In samenwerking met ngo's heeft de regering een noodlijn die 24 uur op 24 uur operatief is. Daarnaast zijn er opvangtehuizen met een beperkt aantal plaatsen voor vrouwen en hun minderjarige kinderen in vier van de tien regio's in Georgië.³⁷⁸ De Public Defender stelt in een monitoringrapport over opvanghuizen in mei 2018 dat zij die gebruik maakten van opvangtehuizen hierover tevreden zijn, zich veilig voelden en constant werden ondersteund. Veel slachtoffers vinden het moeilijk om hun verhaal te doen aan de ordediensten omdat ze weinig vertrouwen hebben. Daarnaast zijn zij volgens de Public Defender weinig geïnformeerd over de beschermingsmogelijkheden en hulpmechanismen die er bestaan, zoals bijvoorbeeld vluchthuizen.³⁷⁹ In 2019 waren zij die gebruik maakten van vluchthuizen tevreden. Uitdagingen blijven bestaan om slachtoffers met mentale problemen te begeleiden, slachtoffers medisch te onderzoeken voor hun aankomst, en voldoende activiteiten te voorzien (recreatief, educatief, tewerkstelling, etc.). De Public Defender noemt de ondersteuning en begeleiding van slachtoffers van huiselijk geweld nadat zij een vluchthuis hebben verlaten problematisch.³⁸⁰ Daarnaast is er te weinig coördinatie tussen verschillende actoren die slachtoffers van huiselijk geweld en geweld tegen vrouwen detecteren, opvolgen of begeleiden.³⁸¹

Officiële statistieken tonen aan dat huiselijk geweld jaar na jaar een van de meest geregistreerde misdrijven is.³⁸² Tijdens de pandemie in 2020 stijgt het aantal incidenten van huiselijk geweld en geweld tegen vrouwen aanzienlijk volgens lokale mensenrechtenorganisaties, zo stelt het HRIDC.³⁸³ Dit uit zich niet in het aantal officiële meldingen, maar het aantal slachtoffers dat contact zoekt met ngo's in deze periode neemt wel toe.³⁸⁴ Voornamelijk vrouwen met een laag inkomen of vrouwen zonder inkomen zijn hiervan het slachtoffer. De toegenomen werkloosheid tijdens de pandemie maakt deze problematiek extra zichtbaar volgens de Public Defender.³⁸⁵ De autoriteiten ontwikkelden een applicatie om huiselijk geweld en gendergerelateerd geweld te bestrijden tijdens de coronacrisis en informeerden de bevolking hierover via een sms in het Georgisch, Azerbeidzjaans en het Armeens.³⁸⁶ GYLA meent dat etnische minderheden en laaggeschoolden ondanks de informatiecampagnes van de overheid vaak niet op de hoogte zijn over de mogelijkheden om een klacht in te dienen of over bestaande diensten voor slachtoffers.³⁸⁷

Steeds meer mensen dienen klacht in wanneer zij het slachtoffer zijn van huiselijk geweld. Het verhoogde aantal maatregelen om slachtoffers te beschermen, alsook het feit dat er meer bekendheid is rond wettelijke oplossingen voor situaties van huiselijk geweld, draagt hiertoe bij. Volgens lokale ngo's gaan ordehandhavers en procureurs in Tbilisi professioneler om met zaken van huiselijk geweld in 2018-2019. In deze periode zitten veel meer daders in voorlopige hechtenis in vergelijking met de jaren daarvoor.³⁸⁸ Onderstaande grafiek van de Public Defender toont het aantal meldingen op de hulplijn tussen 2018 en 2020, nieuwe strafzaken, contactverboden en beschermingsbevelen.³⁸⁹

³⁷⁶ USDOS, 13/03/2019, pp. 32-33, [url](#)

³⁷⁷ USDOS, 11/03/2020, p. 39, [url](#)

³⁷⁸ USDOS, 13/03/2019, p. 33, [url](#)

³⁷⁹ Public Defender of Georgia, 20/05/2018, [url](#)

³⁸⁰ Public Defender of Georgia, 04/07/2020, p. 157, [url](#)

³⁸¹ Public Defender of Georgia, 08/07/2021, p. 156, [url](#)

³⁸² GYLA, 26/03/2019, pp. 5, 7, [url](#); HRIDC, 28/01/2021, p. 32, [url](#)

³⁸³ HRIDC, 28/01/2021, p. 32, [url](#)

³⁸⁴ GYLA, 16/06/2021, p. 3, [url](#); USDOS, 30/03/2021, p. 49, [url](#)

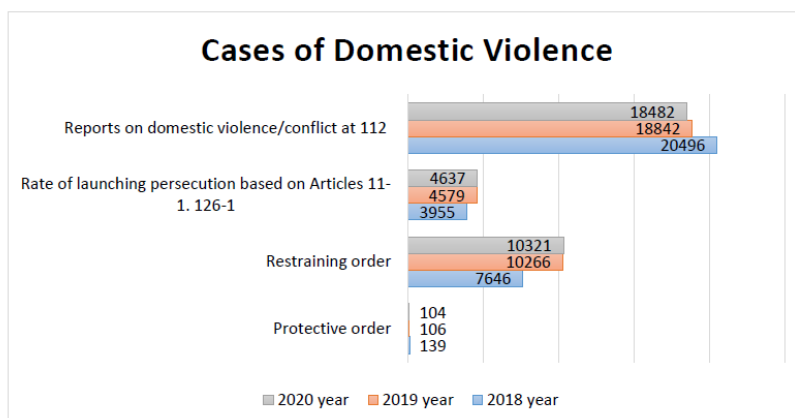
³⁸⁵ Public Defender of Georgia, 08/07/2021, p. 155, [url](#)

³⁸⁶ USDOS, 30/03/2021, p. 50, [url](#)

³⁸⁷ GYLA, 16/06/2021, pp. 3-4, [url](#)

³⁸⁸ USDOS, 11/03/2020, p. 38, [url](#); USDOS, 13/03/2019, pp. 32-33, [url](#)

³⁸⁹ Public Defender of Georgia, 08/07/2021, p. 156, [url](#)

Afbeelding 1. Cases of Domestic Violence

In 2020 opende het ministerie van Binnenlandse Zaken een onderzoek in 90 verkrachtingszaken, waarvan het OM 44 personen vervolgde voor deze feiten.³⁹⁰ In 2019 onderzocht het OM 39 verkrachtingszaken. In 2018 waren dat er veertien en in 2017 zeven. De wet werd effectief toegepast. Verkrachting is strafbaar, maar de Strafwet vermeldt verkrachting binnen het huwelijk niet expliciet.³⁹¹

Zowel in 2020 als in 2021 noemt de Public Defender het problematisch dat er een selectieve aanpak is wanneer invloedrijke personen de geweldplegers zijn in situaties van huiselijk geweld of geweld tegen vrouwen. In dergelijke situaties gebeurt het vaak dat het slachtoffer naar buiten moet komen met de problemen alvorens de bevoegde instanties maatregelen treffen.³⁹² Ook in 2018 verschijnen er in de media berichten over politieagenten die sommige gevallen van huiselijk geweld negeren of toedekken. Het gaat dan voornamelijk over zaken waarin iemand van een ministerie betrokken is.³⁹³

GYLA publiceert in maart 2019 een rapport over de doeltreffendheid van de reactie van de Georgische autoriteiten op situaties van huiselijk geweld en geweld tegen vrouwen. Het GYLA-rapport wijst op tekortkomingen in een contactverbod. Zo ontbreekt gedetailleerde informatie over incidenten die hebben plaatsgevonden, voorgeschiedenis en de mogelijke risico's. Verder worden inbreuken op een contactverbod onvoldoende opgevolgd.³⁹⁴ Volgens de Georgische minister van Binnenlandse Zaken werden er in 2018 meer dan 6.000 contactverboden opgesteld. Er werden voor het eerst geen moorden gepleegd tijdens de geldigheid van een contactverbod.³⁹⁵

Het HRIDC noemt het aantal vrouwenmoorden voor gendermotieven alarmerend en merkt op dat de definitie van vrouwenmoord niet is opgenomen in de Georgische Strafwet. Gender als motief in een moordzaak geldt volgens de Strafwet als verzwarende omstandigheid, maar een studie van het HRIDC toont aan dat hier in de praktijk geen rekening mee wordt gehouden.³⁹⁶ Onderstaande grafiek van de Public Defender toont het aantal vrouwenmoorden in situaties van huiselijk geweld en daarbuiten voor de jaren 2018-2020.³⁹⁷

³⁹⁰ USDOS, 30/03/2021, p. 49, [url](#)

³⁹¹ USDOS, 11/03/2020, p. 38, [url](#); USDOS, 13/03/2019, pp. 32-33, [url](#)

³⁹² Public Defender of Georgia, 04/07/2020, p. 153, [url](#); USDOS, 30/03/2021, p. 51, [url](#)

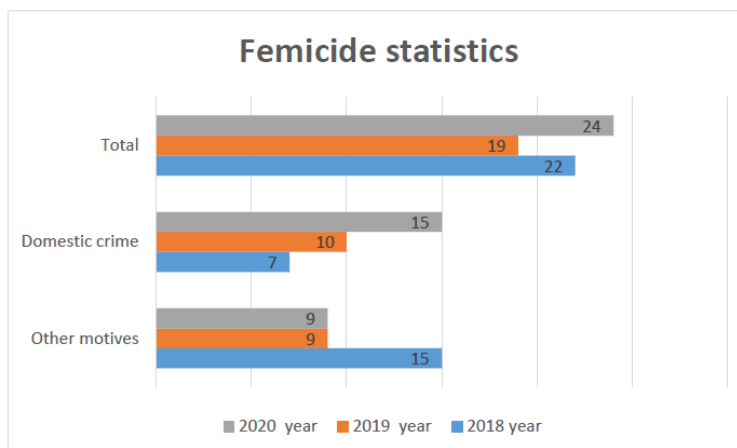
³⁹³ USDOS, 13/03/2019, pp. 32-33, [url](#)

³⁹⁴ GYLA, 26/03/2019, pp. 5, 7, [url](#)

³⁹⁵ Agenda.ge, 02/05/2019, [url](#)

³⁹⁶ HRIDC, 24/10/2018, p. 9, [url](#)

³⁹⁷ Public Defender of Georgia, 08/07/2021, p. 157, [url](#)

Afbeelding 2. Femicide statistics

3.5. Persvrijheid

In 2018 telt Georgië 92 tv-zenders, 51 radiozenders en ongeveer 300 publicaties van de geschreven pers.³⁹⁸

Het medialandschap in Georgië is pluralistisch, maar zeer gepolariseerd en partijdig.³⁹⁹ In 2020 valt dit voornamelijk op rond de verkiezingen. De autoriteiten verhinderen dat informatie op een open manier gedeeld wordt met de kiezers. Publieke figuren kleineren onafhankelijke zenders en zenders die geassocieerd worden met de oppositie en beschuldigen hen ervan nepnieuws te verspreiden. Zowel Freedom House als het HRIDC kaarten in 2020 bezorgdheden aan over inmenging in het werk van journalisten en televisiezenders en pogingen om de inhoud van nieuwsberichten te beïnvloeden.⁴⁰⁰

Volgens RSF hebben hervormingen van de voorbije jaren ervoor gezorgd dat de transparantie omtrent de eigendom van media is verbeterd, net zoals het pluralisme van satelliettelevisie. Dit neemt niet weg dat eigenaars van perskanalen nog vaak de redactionele inhoud bepalen.⁴⁰¹ Het zijn voornamelijk regeringsgezinde perskanalen die het medialandschap domineren.⁴⁰² Onafhankelijke media die een grote verscheidenheid aan inzichten geven, zijn heel actief in 2018-2020.⁴⁰³

Ngo's blijven volgens het USDOS in 2020 net zoals in de jaren daarvoor kritiek uiten op banden tussen de regerende partij en de Georgische openbare omroep, de Public Broadcaster (GPB) en de Georgian National Communications Commission (GNCC).⁴⁰⁴ In april 2019 moet de directeur van de onafhankelijke openbare zender Adjara aftreden. De komst van de nieuwe directeur stoot eind 2019 op veel kritiek. Journalisten protesteren omdat de nieuwe directeur het redactioneel werk probeert te beïnvloeden.⁴⁰⁵ In 2020 blijven verschillende ontwikkelingen in verband met Adjara TV, waaronder een reeks ontslagen, voor ophef zorgen.⁴⁰⁶

³⁹⁸ Freedom House, 11/04/2018, [url](#)

³⁹⁹ RSF, 13/08/2019, [url](#); RSF, 24/07/2019, [url](#); RSF, 22/06/2019, [url](#); Freedom House, 05/03/2020, [url](#); Freedom House, 28/04/2021, [url](#); Public Defender of Georgia, 08/07/2021, p. 177, [url](#)

⁴⁰⁰ HRIDC, 28/01/2021, pp. 41, 44, [url](#); Freedom House, 28/04/2021, [url](#)

⁴⁰¹ RSF, 13/08/2019, [url](#)

⁴⁰² RSF, 24/07/2019, [url](#)

⁴⁰³ USDOS, 30/03/2021, p. 24, [url](#); USDOS, 11/03/2020, p. 19, [url](#); USDOS, 13/03/2019, p. 17, [url](#)

⁴⁰⁴ USDOS, 30/03/2021, p. 24, [url](#); USDOS, 11/03/2020, p. 19, [url](#); Freedom House, 04/02/2019, [url](#)

⁴⁰⁵ Freedom House, 28/04/2021, [url](#); HRW, 23/01/2021, [url](#); USDOS, 11/03/2020, p. 19, [url](#)

⁴⁰⁶ Freedom House, 28/04/2021, [url](#); HRW, 23/01/2021, [url](#); USDOS, 30/03/2021, p. 25, [url](#); Public Defender of Georgia, 08/07/2021, p. 177, [url](#)

De uitspraak van het EHRM in 2019 over het eigenaarschap van het televisiekanaal Rustavi2 heeft een belangrijke impact op het Georgische medialandschap, aangezien het leidt tot de oprichting van twee nieuwe kritische perskanalen eind 2019.⁴⁰⁷ Rustavi 2 is het populairste televisiekanaal en is jarenlang de belangrijkste spreekbuis voor de politieke oppositie. Op 18 juli 2019 is Rustavi2 na een jarenlange gerechtelijke strijd opnieuw in handen van Kibar Khalvashi, een voormalige eigenaar die nauwe banden heeft met de huidige regering.⁴⁰⁸ Het eerste wat Khalvashi doet wanneer hij Rustavi2 in handen krijgt is de voormalige directeur, Nika Gvaramia, ontslaan.⁴⁰⁹ In augustus 2019 ontslaat Khalvashi vijf vooraanstaande redacteurs en televisieankers, waarop andere journalisten opstappen als protest tegen het ontslag van hun collega's.⁴¹⁰ Na een pauze van een maand zendt Rustavi2 eind september 2019 opnieuw programma's uit met nieuwe journalisten. Gvaramia sticht in september 2019 samen met voormalige journalisten van Rustavi2 een kritische zender, Mtavari Arkhi.⁴¹¹ Andere ex-medewerkers van Rustavi2 stappen in dezelfde periode over naar TV Pirveli of naar de nieuwe kritische zender Formula TV.⁴¹² Rustavi2 blijft volgens de politieke oppositie en monitoringgroepen kritisch voor de regering na de personeelswijzigingen, maar het taalgebruik is milder.⁴¹³

Onderzoeksinstanties treden in 2019 zeer actief op tegen individuen die direct of indirect verbonden zijn met kritische perskanalen.⁴¹⁴ Meerdere strafrechtelijke vervolgingen van eigenaars of investeerders van onafhankelijke en kritische perskanalen, doen de Public Defender vermoeden dat de overheid het gemunt heeft op kritische media.⁴¹⁵ Gvaramia wordt na zijn ontslag bij Rustavi2 gerechtelijk vervolgd wegens corruptie. Hij wordt ervan beschuldigd miljoenen Georgische lari te hebben doorgesluisd naar een reclamebedrijf van een van zijn vrienden.⁴¹⁶ Georgische ngo's vinden het opvallend dat deze zaak verrassend snel wordt onderzocht in vergelijking met andere "cases of high public interest". De beslissing om Gvaramia te vervolgen valt samen met de aankondiging van Gvaramia om een nieuw televisiebedrijf op te richten. Op basis van deze vaststellingen zijn er volgens een tiental ngo's redenen om vast te stellen dat deze zaak politiek gemotiveerd is en gericht op het vervolgen van politieke tegenstanders en kritische media. Zij roepen de openbare aanklager van Georgië op om harde bewijzen te presenteren en de wet te volgen in plaats van te handelen volgens de belangen van de regerende partij.⁴¹⁷ In september en november 2019 dient het OM nieuwe aanklachten in tegen Gvaramia.⁴¹⁸ De zaak tegen Gvaramia is in oktober 2021 nog lopende. Het HRIDC analyseerde de zaak net zoals TIG en stelt dat er sprake is van selectieve rechtspraak.⁴¹⁹ Volgens TIG kunnen de beschuldigingen die Gvaramia ten laste worden gelegd, niet worden aangetoond.⁴²⁰

Begin oktober 2019 ondervraagt de openbare aanklager Zurab Gumbaridze, de directeur van de Formula TV, net zoals Giorgi Laperashvili, de hoofdredacteur van de zender, in verband met de zaak tegen Gvaramia. Beide mannen zien een verband tussen de ondervragingen en de recente oprichting van hun nieuwe zender, zo geeft de Public Defender weer.⁴²¹

In augustus 2019 wordt Avtandil Tsereteli, de vader van de oprichter van de kritische zender TV Pirveli, aangeklaagd voor witwaspraktijken in verband met de rechtszaak tegen Khazaradze en Japaridze, de

⁴⁰⁷ Public Defender of Georgia, 04/07/2020, pp. 177-178, [url](#); RSF, 13/08/2019, [url](#)

⁴⁰⁸ RSF, 24/07/2019, [url](#)

⁴⁰⁹ Democracy and Freedom Watch, 11/08/2019, [url](#)

⁴¹⁰ RFE/RL, 22/08/2019, [url](#)

⁴¹¹ USDOS, 11/03/2020, p. 20, [url](#)

⁴¹² USDOS, 30/03/2021, p. 25, [url](#); Public Defender of Georgia, 04/07/2020, p. 174, [url](#)

⁴¹³ USDOS, 11/03/2020, p. 20, [url](#)

⁴¹⁴ Open Society Georgia Foundation, 09/08/2019, [url](#)

⁴¹⁵ Public Defender of Georgia, 04/07/2020, pp. 177-178, [url](#); USDOS, 30/03/2021, p. 26, [url](#)

⁴¹⁶ Democracy and Freedom Watch, 11/08/2019, [url](#)

⁴¹⁷ Open Society Georgia Foundation, 09/08/2019, [url](#)

⁴¹⁸ Civil.ge, 04/11/2019, [url](#); TIG, 09/03/2020, [url](#)

⁴¹⁹ HRIDC, 21/10/2020, p. 24, [url](#)

⁴²⁰ TIG, 02/04/2021, [url](#)

⁴²¹ Public Defender of Georgia, 04/07/2020, p. 178, [url](#)

oprichters van TBC-bank en de nieuwe politieke partij Lelo for Georgia. Om de borgtocht van zijn vader te kunnen betalen moet Vato Tsereteli de hypotheek van het gebouw van de televisiezender gebruiken.⁴²² Er zijn bewijzen dat Khazaradze onder druk werd gezet om het redactionele beleid van de zender te wijzigen.⁴²³

De arrestatie van Giorgi Rurua, medeaandeelhouder van Mtavari Arkhi, op 18 november 2019 is volgens de Public Defender een andere indicatie dat kritische media worden aangepakt (zie [1.1.2. Politieke ontwikkelingen in 2018-2021](#)).⁴²⁴

In 2020 en 2021 zijn er meerdere gewelddadige incidenten tegen journalisten. Verschillende ngo's doen in deze periode hun beklag over de belemmeringen voor een vrije en veilige werkomgeving voor journalisten. Zij roepen de Georgische autoriteiten op om incidenten tegen journalisten te onderzoeken en ermee op te houden geweld tegen journalisten aan te moedigen.⁴²⁵ Volgens het HRIDC en de Public Defender worden deze gebeurtenissen niet correct gekwalificeerd en gaan daders vaak vrijuit.⁴²⁶

In de nacht van 24 op 25 februari 2021 wordt Vakho Sanaia, presentator bij Formula TV, aangevallen. Volgens Sanaia is de aanval het gevolg van propaganda van de GD-partij gericht tegen kritische zenders. Drie personen worden in augustus 2021 schuldig bevonden aan geweld in groep en krijgen een minimumstraf van zes maanden die zij reeds in voorhechtenis uitzaten. Een groep Georgische ngo's vreest dat de zachte houding van rechtbanken tegenover geweld tegen journalisten ervoor zal zorgen dat agressie tegen kritische media toeneemt.⁴²⁷

Op 9 mei 2021 valt een bisschop een journalist van Mtavari Arkhi aan.⁴²⁸

Op 5 juli 2021 raken 53 journalisten gewond wanneer zij verslag willen uitbrengen van de Tbilisi Pride. De demonstranten vallen doelbewust journalisten aan en de politie slaagt er niet in hun veiligheid te garanderen.⁴²⁹ De Public Defender roept de autoriteiten op om de organisatoren van het geweld op 5 juli 2021 te identificeren en hen strafrechtelijk te vervolgen.⁴³⁰

Op 11 juli 2021 wordt de journalist Lekso Lashkarava, cameraman voor Pirveli TV, dood teruggevonden in zijn appartement, zes dagen nadat hij ernstig werd verwond tijdens de betogingen. De politie kondigt dezelfde dag aan dat het een onderzoek zal voeren naar "aanzetten tot zelfmoord".⁴³¹ Het forensisch rapport van 12 juli 2021 wijst een overdosis aan als doodsoorzaak, maar een expert aangesteld door Pirveli TV weerlegt dit. Lashkarava kreeg morfine tegen de pijn.⁴³² Het overlijden van Lashkarava leidt tot protestacties van burgerbewegingen en oproer in het parlement.⁴³³ Er komt veel internationale kritiek op de houding van de autoriteiten ten aanzien van deze gebeurtenissen.⁴³⁴ Voorlopig zijn 28 personen gearresteerd, van wie 24 omwille van geweld tegen journalisten. Het onderzoek loopt nog. De aanklachten zijn vervolging, inmenging met journalistieke taken en deelname aan geweld in groep.⁴³⁵

⁴²² TIG, 09/03/2020, [url](#)

⁴²³ Public Defender of Georgia, 04/07/2020, p. 179, [url](#)

⁴²⁴ Public Defender of Georgia, 04/07/2020, p. 178, [url](#); USDOS, 30/03/2021, p. 26, [url](#)

⁴²⁵ Civil Georgia, 10/05/2021, [url](#)

⁴²⁶ HRIDC, 28/01/2021, pp. 45-46, [url](#); Public Defender of Georgia, 08/07/2021, pp. 183-185, [url](#)

⁴²⁷ Civil Georgia, 25/02/2021, [url](#); Civil Georgia, 25/08/2021, [url](#)

⁴²⁸ Civil Georgia, 10/05/2021, [url](#)

⁴²⁹ CPJ, 06/07/2021, [url](#)

⁴³⁰ DFWatch, 27/07/2021, [url](#); Public Defender of Georgia, 06/09/2021, [url](#)

⁴³¹ Civil Georgia, 11/07/2021, [url](#)

⁴³² Civil Georgia, 12/07/2021, [url](#)

⁴³³ Civil Georgia, 11/07/2021, [url](#); RFE/RL, 12/07/2021, [url](#); RFE/RL, 13/07/2021, [url](#)

⁴³⁴ RFE/RL, 05/07/2021, [url](#)

⁴³⁵ Civil Georgia, 23/07/2021, [url](#)

In 2020 zijn er verschillende gewelddadige incidenten tegen journalisten in de periode rond de verkiezingen in oktober.⁴³⁶

Over de jaren 2018 en 2019 stelt het USDOS nog dat geweld tegen journalisten over het algemeen zeldzaam is in Georgië. Bedreigingen worden volgens RSF wel vaker gerapporteerd.⁴³⁷ Tijdens de betogingen van 20-21 juni 2019 raken 39 journalisten gewond (op een totaal van 240 gewonden) wanneer politieagenten rubberen kogels afvuren op betogers aan het parlement in Tbilisi. Volgens sommige ngo's werden zij met opzet aangevallen. De journalisten waren identificeerbaar dankzij hun speciale vesten, badges en uitrusting. Lokale en internationale organisaties, zoals de OVSE en RSF, bekritisieren het politiegeweld op journalisten en eisen een onderzoek naar de feiten. Het OM startte een onderzoek naar het buitensporig politiegeweld op journalisten. Ondanks verzoeken van GYLA en Transparency International ondervroeg het OM de gewonde journalisten als getuigen en niet als slachtoffer.⁴³⁸

In 2018 zijn er drie aanklachten van geweld tegen journalisten. Het USDOS-rapport over 2018 vermeldt het incident waarbij Giorgi Gabunia verwond werd en zijn auto werd beschadigd door leden van de extreemrechtse beweging Georgian March. Gabunia is een journalist bij Rustavi2 en had tijdens een uitzending verwezen naar Jezus in een mop over Bidzina Ivanishvili. Na een oproep van GYLA opende het ministerie van Binnenlandse Zaken een onderzoek naar dit incident en arresteerde het zeven mensen wegens hooliganisme. Allen werden op borg vrijgelaten.⁴³⁹ Op 15 juni 2020 wordt een etnisch Ingoesjetische man aangehouden omdat hij ervan verdacht wordt plannen te hebben om Gabunia te vermoorden in opdracht van het Tsjetsjeense staatshoofd, Ramzan Kadyrov. Het vermoedelijke motief is dat Gabunia in juli 2019 op live televisie een hele reeks scheldwoorden richtte aan de Russische president, Poetin. De Tsjetsjeense leider ontkent zijn betrokkenheid. Lokale en internationale organisaties roepen de Georgische autoriteiten op om een transparant onderzoek te starten en de veiligheid van Gabunia te garanderen.⁴⁴⁰ De rechtbank van Tbilisi veroordeelt de Ingoesjetiër op 20 februari 2021 tot een gevangenisstraf van vier jaar.⁴⁴¹

TIG kaart in augustus 2020 aan dat journalisten steeds vaker worden opgeroepen voor een ondervraging bij de wetshandhavingsinstanties en verzocht worden hun bronnen prijs te geven. Dit druist volgens TIG in tegen nationale en internationale wetten en belemmert het werk van journalisten. In augustus 2020 moet David Kashiashvili, journalist bij Formula TV, bij het ministerie van Binnenlandse Zaken verschijnen nadat hij een artikel publiceerde over het verdachte overlijden van Tamar Bachaliashvili, een Georgische computerprogrammeur. Het artikel stelt dat Bachaliashvili geheime documenten had gevonden met compromitterend materiaal van drie hooggeplaatste Georgische functionarissen. In juli 2020 moet Gvaramia voor de onderzoeksrechter verschijnen nadat hij een artikel publiceerde over de verdachte omstandigheden waarin een jonge voetballer, Giorgi Shakarashvili, in juni 2020 overleed. Gvaramia schrijft dat hij van een bron vernam dat de zaak werd toegedekt door iemand die dicht bij Ivanishvili staat.⁴⁴²

In 2021 staat Georgië net zoals in 2020 en 2019 op plaats 60 van 180 landen in de *World Press Freedom Index*. Het is de beste score die Georgië ooit had.⁴⁴³ Buurland Armenië staat op de 63ste plaats in deze ranglijst, terwijl Azerbeidzjan op de 167ste plaats staat.⁴⁴⁴

⁴³⁶ USDOS, 30/03/2021, p. 27, [url](#); HRIDC, 28/01/2021, pp. 45-46, [url](#)

⁴³⁷ RSF, 24/07/2019, [url](#); USDOS, 11/03/2020, p. 21, [url](#)

⁴³⁸ USDOS, 11/03/2020, p. 21, [url](#)

⁴³⁹ USDOS, 13/03/2019, pp. 18-19, [url](#)

⁴⁴⁰ RFE/RL, 16/06/2020, [url](#); RFE/RL, 17/06/2020, [url](#); Civil.ge, 18/06/2020, [url](#)

⁴⁴¹ RFE/RL, 20/02/2021, [url](#)

⁴⁴² TIG, 11/08/2020, [url](#)

⁴⁴³ RSF, 23/09/2021, [url](#); RSF, 13/08/2019, [url](#); Agenda.ge, 21/04/2020, [url](#)

⁴⁴⁴ Caucasus Watch, 23/04/2020, [url](#); RSF, 23/09/2021, [url](#); RSF, 23/09/2021, [url](#)

3.6. Detentieomstandigheden

3.6.1. Algemene omstandigheden

Overbevolking in combinatie met een personeelstekort blijft een probleem in Georgische gevangenissen, ondanks inspanningen om dit aan te pakken. De verhouding van het aantal gevangenen ten opzichte van het aantal personeelsleden is geen garantie voor veilige detentieomstandigheden, aldus de Public Defender.⁴⁴⁵

In januari 2021 keurt het parlement een amnestiewet goed waardoor 1.500 personen de gevangenis mogen verlaten en meer dan 6.000 mensen een strafvermindering krijgen. Amnestie is niet van toepassing op personen die veroordeeld zijn voor ernstige misdrijven zoals huiselijk geweld en drugshandel.⁴⁴⁶

Het USDOS-rapport over het jaar 2020 spreekt van adequate omstandigheden in de meeste gevangenissen en detentiefaciliteiten. In enkele oude faciliteiten zijn de omstandigheden onmenselijk, is er onvoldoende ventilatie, natuurlijk licht en een beperkte leefruimte en gezondheidszorg. Geweld tussen gevangenen, criminele subculturen en informeel management zijn andere blijvende problemen in de gevangenissen.⁴⁴⁷ In april 2019 stelt de RvE dat de situatie in Georgische gevangenissen voldoet aan Europese normen.⁴⁴⁸ In zijn jaarrapport over 2018 uit de Public Defender zijn tevredenheid over de sluiting van gevangenis nummer 7 en de stappen die zijn ondernomen om de rechten van gevangenen te verbeteren.⁴⁴⁹

3.6.2. Geweld tussen gedetineerden

Geweld tussen gevangenen of geweld tegen gevangenispersoneel komt steeds meer voor in Georgische detentiefaciliteiten, maar is vaak ondergerapporteerd en wordt meestal niet onderzocht. Informeel management door enkele gevangenen is volgens de Public Defender een van de meest zorgwekkende kwesties in gevangenissen. Informele controle door zogenaamde toezichters leidt tot geweld tussen gevangenen en pesterijen. Daarnaast controleren informele leiders de toegang van andere gevangenen tot eten, kledij, medicatie en postpakketten van familie.⁴⁵⁰ Informele leiders krijgen hierbij vaak steun van het gevangenispersoneel. Deze problematiek wordt volgens de Public Defender onvoldoende aangepakt. Onderzoeksinstanties negeren de mogelijke betrokkenheid van gevangenispersoneel in criminele feiten in de gevangenis, ook al werden zij aangeduid als dader.⁴⁵¹ Er zijn volgens de Public Defender ook andere factoren die bijdragen tot een slechte behandeling van gevangenen, waaronder beperkte communicatiemogelijkheden met de buitenwereld en langdurige isolatie. Deze zaken hebben een impact op de mentale gezondheid van gevangenen, wat kan leiden tot agressie tegenover gevangenispersoneel en andere gevangenen. Daarnaast ondervinden gevangenen heel wat hindernissen om incidenten binnen de gevangenis te rapporteren.⁴⁵² Evenzeer problematisch volgens de Public Defender is de houding van de politie met betrekking tot *high-risk* afdelingen, het tekort aan rehabilitatie-activiteiten en de gebrekkige aandacht voor de mentale

⁴⁴⁵ Public Defender, 08/07/2021, pp. 52-53, [url](#)

⁴⁴⁶ OC-Media, 13/01/2021, [url](#)

⁴⁴⁷ USDOS, 30/03/2021, p. 6, [url](#); USDOS, 13/03/2019, pp. 5, 9, [url](#)

⁴⁴⁸ Agenda.ge, 03/04/2019, [url](#)

⁴⁴⁹ Public Defender of Georgia, 10/12/2018, p. 4, [url](#)

⁴⁵⁰ USDOS, 30/03/2021, p. 7, [url](#)

⁴⁵¹ Public Defender of Georgia, 08/07/2021, pp. 39-41, [url](#)

⁴⁵² Public Defender of Georgia, 08/07/2021, pp. 43-45, 53, [url](#)

gezondheid van gevangenen. Een ander probleem volgens de Public Defender, is het feit dat verwondingen van gedetineerden niet volledig worden gedocumenteerd in tijdelijke detentiecentra.⁴⁵³

3.6.3. Machtsmisbruik en geweld door leden van de ordehandhaving

Marteling en onmenselijke of vernederende behandeling door leden van de ordehandhaving zijn volgens de Public Defender de voorbije jaren niet langer een structureel probleem in Georgië. Losstaande incidenten worden wel gerapporteerd, net zoals psychologisch geweld door gevangenispersoneel. Een doeltreffend onderzoek naar dergelijke feiten blijft een uitdaging in 2020.⁴⁵⁴

Sinds 1 november 2019 is de State Inspector's Office operatief. Deze instantie moet een einde maken aan straffeloosheid van leden van de ordehandhaving. Voor de oprichting van de State Inspector's Office stond het OM in voor onderzoek naar mishandeling door ordehandhavers en strafrechtelijke vervolging van de daders.⁴⁵⁵ Het OM handelt het onderzoek naar alle misdaden gepleegd voor 1 november 2019 af. De State Inspector's Office onderzoekt misdaden na deze datum.⁴⁵⁶

Verschillende mensenrechtenorganisaties, alsook het CPT, uiten kort na de oprichting van deze instantie kritiek op de beperkte onafhankelijkheid die ze heeft. Zo staat de State Inspector's Office onder toezicht van het OM en vallen belangrijke kwesties buiten de bevoegdheid van de nieuwe onderzoeksinstantie.⁴⁵⁷ Het mag bijvoorbeeld geen onderzoek voeren naar misdrijven gepleegd door de procureur-generaal, de minister van Binnenlandse Zaken en het hoofd van de nationale veiligheidsdienst. In maart 2020 stelt GYLA vast dat 75 procent van het personeel van de State Inspector's Office voordien tewerkgesteld was bij het OM en het ministerie van Binnenlandse Zaken. De onpartijdigheid van de nieuwe medewerkers kan volgens GYLA bijgevolg niet worden vastgesteld, wat een impact kan hebben op het publieke vertrouwen in de State Inspector's Office.⁴⁵⁸

Het bureau van de Public Defender beheert het nationale preventiemechanisme (*National Preventive Mechanism*, NPM), en bezoekt hiertoe gevangenis en detentiecentra, houdt toezicht op de behandeling en de toestand van de gevangenen en formuleert aanbevelingen voor de preventie van mishandeling. De organisatie GYLA is ook betrokken bij het toezicht op de penitentiaire instellingen in het kader van het NPM.⁴⁵⁹

De Public Defender rapporteert in juli 2021 dat de communicatie met de State Inspector's Office goed verloopt.⁴⁶⁰ Volgens het USDOS opende de State Inspector's Service in 2020 een onderzoek in 256 zaken, waarvan elf op vraag van de Public Defender. In totaal vroeg de Public Defender om in 40 zaken een onderzoek te starten naar mensenrechtenschendingen door leden van de ordehandhaving.⁴⁶¹

Eind december 2021 stemt het Georgische parlement voor de ontbinding van de State Inspector's Office. De manier waarop dit gebeurt - zonder transparantie, zonder open debat, zonder transitie en zonder betrokkenheid van civil society organisaties - zorgt voor verontrusting. Internationale diplomaten betreuren deze beslissing, ook al was er ruimte voor verbetering binnen deze instantie.⁴⁶² De VS is zeer kritisch voor de haastige beslissing van het parlement en stelt dat de GD "undermined government accountability, the independence of judges, and overall faith in the judiciary". In de plaats

⁴⁵³ Public Defender of Georgia, 10/12/2018, p. 4, [url](#)

⁴⁵⁴ Public Defender, 08/07/2021, pp. 39, 61 [url](#)

⁴⁵⁵ Public Defender of Georgia, 04/07/2020, p. 86, [url](#)

⁴⁵⁶ Public Defender of Georgia, 08/07/2021, p. 61 [url](#)

⁴⁵⁷ CPT, 10/05/2019, p. 16, [url](#); GYLA, 27/03/2020, pp. 27, 31, 33 [url](#)

⁴⁵⁸ GYLA, 27/03/2020, pp. 27, 31, 33 [url](#)

⁴⁵⁹ Public Defender of Georgia, 08/07/2021, p. 36 [url](#)

⁴⁶⁰ Public Defender of Georgia, 08/07/2021, p. 61 [url](#)

⁴⁶¹ USDOS, 30/03/2021, p. 5, [url](#)

⁴⁶² Civil Georgia, 30/12/2021, [url](#); Civil Georgia, 29/12/2021, [url](#)

van de State Inspector's Office komen er twee nieuwe afzonderlijke instanties die instaan voor onderzoek naar machtsmisbruik door ordediensten en monitoring van gegevensbescherming. Critici vinden het opvallend dat het parlement hierover beslist kort nadat de State Inspector's Office kritiek uitte op de manier waarop Saakashvili werd behandeld tijdens zijn detentie.⁴⁶³ President Zurabishvili gaat niet in op het verzoek van verschillende Georgische ngo's om haar veto in te roepen tegen deze beslissing. Op 1 maart 2022 moet de State Inspector's Office de deuren sluiten.⁴⁶⁴

De Public Defender dient jaar na jaar steeds minder verzoeken in bij de openbare aanklager om een onderzoek te openen naar situaties waarin er redelijke vermoedens zijn van mishandeling door leden van de ordehandhaving (politieagenten en gevangenispersoneel). Dat komt volgens de Public Defender doordat het OM steeds vaker proactief een onderzoek start. De Public Defender stelt vast dat er geen problemen zijn om vervolging in te stellen, maar dat de efficiëntie van het onderzoek zelf wel structurele problemen kent. In 2019 gaat het om één verzoek en in 2018 om zeven verzoeken. In geen enkele van de 107 verzoeken ingediend door de Public Defender bij het OM tussen 2013 en 2019 werd de dader verantwoordelijk gesteld voor zijn daden.⁴⁶⁵ In 2020 startte het OM een onderzoek in een zaak waarvoor het drie politieagenten aanklaagde.⁴⁶⁶ In een eerder rapport van juni 2019 over de doeltreffendheid van het onderzoek in strafzaken rond mishandeling, stelt de Public Defender vast dat de dader in geen enkele zaak waarvoor het een verzoek indiende, kon worden geïdentificeerd waardoor er geen schuldige kon worden aangeduid.⁴⁶⁷ De goedkeuring van een controversiële amnestiewet op 7 september 2021 zorgt ervoor dat zowel betogers als leden van de ordehandhaving die zich hebben schuldig gemaakt aan geweld op 20-21 juni 2019 amnestie kunnen krijgen.⁴⁶⁸

In 2019, voor de oprichting van de State Inspector's Office, onderzocht de openbare aanklager 367 situaties van vermoedelijke mishandeling door gevangenispersoneel en politieagenten, inclusief zaken van vorige jaren. Het startte een gerechtelijke procedure tegen drie personen.⁴⁶⁹ GYLA raadpleegde het OM in 2020 voor zes beschuldigingen van onmenselijke of vernederende behandeling in gevangnissen en door de ordediensten en diende één klacht in.⁴⁷⁰ In 2019 diende GYLA 25 klachten in bij het OM, waarvan twintig met betrekking tot arrestaties op 20 en 21 juni 2019. In 2018 waren dat er zestien.⁴⁷¹

Het CPT noteert in zijn verslag van mei 2019 met observaties op basis van zijn bezoek aan Georgië in september 2018 dat het een heel positieve indruk heeft van de inspanningen van het ministerie van Binnenlandse Zaken om mishandeling door politieagenten aan te pakken. Zo merkt het CPT op dat er nauwelijks beschuldigingen zijn van mishandeling door politieagenten in politiekantoren en gevangenispersoneel in de gevangnissen. Er zijn slechts enkele beschuldigingen van buitensporig geweld tegen gevangenen, waaronder een incident in gevangenis nummer zes. Het CPT merkt verder op dat er meer nood is aan training van personeel in de omgang met *high-risk*-situaties. Wat betreft onderzoek naar feiten van mishandeling door leden van de ordehandhaving, stelt het CPT vast dat de situatie ongewijzigd is sinds zijn laatste rapport in 2014. Zo gebeurt het initieel onderzoek nog steeds door het personeel van hetzelfde ministerie en wordt het OM pas later betrokken in het onderzoek, met uitzondering van enkele *high-profile*-zaken. Zij die in verdenking zijn gesteld van feiten van mishandeling in gevangnissen en politiekantoren worden meestal niet geschorst. Daarnaast bestaan er geen maatregelen om potentiële slachtoffers te beschermen of om te voorkomen dat zij worden

⁴⁶³ Civil Georgia, 05/01/2021, [url](#)

⁴⁶⁴ Civil Georgia, 13/01/2022, [url](#)

⁴⁶⁵ Public Defender of Georgia, 04/07/2020, p. 88, [url](#)

⁴⁶⁶ Public Defender of Georgia, 08/07/2021, p. 62 [url](#)

⁴⁶⁷ Public Defender of Georgia, 27/06/2019, pp. 2-3, [url](#)

⁴⁶⁸ Civil Georgia, 07/09/2021, [url](#)

⁴⁶⁹ USDOS, 11/03/2020, p. 6, [url](#)

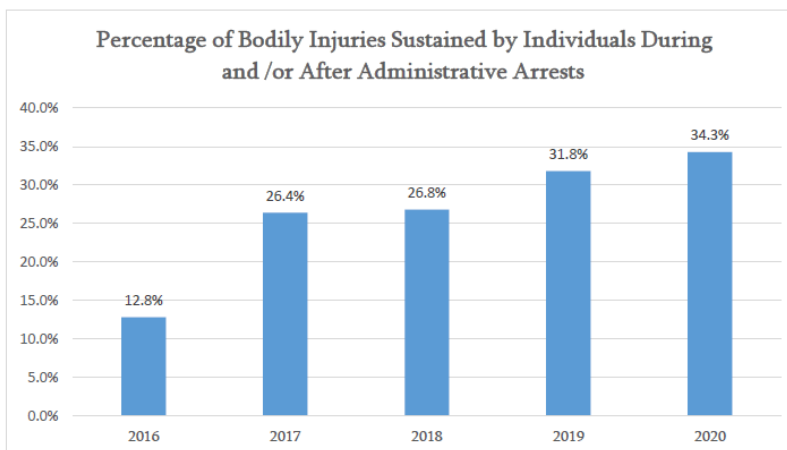
⁴⁷⁰ USDOS, 30/03/2021, p. 5, [url](#)

⁴⁷¹ USDOS, 11/03/2020, p. 5, [url](#)

geïntimideerd of onder druk worden gezet om hun verklaringen te wijzigen.⁴⁷² Andere problemen doen zich voor rond het verzamelen en bewaren van bewijsmateriaal. Getuigen worden laattijdig of helemaal niet verhoord en de onderzoeksprocedure verloopt vaak niet op grond van het juiste artikel van de Strafwet (artikel 333 inzake machtsmisbruik in plaats van artikel 144(1-3) inzake marteling en mishandeling).⁴⁷³ Volgens GYLA verloopt 91 procent van de onderzoeken naar mishandeling in 2019, ongeacht de ernst, op grond van artikel 333.⁴⁷⁴ De State Inspector's Office start in 2020 in achttien zaken tegen politieagenten en in vijf zaken tegen gevangenispersoneel een onderzoek op grond van artikel 144(3) (onmenselijke of vernederende behandeling).⁴⁷⁵

3.6.4. Geweld tijdens arrestaties

Wat de laatste jaren verergert is de behandeling van personen die gearresteerd worden op grond van administratieve overtredingen.⁴⁷⁶ De Public Defender ontvangt steeds meer klachten over disproportioneel en buitensporig geweld door de politie tijdens en na arrestaties. Onderzoek van de Special Preventive Group in 2020 toont aan dat in bijna 35 procent van de arrestaties verwondingen werden toegebracht. Dit gebeurde meestal in een politievoertuig.⁴⁷⁷ De Public Defender publiceert in 2021 de resultaten van het onderzoek van de Special Preventive Group tussen 2016 en 2020:

Afbeelding 3. Percentage of Bodily Injuries Sustained by Individuals During and/or After Administrative Arrests⁴⁷⁸

⁴⁷² CPT, 10/05/2019, pp. 4-7, 15, [url](#)

⁴⁷³ CPT, 10/05/2019, p. 15, [url](#)

⁴⁷⁴ GYLA, 27/03/2020, pp. 6, 21, [url](#)

⁴⁷⁵ Public Defender of Georgia, 08/07/2021, pp. 62-63, [url](#)

⁴⁷⁶ Public Defender of Georgia, 04/07/2020, pp. 42-43, [url](#)

⁴⁷⁷ Public Defender of Georgia, 08/07/2021, pp. 37, 46, [url](#)

⁴⁷⁸ Public Defender of Georgia, 08/07/2021, p. 47, [url](#)

4. De separatistische regio's Zuid-Ossetië en Abchazië

4.1. Voorgeschiedenis

Kort na zijn onafhankelijkheid in 1991 moet Georgië het hoofd bieden aan spanningen in de separatistische regio Zuid-Ossetië en aan een kortstondige burgeroorlog in december van hetzelfde jaar. De Sotchi-akkoorden van juni 1992 beëindigen het achttien maanden durende conflict tussen de Ossetische separatisten, gesteund door Moskou, en de Georgische centrale regering. Nog voor de situatie kan stabiliseren, breekt in augustus 1992 een oorlog uit in de regio Abchazië. Deze oorlog eindigt in september 1993 met de aftocht van de Georgische troepen. Tbilisi verliest op dat moment de daadwerkelijke controle over bijna heel deze regio die sindsdien in handen is van de separatistische autoriteiten van Abchazië. De de-facto-autoriteiten in beide regio's worden openlijk politiek en militair gesteund door Moskou. In 1994 gaat het staakt-het-vuren in tussen Abchazië en Georgië. Zowel in Abchazië als in Zuid-Ossetië starten er in die periode vredesgesprekken en houden internationale missies toezicht op het vredesproces.⁴⁷⁹

Het blijft rustig tussen Georgië en Zuid-Ossetië tot het begin van de zomer van 2004 wanneer tientallen burgers omkomen tijdens gevechten en bombardementen in de Ossetische hoofdstad Tskhinvali. Saakashvili is van plan om na zijn aantreden als president in 2004 de territoriale integriteit en soevereiniteit van Georgië te herstellen. Zijn bewind en enkele drastische maatregelen om het leiderschap in Zuid-Ossetië te ondermijnen, doen de spanningen toenemen. Als reactie op het prowesters bewind van Saakashvili verhoogt Moskou haar financiële en militaire steun aan Zuid-Ossetië en Abchazië. Rusland stuurt militairen en personeel van zijn veiligheidsdienst naar Tskhinvali en de Abchazische hoofdstad Soukhoumi.⁴⁸⁰

In de jaren die volgen blijft de situatie onstabiel en loopt de spanning tussen Tbilisi en Tskhinvali-Moskou op. Op 7 augustus 2008 breekt een oorlog uit in een klimaat van politieke vijandelijkheden, militarisering en een volatiele veiligheidssituatie. Georgische troepen starten een grondoffensief op Tskhinvali. Als reactie hierop vallen Russische troepen Zuid-Ossetië binnen en rukken zij op tot diep in Georgië, ver voorbij de grens met Zuid-Ossetië. De volgende dag stuurt Rusland troepen naar Abchazië waardoor er een tweede front ontstaat. Vijf dagen na aanvang van het offensief eindigt de oorlog en verliest Georgië de controle over gebieden en conflictzones die het land tot op dat moment nog controleerde, waaronder de Kodorikloof in Abchazië en het district Akhagori in Zuid-Ossetië.⁴⁸¹

De oorlog in augustus 2008 eindigt met een bestand bemiddeld door Frankrijk. Sindsdien is er sprake van een bevroren conflict waarin Rusland nog steeds een groot deel van het Georgisch grondgebied bezet en de grenzen tussen Zuid-Ossetië en Abchazië met Georgië markeert met omheining in prikkeldraad, grensborden en controleposten.⁴⁸² Verder zijn er duizenden Russische militairen opgesteld. Met de afgifte van Russische paspoorten aan inwoners uit beide afgescheiden regio's sinds het begin van de jaren 2000 versterkt Rusland zijn invloed.⁴⁸³ 85 procent van de inwoners van Zuid-Ossetië en 90 procent van de inwoners van Abchazië beschikt in 2008 over een Russisch paspoort.⁴⁸⁴

De internationale gemeenschap erkent de onafhankelijkheid van Zuid-Ossetië en Abchazië niet. De EU noemt de blijvende militaire aanwezigheid van Rusland in beide regio's een schending van het

⁴⁷⁹ International Center for Transitional Justice (ICTJ), 05/2009, pp. 10, 14, [url](#)

⁴⁸⁰ International Center for Transitional Justice (ICTJ), 05/2009, pp. 10, 14-15, [url](#)

⁴⁸¹ International Center for Transitional Justice (ICTJ), 05/2009, p. 18, [url](#)

⁴⁸² Commission on Security and Cooperation in Europe (CSCE), 16/07/2018, [url](#)

⁴⁸³ Freedom House, 04/02/2019, [url](#); Commission on Security and Cooperation in Europe (CSCE), 16/07/2018, [url](#)

⁴⁸⁴ RFE/RL, 24/04/2019, [url](#)

internationaal recht.⁴⁸⁵ De enige landen die de onafhankelijkheid van Zuid-Ossetië en Abchazië wel erkennen zijn Rusland, Nicaragua, Venezuela, Syrië en Nauru, een eiland in de Stille Oceaan.⁴⁸⁶

Op 29 januari 2021 bevestigt het EHRM dat Rusland de gebieden Abchazië en Zuid-Ossetië bezet. Het vonnis gaat over wat er in 2008 gebeurde, maar spreekt eveneens van aanhoudende schendingen. Deze beslissing is van groot belang voor IDP's en andere slachtoffers.⁴⁸⁷

4.2. Zuid-Ossetië

Ten gevolge van het conflict in 2008, alsook de oorlog in het begin van de jaren 1990, hebben duizenden etnische Georgiërs Zuid-Ossetië verlaten. In 2019 wonen er naar schatting nog 4.000 etnische Georgiërs in Zuid-Ossetië op een totale bevolking van ongeveer 39.000. In 1989 woonden er 98.000 mensen.⁴⁸⁸

Een decreet van de zelfverklaarde autoriteiten van Zuid-Ossetië in 2010 bepaalt dat de eigendomsdocumenten uitgereikt door de Georgische centrale regering tussen 1991 en 2008, ongeldig zijn. Zonder een eigendomsbewijs op basis van de wetgeving van het separatistische regime van Zuid-Ossetië, behoren alle eigendommen in het district Akhagori toe aan dat regime. Dit decreet treft etnische Georgiërs die tot 2008 in dit district woonden en die elk eigendomsbewijs van hun woningen en gronden hebben verloren.⁴⁸⁹ Tot het conflict van augustus 2008 was het district Akhagori onder de controle van de Georgische centrale regering en werd het hoofdzakelijk bewoond door Georgiërs. Na de oorlog van 2008 waren zij genoodzaakt toevlucht te zoeken in Georgië. Het USDOS noteert in zijn jaarrapport over 2018 dat:

“Although de facto South Ossetian authorities refused to permit most ethnic Georgians driven out due to the 2008 conflict to return to South Ossetia, a special crossing arrangement existed for those from Akhagori district.”⁴⁹⁰

Meer dan tien jaar na het einde van de oorlog tussen Rusland en Georgië in 2008 blijft Rusland controle uitoefenen over Zuid-Ossetië aan de hand van haar aanzienlijke militaire aanwezigheid en financiële ondersteuning aan de regio.⁴⁹¹ Sinds 2009 plaatsen Russische troepen omheining met prikkeldraad langs de zogenaamde administratieve grens (*administrative boundary line*, ABL) met Zuid-Ossetië. Veel mensen zijn zich niet bewust van de exacte locatie van de ABL tenzij er een omheining is geplaatst. Dit proces wordt ook *borderization* genoemd en neemt jaarlijks toe.⁴⁹² Langs de ABL bevinden zich in 2018 volgens de Georgische autoriteiten drie Russische militaire basissen (in Java, Tskhinvali en Akhagori) en negentien Russische gemilitariseerde grenswachtposten. Verder zijn er nog verschillende observatietorens en heel wat bewakingsapparatuur.⁴⁹³ Dit proces wordt hevig bekritiseerd door Georgië, de EU en de Verenigde Staten.⁴⁹⁴

⁴⁸⁵ RFE/RL, 7/08/2018, [url](#)

⁴⁸⁶ Eurasianet, 29/05/2018, [url](#)

⁴⁸⁷ Civil Georgia, 29/01/2021, [url](#)

⁴⁸⁸ Carnegie Europe (De Waal T.), 16/07/2019, [url](#)

⁴⁸⁹ USDOS, 20/04/2018, [url](#)

⁴⁹⁰ USDOS, 13/03/2019, p. 21, [url](#)

⁴⁹¹ AI, 03/07/2019, pp. 6, 14, [url](#)

⁴⁹² AI, 03/07/2019, p. 20, [url](#); EU Monitoring Mission in Georgia, 10/2018, [url](#)

⁴⁹³ EU Monitoring Mission in Georgia, 10/2018, [url](#); AI, 03/07/2019, p. 20, [url](#)

⁴⁹⁴ The Central Asia - Caucasus Analyst, 02/10/2013, [url](#)

Specifieke vergunningen uitgevaardigd door de de-facto-autoriteiten van Zuid-Ossetië, zijn de enige documenten om naar weerskanten van de ABL te gaan.⁴⁹⁵ In januari⁴⁹⁶ en september⁴⁹⁷ 2019 zijn alle verplaatsingen tussen Georgië en Zuid-Ossetië wekenlang verboden.⁴⁹⁸ Om de verspreiding van het coronavirus tegen te gaan in 2020, sluit Zuid-Ossetië in februari 2020 de grenzen met Georgië en in april 2020 met Rusland.⁴⁹⁹ De sluiting van de grenzen zorgt volgens de Public Defender voor een humanitaire crisis voor de mensen woonachtig in de bezette gebieden. Zij worden zo afgesloten van gezondheidszorg, voedsel, pensioenen, werk en andere noodzakelijke diensten.⁵⁰⁰ Enkel zij die dringende medische hulp nodig hebben, worden op sommige momenten doorgelaten, maar de procedure om een toelating te krijgen is complex en tijdrovend. Tijdens de pandemie weigeren de autoriteiten in Tskhinvali alle vormen van hulp aangeboden door de Georgische autoriteiten. Wanneer de gezondheidszorg in Tskhinvali eind 2020 de toestroom van coronapatiënten niet langer aankan, mag het International Committee of the Red Cross (ICRC) toch enkele patiënten naar Georgië vervoeren.⁵⁰¹

Om uiteenlopende redenen steken inwoners aan beide kanten van de ABL vaak op illegale wijze de grens over: toegang tot landbouwgronden en irrigatiebronnen, handel, familiebezoek, gezondheidszorg, onderwijs, sociale voordelen, bezoek aan begraaf- en gebedsplaatsen. Voor medische zorgen en religieuze diensten is er soms flexibiliteit om de grens te mogen oversteken.⁵⁰² Zij die de grens naar Zuid-Ossetië oversteken zonder vereiste documenten, riskeren te worden gearresteerd. De arrestaties verlopen willekeurig.⁵⁰³ Vaak zijn het Georgische boeren die de grens oversteken en door de Russen worden gearresteerd. Zij worden meestal twee tot drie dagen vastgehouden door de de facto autoriteiten tot zij een boete hebben betaald,⁵⁰⁴ maar de laatste jaren loopt die termijn regelmatig op.⁵⁰⁵ Die geldboete bedraagt meestal 2.000 Russische roebel (1.000 RUB = 13,60 EUR) in Zuid-Ossetië. Het aantal dagen in detentie kan oplopen afhankelijk van de overtreding.⁵⁰⁶ In december 2019 wordt een bekende Georgische dokter, Vazha Gaprindashvili, veroordeeld tot een gevangenisstraf van één jaar en negen maanden omdat hij de grens illegaal zou hebben overgestoken. Eind december 2019 krijgt hij amnestie wanneer hij beroep indient en mag hij de gevangenis verlaten.⁵⁰⁷

De Public Defender maakt een balans op van het aantal illegale detenties aan de grens met Zuid-Ossetië en Abchazië in 2019-2020.⁵⁰⁸

⁴⁹⁵ USDOS, 11/03/2020, p. 24, [url](#); Public Defender of Georgia, 21/04/2021, p. 15, [url](#)

⁴⁹⁶ In januari 2019 zouden de grenzen gesloten zijn om een verspreiding van de varkensgriep te voorkomen cf. Agenda.ge, 18/01/2019, [url](#)

⁴⁹⁷ De sluiting in september 2019 is het gevolg van spanningen tussen Zuid-Ossetië en Georgië omwille van een nieuwe observatiepost van Georgië in de regio Chorchana-Tsnelisi, gelegen op enkele kilometers van de grens met Zuid-Ossetië. Zuid-Ossetië eist dat Georgië deze observatiepost afbreekt cf. EUMM, 16/09/2019, [url](#)

⁴⁹⁸ Freedom House, 05/03/2020, [url](#)

⁴⁹⁹ ICG, 06/05/2020, [url](#); Eurasianet, 31/07/2020, [url](#)

⁵⁰⁰ Public Defender of Georgia, 04/07/2020, p. 305, [url](#)

⁵⁰¹ Public Defender of Georgia, 21/04/2021, pp. 8-9, [url](#)

⁵⁰² USDOS, 11/03/2020, p. 26, [url](#)

⁵⁰³ Public Defender of Georgia, 21/04/2021, p. 15, [url](#)

⁵⁰⁴ USDOS, 13/03/2019, p. 3, [url](#)

⁵⁰⁵ Public Defender of Georgia, 21/04/2021, p. 16, [url](#)

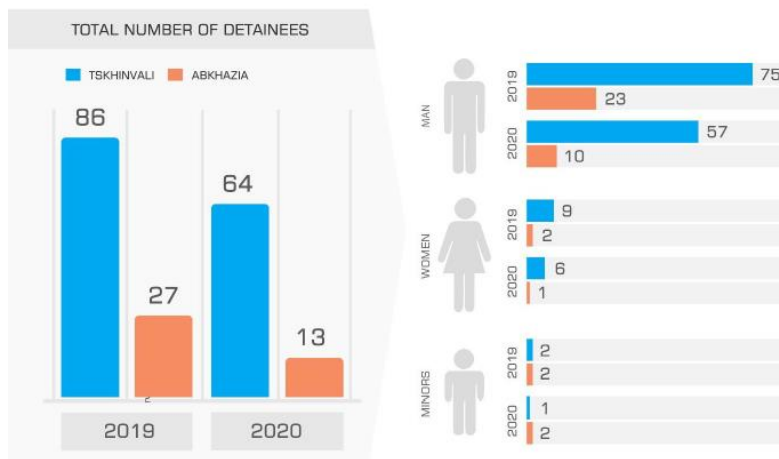
⁵⁰⁶ Amnesty International, 3/07/2019, p. 31, [url](#)

⁵⁰⁷ USDOS, 11/03/2020, p. 11, [url](#)

⁵⁰⁸ Public Defender of Georgia, 21/04/2021, p. 16, [url](#)

ILLEGAL DETENTIONS

Statistics of illegal detention cases across the Line of Occupations with Abkhazia and Tskhinvali Region reported by the Georgian authorities

Afbeelding 4. Illegal Detentions

Volgens het USDOS zijn er in 2019 meldingen van Russische grenswachters die individuen arresteren in de gebieden onder controle van Tbilisi. Er zijn ook meldingen van willekeurige arrestaties van etnische Georgiërs in Gali (Abchazië) en Tskhinvali (Zuid-Ossetië). De meeste beschuldigingen hebben te maken met het overtreden van de landsgrenzen. Velen werden volgens EUMM gedwongen documenten te ondertekenen in het Russisch die ze niet begrepen.⁵⁰⁹

Gewelddadige behandelingen en marteling tijdens de detentieperiode blijven een van de meest problematische kwesties in Zuid-Ossetië, aldus de Public Defender. De Public Defender geeft verschillende voorbeelden van personen die in 2020 gearresteerd werden toen zij de grens illegaal overstaken. Er is sprake van erbarmelijke omstandigheden tijdens hun detentie en voortdurend geweld.⁵¹⁰ In februari 2018 vindt er een zorgwekkende arrestatie plaats aan de ABL met Zuid-Ossetië. Archil Tatumashvili, een voormalige soldaat en etnische Georgiër, sterft in de gevangenis. Aanvankelijk willen de de-facto-autoriteiten in Zuid-Ossetië het lichaam niet vrijgeven. Wanneer dit wel gebeurt, wijst de autopsie uit dat zijn organen zijn verwijderd en hij werd gemarteld.⁵¹¹

Sinds juni 2015 kunnen etnische Georgiërs een aanvraag indienen voor een paspoort van Zuid-Ossetië. Deze procedure vereist dat ze op voorhand afstand hebben gedaan van hun Georgische nationaliteit. Dit paspoort, uitgereikt door het separatistische regime van Zuid-Ossetië, is onmisbaar voor de Georgiërs om deel te nemen aan het lokale politieke en economische leven.⁵¹²

In Zuid-Ossetië, gecontroleerd door Moskou, is het gerechtelijke systeem afhankelijk van de politieke macht. De de facto autoriteiten controleren in grote mate de media en beperken de activiteiten van de burgermaatschappij.⁵¹³ In 2021 klasseert Freedom House Zuid-Ossetië net zoals in 2020 als "not free" met een score van 10/100.⁵¹⁴

⁵⁰⁹ USDOS, 11/03/2020, p. 26, [url](#)

⁵¹⁰ Public Defender of Georgia, 21/04/2021, pp. 17-18, [url](#)

⁵¹¹ Civil Georgia, 19/04/2018, [url](#); USDOS, 13/03/2019, p. 2, [url](#)

⁵¹² USDOS, 13/04/2016, [url](#)

⁵¹³ Public Defender of Georgia, 05/12/2017, [url](#)

⁵¹⁴ Freedom House, 05/03/2020, [url](#); Freedom House, 4/02/2019, [url](#); Freedom House, 02/03/2021, [url](#)

4.3. Abchazië

Sinds het conflict van augustus 2008 oefent Tbilisi geen gezag meer uit over Abchazië, maar staat de regio volledig onder de controle van het separatistische regime van Soukhomi, gesteund door Rusland. In 2017 zijn er enkele duizenden Russische troepen gestationeerd. Ongeveer 90 procent van de inwoners beschikt over een Russisch paspoort.⁵¹⁵

In 1989 telt Abchazië onder de toenmalige Sovjet-Unie nog 525.000 inwoners van wie bijna 240.000 etnische Georgiërs. Tijdens de oorlog in 1993 wordt de meerderheid van de etnische Georgiërs gedwongen om Abchazië te verlaten, een deel slaat op de vlucht.⁵¹⁶ Meer dan 250.000 Georgiërs raken ontheemd.⁵¹⁷ In 2018 verblijven er naar schatting 50.000 etnische Georgiërs in het district Gali in Abchazië. Gali wordt zo goed als uitsluitend bewoond door etnische Georgiërs. Etnische Georgiërs maken een vijfde uit van de totale bevolking in Abchazië en worden op vele gebieden beschouwd als tweederangsburgers.⁵¹⁸

De Abchazische wetgeving staat dubbel staatsburgerschap uitsluitend toe met Rusland. Etnische Georgiërs in Abchazië moeten hun Georgische nationaliteit opgeven om de Abchazische nationaliteit te verkrijgen, waardoor zij beter kunnen deelnemen aan het politieke en economische leven in Abchazië. In 2014 worden alle paspoorten die eerder waren uitgereikt aan etnische Georgiërs, 27.000 in totaal, ongeldig verklaard.⁵¹⁹ Sinds 2016 is het mogelijk om een oud paspoort in te ruilen voor een nieuw Abchazisch paspoort. Een van de voorwaarden om een nieuw paspoort te krijgen, zoals vastgelegd in de nieuwe wet inzake staatsburgerschap, is een bewijs dat de persoon in kwestie tussen 1994 en 1999 in Abchazië woonde. Deze voorwaarde zorgt voor veel moeilijkheden voor niet-etnische Abchaziërs die hun Abchazisch paspoort willen vernieuwen.⁵²⁰

Sinds juli 2017 kunnen etnische Georgiërs een Abchazisch paspoort krijgen indien ze formeel afstand doen van hun Georgische etniciteit en zich laten registreren als etnische Abchaziërs. De aanvraag moet rechtstreeks worden ingediend bij de Abchazische president. In dezelfde periode ontstaat de mogelijkheid voor etnische Georgiërs om een permanente verblijfsvergunning voor vreemdelingen aan te vragen. Hiermee kunnen ze hun Georgische staatsburgerschap behouden, in de regio verblijven, goederen verkopen en naar Georgië reizen. Deze vergunningen ontnemen hen wel het recht om te stemmen en om onroerend goed te verwerven.⁵²¹ De autoriteiten van Soukhomi voeren de verblijfsvergunning voor vreemdelingen in om het verblijf van etnische Georgiërs in de districten Gali, Ochamchire en Tkvarcheli te regelen. Dit zijn de enige drie districten van Abchazië waarnaar Georgische IDP's mogen terugkeren na het conflict van 1992-93.⁵²² De Abchazische regering tracht het aantal etnische Georgiërs dat in aanmerking komt voor een verblijfsvergunning te beperken. Om in aanmerking te komen moet iemand documenten kunnen voorleggen die bewijzen dat ze sinds 1999 minstens tien jaar in Abchazië wonen.⁵²³

In oktober 2017 keuren de autoriteiten van Soukhomi nieuwe restrictieve maatregelen goed. Deze maatregelen treffen meer dan 4.000 Georgiërs uit het district Gali die in aangrenzende gebieden onder de controle van de Georgische autoriteiten wonen, maar periodiek naar hun gronden aan Abchazische zijde gaan om ze te bewerken. De Abchazische autoriteiten beschouwen het feit dat deze Georgiërs

⁵¹⁵ Freedom House, 4/02/2019, [url](#)

⁵¹⁶ Carnegie Europe, 3/12/2018, [url](#)

⁵¹⁷ Agenda.ge, 27/09/2019, [url](#)

⁵¹⁸ ICG, 05/09/2019, [url](#)

⁵¹⁹ Jam News, 27/07/2019, [url](#)

⁵²⁰ OC-Media, 22/02/2019, [url](#)

⁵²¹ USDOS, 20/04/2018, [url](#); Civil Georgia, 31/07/2017, [url](#)

⁵²² USDOS, 20/04/2018, [url](#)

⁵²³ Civil Georgia, 18/10/2017, [url](#)

een Abchazisch paspoort bezitten onwettelijk en oordelen dat zij geen aanspraak maken op een verblijfsvergunning die hen toelaat de grens tussen Abchazië en Georgië vrij over te steken.⁵²⁴

Het is mogelijk om de ABL over te steken met de volgende documenten: een nieuw Abchazisch paspoort, een permanente verblijfsvergunning, een tijdelijk identificatieformulier (ook gekend als formulier nummer negen⁵²⁵), een geboortetest (enkel personen jonger dan 14 jaar), een toelating⁵²⁶ om Abchazië te betreden (een zogenaamd visum) voor Georgische paspoorthouders.⁵²⁷ In augustus 2018 beslissen de de facto autoriteiten dat oude Sovjetpaspoorten niet langer gebruikt mogen worden om de ABL over te steken. Duizenden etnische Georgiërs in Abchazië gebruikten deze paspoorten bij de grensovergang. Zij die geen geldige documenten hebben om de grens over te steken, mogen volgens de de facto autoriteiten een aanvraag indienen voor een verblijfsvergunning waarmee zij de grens wel mogen oversteken.⁵²⁸

De RvE stelt in maart 2019 dat meer dan 14.000 mensen in totaal een verblijfsvergunning hebben aangevraagd en dat er 6.000 vergunningen zijn uitgereikt. De RvE maakt hierbij de kanttekening dat niet iedereen in aanmerking komt en dat meer dan 10.000 mensen geen aanvraag indienden. Slechts enkele mensen vroegen een nieuw Abchazisch paspoort aan. Volgens de RvE staan mensen voor de keuze om te verklaren dat zij een vreemdeling zijn met beperkte rechten in hun voorouderlijk land, of hun onzekere status te behouden.⁵²⁹

Langs de ABL in Abchazië neemt het *borderization* proces toe sinds 2013. Volgens de Georgische autoriteiten zijn er in 2018 hekken en prikkeldraad geplaatst over een lengte van ongeveer 49 kilometer op een totaal van 145 kilometer.⁵³⁰ Daarnaast zijn er bewakingstorens, negentien Russische grenswachtposten en twee gecontroleerde grensovergangen.⁵³¹ De sluiting van vier van de zes grensposten in 2016 zorgt voor bijkomende beperkingen op de bewegingsvrijheid. Sinds maart 2017 kunnen mensen de ABL enkel oversteken via de grenspost aan de Enguribrug in het district Zugdidi en in Pakhulani-Saberio in het district Tsalendjikha. Deze laatste is slechts beperkt toegankelijk voor burgers en wordt voornamelijk gebruikt door personeel van de nabijgelegen waterkrachtcentrale. De voornaamste oversteekplaats blijft de Enguribrug. Daar steken dagelijks tot 3.000 mensen de grens over.⁵³² In 2019 en 2020 sluit Abchazië de Enguribrug meermaals weken- of maandenlang om uiteenlopende redenen.⁵³³ De sluiting in maart 2020 is het gevolg van maatregelen om de verspreiding van het coronavirus tegen te gaan. Omwille van humanitaire en medische redenen gaat de oversteekplaats in mei, juni en in augustus 2020 telkens drie opeenvolgende dagen open.⁵³⁴ Het is in deze periode ook mogelijk om smeergeld te betalen om de grens over te steken.⁵³⁵ De sluiting van de grenzen heeft volgens de Public Defender een negatief effect op de rechten van de inwoners van Abchazië, zoals het recht op gezondheidszorg, onderwijs, veiligheid, een gezinsleven, etc.⁵³⁶ Sinds 21 februari 2021 is de Enguribrug opnieuw open, maar er gelden nog steeds beperkingen.⁵³⁷

⁵²⁴ Civil Georgia, 18/10/2017, [url](#)

⁵²⁵ Formulier nummer negen wordt afgegeven in afwachting van de toekenning van een verblijfsvergunning en is maximum zes maanden geldig cf. USDOS, 11/03/2020, p. 25, [url](#)

⁵²⁶ Met een uitnodiging van de de-facto-veiligheidsdiensten mogen Georgische paspoorthouders een controlepost aan de ABL oversteken. In de realiteit wordt de toestemming niet consequent gegeven en is de toegang beperkt tot specifieke regio's cf. USDOS, 11/03/2020, p. 25, [url](#)

⁵²⁷ Public Defender of Georgia, 21/04/2021, p. 13, [url](#)

⁵²⁸ USDOS, 13/03/2019, p. 22, [url](#)

⁵²⁹ Council of Europe, 27/03/2019, p. 9, [url](#)

⁵³⁰ AI, 03/07/2019, p. 22 [url](#)

⁵³¹ EU Monitoring Mission in Georgia, 10/2018, [url](#)

⁵³² AI, 03/07/2019, pp. 24-25 [url](#)

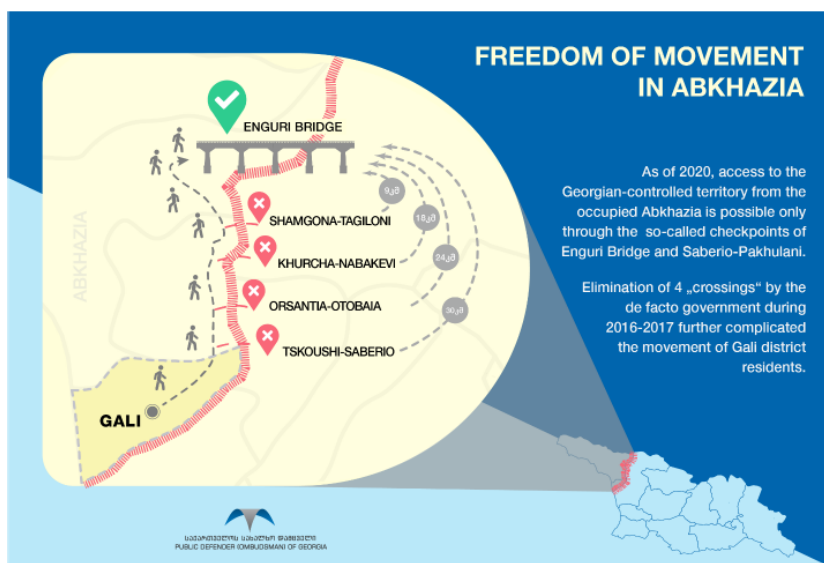
⁵³³ Public Defender of Georgia, 21/04/2021, p. 6, [url](#)

⁵³⁴ Civil.ge, 10/08/2020, [url](#)

⁵³⁵ Public Defender of Georgia, 21/04/2021, p. 6, [url](#)

⁵³⁶ Public Defender of Georgia, 04/07/2020, p. 306, [url](#)

⁵³⁷ Public Defender of Georgia, 21/04/2021, p. 7, [url](#)

 Afbeelding 5. Freedom of Movement in Abkhazia⁵³⁸

Zij die de grens illegaal oversteken riskeren te worden gearresteerd. In 2020 arresteren de de facto autoriteiten in Abchazië 13 mensen. In 2019 zijn dat er 27,⁵³⁹ vergelijkbaar met 28 detenties in 2018. In ruil voor hun vrijlating betalen de meesten een geldboete van 15.000 RUB (1.000 RUB = 13,60 EUR). Bij herhaaldelijke overtredingen kunnen de boetes oplopen van 30.000 tot 60.000 RUB.⁵⁴⁰ In september 2020 wordt een etnische Georgiër in Abchazië veroordeeld tot 9 jaar gevangenisstraf omdat hij de Abchazische vlag in brand had gestoken.⁵⁴¹ In maart 2019 sterft een Georgische burger, Irakli Kvaratskhelia, in een gevangenis van Russische grenswachters in Abchazië. Hij werd vastgehouden omdat hij de ABL illegaal zou hebben overgestoken. De Georgische autoriteiten stellen dat dit een van de vele willekeurige arrestaties van Georgiërs is aan de ABL.⁵⁴²

Abchazië kent een ernstige binnenlandse politieke crisis in 2014. De oppositie neemt op 27 mei 2014 het presidentiële paleis van Soukhomi in, dwingt de Abchazische president Alexander Ankvab de stad te verlaten en in juni 2014 zijn ontslag in te dienen.⁵⁴³ Volgens sommige bronnen steunt Moskou de oppositie in de Coordinating Council om president Ankvab te verdrijven, die als te onafhankelijk van het Kremlin wordt beschouwd. Voormalig KGB-officier en kandidaat bij de presidentsverkiezingen van 2011, Raul Khajimba, wordt in augustus 2014 na vervroegde presidentsverkiezingen verkozen tot president van Abchazië. Hij geniet de steun van Moskou waardoor Rusland zijn heerschappij over Abchazië kan versterken.⁵⁴⁴ In november 2014 breidt Moskou zijn militaire en economische invloed en controle over Abchazië uit door een bilateraal verdrag (*Agreement On Alliance and Strategic Partnership*) te ondertekenen. Dit verdrag heeft betrekking op de oprichting van een gemeenschappelijke Abchazische en Russische militaire troepenmacht, een verhoging van militaire middelen in de regio en een verdubbeling van Russische subsidies in Abchazië.⁵⁴⁵

In 2019 lopen de politieke spanningen in Abchazië op in aanloop naar de presidentsverkiezingen. De verkiezingen worden verschoven naar 25 augustus 2019 in afwachting van het herstel van

⁵³⁸ Public Defender of Georgia, 21/04/2021, p. 5, [url](#)

⁵³⁹ Public Defender of Georgia, 21/04/2021, pp. 16-17, [url](#)

⁵⁴⁰ Amnesty International, 03/07/2019, pp. 28-29, 31, [url](#)

⁵⁴¹ Public Defender of Georgia, 21/04/2021, p. 18, [url](#)

⁵⁴² USDOS, 11/03/2020, p. 3, [url](#)

⁵⁴³ Carnegie (De Waal, T.), 30/05/2014, [url](#)

⁵⁴⁴ International Business Times (Mezzofiore G.), 25/11/2014, [url](#)

⁵⁴⁵ Freedom House, 28/01/2015, [url](#); The Jamestown Foundation (Dumbadze D.), 06/12/2016, [url](#)

oppositiekandidaat Aslan Bzhania die vermoedelijk werd vergiftigd. Alkhas Kvistiniya neemt uiteindelijk de plaats van Bzhania in.⁵⁴⁶ In een eerste ronde haalt geen enkele kandidaat de kiesdrempel. Op 8 september 2019 wordt Khajimba tijdens een tweede ronde nipt herverkozen tot president van Abchazië.⁵⁴⁷ Politieke spanningen blijven eind 2019 – begin 2020 aanhouden.⁵⁴⁸

Corruptie is wijdverspreid in Abchazië en wordt getolereerd ondanks beloftes om dit aan te pakken. Na de machtswissel begin 2020 start het OM in Abchazië een onderzoek naar beschuldigingen van verduistering en fraude in overheidsbedrijven. Geïsoleerde daden van crimineel en politiek geweld komen voor in Abchazië, maar officiële cijfers tonen dat het aantal misdaden is gedaald de voorbije jaren, aldus het Freedom House *World Report 2021*.⁵⁴⁹

Het politieke systeem in Abchazië wordt gekenmerkt door een belangrijke politieke oppositie en het bestaan van een burgermaatschappij. Hoewel de lokale pers in ruime mate wordt gecontroleerd door de autoriteiten van het separatistische regime, bestaan er enkele onafhankelijke media. Vrijheid van vergadering wordt over het algemeen nageleefd in Abchazië. In haar rapport van 2021 over Abchazië meent de organisatie Freedom House net zoals de jaren daarvoor dat de voornaamste problemen in Abchazië te maken hebben met een slecht functionerend strafrechtelijk systeem en discriminatie van etnische Georgiërs.⁵⁵⁰ In 2021 krijgt Abchazië een score van 40/100 in het Freedom House rapport, net zoals in 2020. Dit betekent dat de regio “partly free” is.⁵⁵¹

⁵⁴⁶ Eurasianet, 26/08/2019, [url](#); Carnegie Europe (De Waal T.), 16/07/2019, [url](#)

⁵⁴⁷ OC-Media, 23/09/2019, [url](#);

⁵⁴⁸ OC-Media, 23/09/2019, [url](#); ICG, 09/2019, [url](#)

⁵⁴⁹ Freedom House, 02/03/2021, [url](#)

⁵⁵⁰ Freedom House, 02/03/2021, [url](#); Freedom House, 04/02/2019, [url](#); Freedom House, 01/09/2017, [url](#)

⁵⁵¹ Freedom House, 02/03/2021, [url](#); Freedom House, 05/03/2020, [url](#)

Samenvatting

De Republiek Georgië is onafhankelijk sinds het uiteenvallen van de Sovjet-Unie in 1991. Tussen 2013 en de presidentsverkiezingen van 2018 bevindt Georgië zich in een overgangsfase van een presidentiële naar een parlementaire republiek. In dit systeem ligt de werkelijke macht bij de eerste minister en het parlement en is de rol van de president symbolisch.

Het land kent een meerpartijenstelsel sinds zijn onafhankelijkheid, maar in de praktijk bekleedt één politieke partij een machtspositie. Van 2003 tot en met 2012 is dat de United National Movement (UNM) onder leiding van de toenmalige president Mikheil Saakashvili. Na de overwinning van de Georgian Dream (GD)-coalitie in 2012 wordt het politieke landschap grondig hertekend en ontstaat er een polarisatie in de Georgische samenleving tussen aanhangers en tegenstanders van de UNM. De eerste jaren na de GD-overwinning worden tal van vooraanstaande leden van de UNM gerechtelijk vervolgd omwille van machtsmisbruik en andere misdrijven tijdens hun ambt. Sinds 2016 zijn de meeste zaken afgesloten. De GD-partij kan in de jaren die volgen haar machtspositie behouden.

De regerende GD-partij is opgericht door de miljardair en zakenman Bidzina Ivanishvili. Hij bekleedt al jaren zelf geen politieke functies, maar zou het land wel van achter de schermen besturen. In 2019-2021 wordt het politieke klimaat in Georgië gekenmerkt door een opeenstapeling aan spanningen binnen en tussen politieke partijen, arrestaties van oppositieleiders, afluisterschandalen en antiregeringsbetogingen. Internationale organisaties die Georgië monitoren spreken hierdoor al enkele jaren van een "backslide of democracy". Meerdere tussenkomsten van internationale diplomaten in 2020 en 2021 kunnen de politieke impasse niet doorbreken.

Verkiezingen gaan in Georgië traditioneel gepaard met spanningen tussen de regerende partij en oppositiepartijen, maar zijn over het algemeen competitief. Tijdens de campagne van de gemeenteraadsverkiezingen van oktober 2021 verspreiden GD-leiders, onder wie de eerste minister Irakli Garibashvili, haatdragende en beledigende boodschappen over de oppositie. Er zijn eveneens meldingen over personen die in de aanloop naar de verkiezingen zijn ontslagen of werden gedwongen ontslag te nemen omwille van politieke overtuigingen.

Naar aanleiding van tal van gebeurtenissen in 2019-2021 organiseren politieke partijen en burgerbewegingen regelmatig protestacties. De vrijheid van bijeenkomst wordt vaak gerespecteerd en in 2020-2021 faciliteert de politie verschillende betogingen met succes, maar in sommige situaties (voornamelijk in 2019) gebruikt de politie buitensporig geweld. Zo zet de politie tijdens verschillende betogingen traangas, waterkanonnen en/of rubberkogels in tegen de betogers. Onderzoek naar buitensporig politiegeweld kent volgens mensenrechtenorganisaties tekortkomingen. Daarnaast arresteert de politie regelmatig betogers omwille van kleinschalig hooliganisme en ongehoorzaamheid aan de politie, wat bestraft wordt met een administratieve boete of kortstondige detentie. Dit is een manier om protestacties de kop in te drukken. Tijdens LGBT+-bijeenkomsten zet de politie volgens Amnesty International bewust onvoldoende middelen in om de veiligheid van de aanwezigen te garanderen. Dat is opnieuw het geval op 5 juli 2021 wanneer homofobe groepen doelbewust journalisten aanvallen en hierbij meer dan 50 mensen verwonden. Er volgt een storm van kritiek van lokale en internationale mensenrechtenorganisaties op het gebrek aan reactie van de Georgische autoriteiten.

Lokale mensenrechtenorganisaties monitoren politiek gemotiveerde aanklachten en rechtszaken en rapporteren hierover. Zij concluderen dat aanklachten en rechtszaken tegen vooraanstaande tegenstanders van de regering in de periode 2019-2021 erop wijzen dat het rechtswezen handelt in opdracht van de regerende partij. De geraadpleegde bronnen vermelden geen vervolgingsfeiten tegen lager geplaatste politieke profielen, met uitzondering van intimidaties tijdens de lokale verkiezingen van 2021. Dit neemt niet weg dat geïsoleerde incidenten kunnen plaatsvinden, maar geeft wel aan

dat er geen sprake is van systematische vervolging van oppositiefiguren of politieke activisten met lage profielen.

In de High Council of Justice – het hoogste controleorgaan binnen justitie dat o.a. instaat voor de benoeming van rechters – krijgt een invloedrijke groep rechters, de zogenaamde clan, steeds meer macht. De toenemende macht van deze invloedrijke groep in de High Council of Justice en hun band met de regerende partij vormen een belemmering voor de onafhankelijkheid van het rechtssysteem.

Het vertrouwen van de bevolking wordt volledig geschonden tijdens de selectieprocedure en aanstelling van rechters aan het Hooggerechtshof in 2019-2020. Verschillende kandidaat-rechters beschikken duidelijk niet over de juiste competenties. Ondanks de toenemende macht van de clan geeft Democracy and Freedom Watch in april 2019 aan dat de uitkomst van individuele rechtszaken aanzienlijk is verbeterd sinds 2012, maar dat justitie (de clan) het belang van de regering volgt in *high profile* zaken.

Elke persoon die meent dat zijn rechten werden geschonden, kan zich wenden tot de rechtbanken en advocaat van zijn keuze. Burgers kunnen voor gratis juridisch advies terecht bij de Legal Aid Service, de Public Defender en verschillende ngo's die actief zijn op het gebied van mensenrechten. Het recht op een eerlijk proces wordt ernstig aangetast tijdens de coronapandemie. Dat heeft voornamelijk te maken met de beperkte toegankelijkheid van rechtszaken en technische storingen tijdens onlinerechtszaken. Nog volgens ngo's is het recht op een eerlijk proces in het bijzonder niet gegarandeerd in enkele politiek gevoelige *high profile* zaken.

Er is de laatste jaren weinig vooruitgang op het gebied van corruptiebestrijding. De oprichting van een onafhankelijke anticorruptiecommissie laat al lang op zich wachten. Corruptie op laag niveau (vb. smeergeld in ruil voor openbare diensten) wordt aangepakt en komt zelden voor, maar corruptie op hoog niveau blijft onaangepast door zwakke controlemechanismen en een gebrek aan onafhankelijkheid van het rechtswezen.

Georgië heeft een antidiscriminatiewet die bescherming toekent tegen discriminatie op basis van ras, huidskleur, taal, geslacht, leeftijd, nationaliteit, etnische herkomst, handicap, politieke overtuigingen en seksuele geaardheid. Desondanks ondernemen de Georgische autoriteiten onvoldoende maatregelen om het recht op gelijkheid te promoten. Ook de coronapandemie heeft een negatieve impact op dit recht. Daarnaast hebben discriminerende en haatdragende uitspraken van politici en publieke figuren (zoals leiders van de Georgisch Orthodoxe Kerk) een negatieve impact op de ontwikkeling van een tolerante en inclusieve maatschappij. De opkomst van radicale neonazigroepen sinds 2018 zorgt ervoor dat haatspraak tegen etnische minderheden toeneemt. Extreemrechtse en homofobe groepen zorgen ervoor dat LGBT+-personen in toenemende mate gediscrimineerd, onderdrukt en misbruikt worden. De LGBT+-gemeenschap is een van de kwetsbaarste groepen in Georgië. Zij worden in het dagelijkse leven op veel verschillende gebieden geconfronteerd met discriminatie, intimidatie, geweld en pesterijen. Ook getuigen van Jehova zijn al jaren het doelwit van discriminatie en vervolging. Onderzoek naar en preventie van misdaden die worden ingegeven door discriminatie blijven een uitdaging voor de wetshandhavingsinstanties. Zo wordt er volgens de Public Defender te weinig gereageerd op schendingen van rechten van LGBT+-personen en getuigen van Jehova.

Georgië heeft een wettelijk kader met bijbehorende actieplannen om geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld te voorkomen en te bestrijden. Er bestaan eveneens beschermingsmaatregelen voor slachtoffers, zoals een contactverbod voor daders. Inbreuken op het contactverbod worden onvoldoende opgevolgd, maar de strafmaat voor dergelijke overtreding is wel opgetrokken. Sindsdien worden er minder overtredingen vastgesteld. Een noodlijn is 24 uur op 24 uur operatief en er is een beperkt aantal plaatsen in vluchthuizen voor vrouwen en hun minderjarige kinderen. Het mensenrechtendepartement in het ministerie van Binnenlandse Zaken ziet erop toe dat onderzoek naar situaties van huiselijk geweld en geweld tegen vrouwen efficiënt verloopt, net zoals onderzoek

naar misdrijven op grond van discriminatie en haat. Huiselijk geweld is een van de meest geregistreerde misdrijven en treft voornamelijk laaggeschoolde vrouwen (zonder of met een laag inkomen). Wanneer de geweldplegers invloedrijke personen zijn, is er vaak een selectieve aanpak en moeten slachtoffers naar buiten treden alvorens de bevoegde instanties maatregelen treffen. Tijdens de coronapandemie stijgt het aantal incidenten van huiselijk geweld en geweld tegen vrouwen aanzienlijk.

Het medialandschap is pluralistisch, maar zeer gepolariseerd en partijdig. Voornamelijk tijdens de verkiezingen trachten politieke partijen (voornamelijk de GD-partij) het werk van journalisten en televisiezenders te beïnvloeden. Regeringsgezinde perskanalen domineren het medialandschap, maar er bestaan ook enkele onafhankelijke perskanalen die heel actief zijn. In 2019 treden onderzoeksinstanties zeer actief op tegen invloedrijke individuen die direct of indirect verbonden zijn met kritische perskanalen. In 2018 en 2019 is geweld tegen journalisten zeldzaam, maar in 2020 en 2021 zijn er meerdere gewelddadige incidenten tegen journalisten, waardoor ngo's hun beklag doen over belemmeringen voor een vrije en veilige werkomgeving voor journalisten. Onderzoek naar dit soort incidenten kent tekortkomingen waardoor daders vaak vrijuit gaan.

De algemene omstandigheden in Georgische gevangenis voldoen aan Europese normen. Overbevolking in combinatie met een personeelstekort blijft een probleem ondanks de inspanningen om dit aan te pakken. Geweld tussen gevangenen, criminele subculturen en informeel management zijn andere blijvende problemen in de gevangenis. Marteling en onmenselijke of vernederende behandeling door leden van de ordehandhaving zijn de voorbije jaren niet langer een structureel probleem. Losstaande incidenten worden wel gerapporteerd, net zoals psychologisch geweld door gevangenispersoneel. Een doeltreffend onderzoek naar dergelijke feiten blijft een uitdaging. Wat de laatste jaren wel verergert is de behandeling van personen die gearresteerd worden op grond van administratieve overtredingen. Er zijn steeds meer klachten over disproportioneel geweld door de politie tijdens en na arrestaties. De State Inspector's Office is sinds 1 november 2019 bevoegd om machtsmisbruik te onderzoeken, maar wordt op 1 maart 2022 ontbonden. Er zullen twee afzonderlijke instanties worden opgericht die het takenpakket zullen overnemen.

Zuid-Ossetië en Abchazië onttrekken zich sinds twee afzonderlijke oorlogen in het begin van de jaren 1990 aan het gezag van de Georgische autoriteiten. De internationale gemeenschap erkent de onafhankelijkheid van deze twee gebieden niet (met uitzondering van enkele landen). In beide regio's worden de de-facto-autoriteiten openlijk politiek en militair gesteund door Rusland. Na een opflakking van geweld in Zuid-Ossetië in 2004 en een kortstondige oorlog in augustus 2008 (met tussenkomst van de Russische troepen) is er sprake van een bevroren conflict. Rusland markeert de grenzen tussen de twee separatistische regio's en Georgië met omheiningen in prikkeldraad, grensborden en controleposten. Dit is een proces dat nog steeds bezig is en op veel kritiek stoot. Rusland reikt sinds het begin van de jaren 2000 paspoorten uit aan inwoners van Zuid-Ossetië en Abchazië. Duizenden etnische Georgiërs hebben Abchazië en Zuid-Ossetië verlaten sinds het begin van het conflict. Zij die er zijn gebleven ervaren tal van moeilijkheden op verschillende vlakken (met eigendomsrechten, kiesrechten, toegang tot onderwijs in het Georgisch, verblijfsdocumenten, verplaatsingen naar Georgië,...). De langdurige sluiting van de grenzen sinds de uitbraak van de coronapandemie zorgt voor een humanitaire crisis. Mensen woonachtig in de bezette gebieden worden zo afgesloten van gezondheidszorg, voedsel, pensioenen, werk en andere noodzakelijke diensten. Zij die de grens toch op illegale wijze oversteken, riskeren te worden aangehouden en veroordeeld tot het betalen van een boete en/of kortstondige detentie.

Bibliografie

Rechtstreekse contacten

Gvilava G., program manager bij Transparency International Georgia (TIG), e-mail, 02/02/2022, info@transparency.ge

Geschreven en audiovisuele bronnen

Agenda.ge, *Venice Commission approves Georgia's third wave of judicial reforms*, 14/10/2014, <https://agenda.ge/en/news/2014/2358> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Agenda.ge, *New Constitution of Georgia comes into play as the presidential inauguration is over*, 17/12/2018, <https://agenda.ge/en/news/2018/2674> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Agenda.ge, *Human Rights Watch: Georgian gov't took steps to investigate abuse by law enforcement, but mechanism lack independence*, 18/01/2019, <http://agenda.ge/en/news/2019/157> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Agenda.ge, *Georgian gov't calls upon Russia, de facto authorities to reopen so-called borders*, 18/01/2019, <https://agenda.ge/en/news/2019/159> [geraadpleegd op 24/02/2022]

Agenda.ge, *ECHR statistics 2018: 99 applications received from Georgia*, 25/01/2019, <http://agenda.ge/en/news/2019/248> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Agenda.ge, *CoE research: Georgian prison population decreased, country still has high incarceration rate*, 03/04/2019, <https://agenda.ge/en/news/2019/926> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Agenda.ge, *Interior Minister gives 5th report to parliament, announces creation of modern criminal lab*, 02/05/2019, <https://agenda.ge/en/news/2019/1176> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Agenda.ge, *US, EU welcome bill on judicial reform in Georgia 'drafted with broad consensus'*, 13/06/2019, <https://agenda.ge/en/news/2019/1547> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Agenda.ge, *CoE anti-corruption agency on Georgia: progress made across the board, further efforts required*, 02/07/2019, <http://www.agenda.ge/en/news/2019/1782> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Agenda.ge, *26 years pass since loss of control of occupied Abkhazia*, 27/09/2019, <https://www.agenda.ge/en/news/2019/2597> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Agenda.ge, *2020 World Press Freedom Index: 'Georgian media pluralist, but still very polarised'*, 21/04/2020, <https://agenda.ge/en/news/2020/1223> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Agenda.ge, *TI Georgia hired int'l expert: 'no basis to prove TBC Bank founders Khazaradze, Japaridze committed money laundering'*, 14/05/2020, <https://agenda.ge/en/news/2020/1501> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Agenda.ge, *EU annual report says Georgia continues to meet visa requirements*, 10/07/2020, <https://agenda.ge/en/news/2020/2198> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Agenda.ge, *Azerbaijani journalist who vanished from Tbilisi in 2017 granted victim's status*, 23/04/2021, <https://agenda.ge/en/news/2021/1085> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Agenda.ge, *Municipal election run-offs to be held on October 30*, 03/10/2021, <https://agenda.ge/en/news/2021/2953> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Amnesty International, *Georgia: The authorities' failure to protect Tbilisi Pride once again encourages violence*, 05/07/2021, <https://www.amnesty.org/en/latest/press-release/2021/07/georgia-the-authorities-failure-to-protect-tbilisi-pride-once-again-encourages-violence/> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Article 42, *"Article 42" Released a Report on Execution of Rulings of the European Court of Human Rights and the UN Treaty Bodies in Georgia*, 02/03/2020, <https://article42.ge/en/media/news/article/80462> [geraadpleegd op 03/09/2020]

- Bertelsmann Stiftung, *BTI 2016 Country Report— Georgia*, 02/2016, https://www.bti-project.org/fileadmin/files/BTI/Downloads/Reports/2016/pdf/BTI_2016_Georgia.pdf [geraadpleegd op 20/04/2018]
- Bertelsmann Stiftung, *BTI 2018 Country Report – Georgia*, 2018, <http://www.bti-project.org/en/reports/country-reports/detail/itc/GEO/> [geraadpleegd op 20/04/2018]
- Bertelsman Stiftung, *BTI 2020 Country Report – Georgia*, 30/04/2020, https://www.bti-project.org/content/en/downloads/reports/country_report_2020_GEO.pdf [geraadpleegd op 03/09/2020]
- Britannica, *Eduard Shevardnadze, Soviet foreign minister and president of Georgia*, 03/07/2020, <https://www.britannica.com/biography/Eduard-Shevardnadze> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- Carnegie Europe, *Abkhazia: Stable Isolation*, 03/12/2018, <https://carnegieeurope.eu/2018/12/03/abkhazia-stable-isolation-pub-77842> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- Carnegie Europe (De Waal T.), *Abkhazia and the Danger of "Ossetianization"*, 16/07/2019, <https://carnegieeurope.eu/2019/07/16/abkhazia-and-danger-of-ossetianization-pub-79527> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- Caucasus Watch, *South Caucasus countries in the World Press Freedom Index 2020*, 23/04/2020, <https://caucasuswatch.de/news/2642.html> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- Central Election Commission (CEC Election Administration of Georgia), *Parliamentary Elections of Georgia, 8 October 2016 Election Subjects Participating in the Parliamentary Elections According to the Sequence of Submitting the Application*, 29/06/2016, <http://cesko.ge/res/docs/PartiebiParlamentiEng29.09.2016.pdf> [geraadpleegd op 30/08/2019]
- Central Election Commission (CEC Election Administration of Georgia), *Qualified Election Subjects for Funding*, 2018, <http://cesko.ge/res/docs/kvalificiurieng2018.pdf> [geraadpleegd op 30/08/2019]
- Central Election Commission (CEC Election Administration of Georgia), *Information on Discussing the Complaints at District Election Commissions*, 04/11/2020, <https://cesko.ge/eng/list/show/122759-informatsia-saolqo-saarchevno-komisiebshi-sachivrebis-qankhilvis-taobaze> [geraadpleegd op 05/11/2020]
- Central Election Commission (CEC Election Administration of Georgia), *Consideration of Complaints/Applications Continues in DEC's*, 05/11/2020, <https://cesko.ge/eng/list/show/122839-saolqo-saarchevno-komisiebshi-tsardgenili-sachivrebis/qantskhadebebis-qankhilva-grdzeldeba-> [geraadpleegd op 05/11/2020]
- Channel 1 TV, *Ruling team wins constitutional majority*, 31/10/2016, <http://old.1tv.ge/en/news/view/140090.html> [geraadpleegd op 20/04/2018]
- Civil Georgia, *Anti-Discrimination Bill Adopted*, 02/05/2014, <http://www.civil.ge/eng/article.php?id=27192> [geraadpleegd op 20/04/2018]
- Civil Georgia, *Georgian Church Leader: 'Believers will not Accept' Anti-Discrimination Law*, 06/05/2014, <http://www.civil.ge/eng/article.php?id=27201> [geraadpleegd op 20/04/2018]
- Civil Georgia, *Gigi Ugulava Released from Prison*, 06/01/2017, <http://www.civil.ge/eng/article.php?id=29748> [geraadpleegd op 20/04/2018]
- Civil Georgia, *United National Movement Splits*, 12/01/2017, <https://old.civil.ge/eng/article.php?id=29767&search> [geraadpleegd op 20/04/2018]
- Civil Georgia, *Sokhumi Grants Citizenship to Georgians Willing to 'Return to Abkhaz Roots'*, 31/07/2017, <http://civil.ge/eng/article.php?id=30314> [geraadpleegd op 20/04/2018]
- Civil Georgia, *Sokhumi Mulls New Restrictions for Ethnic Georgians*, 18/10/2017, <http://civil.ge/eng/article.php?id=30531> [geraadpleegd op 20/04/2018]
- Civil Georgia, *Georgian Detained Near Tskhinvali Released*, 19/04/2018, <http://civil.ge/eng/article.php?id=31030> [geraadpleegd op 20/04/2018]
- Civil Georgia, *Tatunashvili Laid to Rest with Full Military Honors*, 19/04/2018, <http://www.civil.ge/eng/article.php?id=30978> [geraadpleegd op 20/04/2018]

- Civil Georgia, *Prosecutors Bring New Charges Against Nika Gvaramia*, 04/11/2019, <https://civil.ge/archives/325063> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- Civil Georgia, *28 Persons Detained, as Hate Groups Clash with Filmgoers, Police*, 10/11/2019, <https://civil.ge/archives/325929> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- Civil Georgia, *Khazaradze's Lelo, New Rights, Development Movement Set up New Political Union*, 23/12/2019, <https://civil.ge/archives/332601> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- Civil Georgia, *RSF Calls for 'Thorough, Transparent' Probe Into Alleged Plot to Murder Georgian Anchor*, 18/06/2020, <https://civil.ge/archives/356450> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- Civil Georgia, *1,289 People Returned from Georgia Proper, Sokhumi Says*, 10/08/2020, <https://civil.ge/archives/362169> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- Civil Georgia, *Georgia Tightens Exit Rules for Travelers to EU*, 02/09/2020, <https://civil.ge/archives/364813> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- Civil Georgia, *Courts Reform Moves Ahead after Constitutional Court Split Ruling*, 16/09/2020, <https://civil.ge/archives/363711> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *100% Counted: GD – 48.15%, UNM – 27.14%, EG – 3.78%*, 01/11/2020, <https://civil.ge/archives/379692> [geraadpleegd op 05/11/2020]
- Civil Georgia, *Boycott: Last Resort As the First Response?*, 04/11/2020, <https://civil.ge/archives/380464> [geraadpleegd op 05/11/2020]
- Civil Georgia, *Interview | Head of ODIHR Observation Mission Talks October 31 Elections*, 04/11/2020, <https://civil.ge/archives/380582> [geraadpleegd op 05/11/2020]
- Civil Georgia, *CEC Summarizes Proportional, Majoritarian MP Election Results*, 14/11/2020, <https://civil.ge/archives/382334> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Ruling Party, Opposition Meet for Second Round of Talks*, 14/11/2020, <https://civil.ge/archives/382438> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Discontent Simmers As Georgia Enters Second Lockdown*, 30/11/2020, <https://civil.ge/archives/385029> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Former Alliance of Patriots MPs Launch 'European Socialists' Party*, 10/01/2021, <https://civil.ge/archives/390459> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Irakli Kobakhidze Tapped New Georgian Dream Chair*, 11/01/2021, <https://civil.ge/archives/390611> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *In Photos: Protest against Extending COVID-19 Restrictions*, 24/01/2021, <https://civil.ge/archives/392916> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *ECHR's Georgia vs. Russia Judgment – Why It Matters and What Comes Next*, 29/01/2021, <https://civil.ge/archives/393735> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Court Sends Largest Opposition Party Chair to Pretrial Detention*, 17/02/2021, <https://civil.ge/archives/398222> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *PM Giorgi Gakharia Resigns over Melia's Detention*, 18/02/2021, <https://civil.ge/archives/398524> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *20 Detained as Police, Pro-opposition Activists Clash Near Parliament*, 19/02/2021, <https://civil.ge/archives/399219> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Context | Garibashvili: Not a Man of Compromise*, 19/02/2021, <https://civil.ge/archives/398890> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Police Storm UNM Office, Detain Nika Melia*, 23/02/2021, <https://civil.ge/archives/400099> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Prominent Journalist Assaulted, Three Arrested*, 25/02/2021, <https://civil.ge/archives/401178> [geraadpleegd op 06/10/2021]

- Civil Georgia, *EU Urges Ruling Party, Opposition to 'Find Common Ground'*, 25/02/2012, <https://civil.ge/archives/401135> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *EU Mediation: PM Garibashvili, Opposition Agree to Continue Dialogue*, 01/03/2021, <https://civil.ge/archives/402367> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Georgia Records First Legal Gender Recognition for Trans Person*, 02/04/2021, <https://civil.ge/archives/410406> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Parliament Passes Changes to Common Courts Law*, 02/04/2021, <https://civil.ge/archives/410116> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *State Inspector Probes Alleged Police Violence Against Shame Movement Protesters*, 05/04/2021, <https://civil.ge/archives/410604> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Appeals Court Says Refusal to New Batumi Mosque Construction "Discriminatory"*, 13/04/2021, <https://civil.ge/archives/412417> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *New EU Proposal: Amnesty for Rurua, Melia, 2022 Snap Polls if GD Gets Less than 43% in Locals*, 18/04/2021, <https://civil.ge/archives/413785> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *President to Pardon Rurua if Parties Agree on Compromise*, 19/04/2021, <https://civil.ge/archives/414014> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *President Zurabishvili Pardons Giorgi Rurua*, 27/04/2021, <https://civil.ge/archives/416324> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Parliament Toughens Penalties for Police Disobedience, Petty Hooliganism*, 29/04/2021, <https://civil.ge/archives/416807> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *In Quotes: Politicians React to Melia's Release from Custody*, 10/05/2021, <https://civil.ge/archives/418745> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *CSOs Condemn Attacks on Journalists by Clerics*, 10/05/2021, <https://civil.ge/archives/418721> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *15 Georgian Parties Agree to Defend LGBTQ Rights*, 16/05/2021, <https://civil.ge/archives/419860> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *CSOs Slam High Council of Justice Over Nominating Supreme Court Judges*, 17/06/2021, <https://civil.ge/archives/428026> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *TV Pirveli Cameraman, Assaulted During Anti-LGBT Violence, Found Dead*, 11/07/2021, <https://civil.ge/archives/431492> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Thousands Demand Government Resignation in Tbilisi*, 11/07/2021, <https://civil.ge/archives/431575> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Parliament Appoints Six Supreme Court Judges Despite Int'l Condemnation*, 12/07/2021, <https://civil.ge/archives/431779> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Police Say Narcotics Overdose Possibly Behind Journalist's Death*, 12/07/2021, <https://civil.ge/archives/431858> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *EU Says Top Court Appointments in Georgia Defy April 19 Deal*, 14/07/2021, <https://civil.ge/archives/432129> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *U.S. Embassy Slams Top Court Appointments*, 15/07/2021, <https://civil.ge/archives/432473> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Georgian Dream MP Under Fire for Dragging Away Female Colleague*, 20/07/2021, <https://civil.ge/archives/433050> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *'Some Street Fight,' Says Georgian PM on Homophobic Pogroms*, 23/07/2021, <https://civil.ge/archives/433649> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Alarms Raised As Homophobic Ads Open Election Campaign*, 26/07/2021, <https://civil.ge/archives/433881> [geraadpleegd op 06/10/2021]

- Civil Georgia, *Georgian Dream Quits EU-brokered Deal*, 28/07/2021, <https://civil.ge/archives/434256> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *In Quotes: Opposition on Georgian Dream Quitting EU-Brokered Deal*, 28/07/2021, <https://civil.ge/archives/434446> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Georgian Dream 'Rejected' Euro-Atlantic Course, CSOs Say*, 28/07/2021, <https://civil.ge/archives/434420> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *U.S. Reacts to Georgian Dream Leaving EU-Brokered Deal*, 29/07/2021, <https://civil.ge/archives/434497> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *MEP: EU Needs to Reconsider Relations with Georgian Gov't*, 30/07/2021, <https://civil.ge/archives/434927> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Zurabishvili Scolds Georgian Dream Over Quitting EU-Brokered Deal*, 03/08/2021, <https://civil.ge/archives/435348> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Garibashvili Says UNM has 'No Moral Right' to Stay in Politics*, 11/08/2021, <https://civil.ge/archives/436195> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Georgian Authorities Urged to Cancel Belarus KGB Deal*, 16/08/2021, <https://civil.ge/archives/436779> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Four Opposition Parties Name Joint Tbilisi Majoritarian Candidates*, 17/08/2021, <https://civil.ge/archives/436922> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *ODIHR Says Georgia's Top Court Appointments Lacked Integrity*, 24/08/2021, <https://civil.ge/archives/437385> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Assailants of TV Anchor Found Guilty, Released from Jail*, 25/08/2021, <https://civil.ge/archives/437571> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Garibashvili Comments on Controversial Belarus KGB Deal*, 31/08/2021, <https://civil.ge/archives/437853> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Pressure, Dismissal, Public Defender Alleges*, 02/09/2021, <https://civil.ge/archives/438441> [geraadpleegd op 04/01/2021]
- Civil Georgia, *ISFED Releases Interim Report on Pre-election Environment*, 01/09/2021, <https://civil.ge/archives/438047> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *UNM to Sign EU-Brokered Deal*, 01/09/2021, <https://civil.ge/archives/438177> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Parliament Adopts Controversial June 20 Amnesty Law*, 07/09/2021, <https://civil.ge/archives/439214> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Security Service Accused of Spying on School, Kindergarten Principals*, 13/09/2021, <https://civil.ge/archives/440057> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Alleged Security Service Files on Clergy Leaked*, 13/09/2021, <https://civil.ge/archives/440008> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *ISFED Presents First Interim Report on Pre-Election Social Media*, 14/09/2021, <https://civil.ge/archives/440197> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *PM Warns 'Zero Compromises' After Elections*, 14/09/2021, <https://civil.ge/archives/440260> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Reports: Georgian Security Spied on EU, U.S. Ambassadors*, 15/09/2021, <https://civil.ge/archives/440471> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *OSCE/ODIHR Interim Report on Local Polls*, 17/09/2021, <https://civil.ge/archives/441010> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Alleged Wiretaps: Patriarchate Slams Media*, 18/09/2021, <https://civil.ge/archives/441094> [geraadpleegd op 06/10/2021]

- Civil Georgia, *PM Says Saakashvili Arrested*, 01/10/2021, <https://civil.ge/archives/444849> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Zurabishvili Vows to 'Never' Pardon Saakashvili*, 02/10/2021, <https://civil.ge/archives/444908> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Labor Party Member Stabbed Outside Precinct in Marneuli*, 02/10/2021, <https://civil.ge/archives/445459> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Int'l Observers: Polls Competitive, Marred by Allegations of Violations*, 03/10/2021, <https://civil.ge/archives/445647> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Key Local Watchdogs Assess Municipal Elections*, 04/10/2021, <https://civil.ge/archives/445915> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *2021 Municipal Elections: Outcomes, Winners, Trends*, 06/10/2021, <https://civil.ge/archives/446355> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Margvelashvili Says Saakashvili 'Imprisoned on Political Grounds'*, 12/10/2021, <https://civil.ge/archives/447517> [geraadpleegd op 26/10/2021]
- Civil Georgia, *Saakashvili's Possible Hospital Treatment Location Triggers Controversy*, 26/10/2021, <https://civil.ge/archives/450218> [geraadpleegd op 26/10/2021]
- Civil Georgia, *Kaladze, GD Call to 'End' United National Movement*, 19/10/2021, <https://civil.ge/archives/448504> [geraadpleegd op 04/01/2022]
- Civil Georgia, *PM on the Offensive During Samegrelo Campaign Trip*, 22/10/2021, <https://civil.ge/archives/449578> [geraadpleegd op 04/01/2022]
- Civil Georgia, *Chasing Two Hares: Tbilisi Runoff Turns Social*, 25/10/2021, <https://civil.ge/archives/449308> [geraadpleegd op 04/01/2022]
- Civil Georgia, *Georgian Dream Gathers Thousands for Final Election Rally in Tbilisi*, 27/10/2021, <https://civil.ge/archives/450464> [geraadpleegd op 04/01/2022]
- Civil Georgia, *Majoritarian Runoffs: GD Wins 27, Opposition – 15*, 31/10/2021, <https://civil.ge/archives/452028> [geraadpleegd op 04/01/2022]
- Civil Georgia, *Saakashvili to End Hunger Strike, Accepts Treatment in Military Hospital*, 19/11/2021, <https://civil.ge/archives/456819> [geraadpleegd op 04/01/2022]
- Civil Georgia, *ISFED Issues Final Assessment of 2021 Local Polls*, 21/12/2021, <https://civil.ge/archives/463353> [geraadpleegd op 24/02/2022]
- Civil Georgia, *Georgian Dream Abolishes State Inspector's Service*, 30/12/2021, <https://civil.ge/archives/465270> [geraadpleegd op 13/01/2022]
- Civil Georgia, *Int'l Reactions on Proposed Disbanding of State Inspector's Service*, 29/12/2021, <https://civil.ge/archives/464891> [geraadpleegd op 13/01/2022]
- Civil Georgia, *CSOs Call on President to Veto Bill Dissolving State Inspector's Service*, 05/01/2022, <https://civil.ge/archives/465507> [geraadpleegd op 13/01/2022]
- Civil Georgia, *Khazaradze, Japaridze Jailed, but not Jailed*, 12/01/2022, <https://civil.ge/archives/466247> [geraadpleegd op 13/01/2022]
- Civil Georgia, *President OKs Dissolving State Inspector, Controversial Court Law Changes*, 13/01/2022, <https://civil.ge/archives/466682> [geraadpleegd op 13/01/2022]
- Coalition for an Independent and Transparent Judiciary, *The Judicial System: Past Reforms and Future Perspectives*, 05/01/2017, http://coalition.ge/files/the_judicial_system.pdf [geraadpleegd op 30/08/2019]
- Coalition for an Independent and Transparent Judiciary, *The Coalition is assessing the ongoing process of selection of Supreme Court judicial candidates*, 17/07/2019, http://www.coalition.ge/index.php?article_id=213&clang=1 [geraadpleegd op 30/08/2019]

Code pénal de Géorgie, 22/07/1999 [derniers amendements en date du 30/11/2017]

<https://matsne.gov.ge/en/document/view/16426> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Commission on Security and Cooperation in Europe (CSCE), *Helsinki Commission Report: IN BRIEF The Russian Occupation of South Ossetia and Abkhazia*, 16/07/2018,

<https://www.csce.gov/sites/helsinkicommission.house.gov/files/Occupation%20of%20Georgia%20Designed%20FINAL.pdf> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Committee to Protect Journalists (CPJ), *Journalists attacked by anti-LGBT demonstrators in Tbilisi*, Georgia,

06/07/2021, <https://cpi.org/2021/07/journalists-attacked-by-anti-lgbt-demonstrators-in-tbilisi-georgia/>

[geraadpleegd op 06/10/2021]

Council of Europe, *Anniversary of the adoption of the Law on the Elimination of All Forms of Discrimination*,

07/05/2019, <https://www.coe.int/en/web/tbilisi/-/anniversary-of-the-adoption-of-the-law-on-the-elimination-of-all-forms-of-discrimination> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Council of Europe, *Consolidated report on the conflict in Georgia (October 2018 – March 2019)*, 27/03/2019,

<https://rm.coe.int/native/090000168093fb65> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Council of Europe – Commissioner for Human Rights, *Observations on the human rights situation in Georgia: An update on justice reforms, tolerance and non-discrimination*, 12/01/2016,

<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=2401427&Site=COE&BackColorInternet=DBDCF2&BackColorIntranet=FDC864&BackColorLogged=FDC864> [geraadpleegd op 20/04/2018]

Council of Europe – European Commission against Racism and Intolerance (ECRI), *ECRI Report on Georgia (fifth monitoring cycle)*, 01/03/2016, <https://rm.coe.int/fourth-report-on-georgia/16808b5773> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Council of Europe – European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT), *Report to the Georgian Government on the Visit to Georgia carried out by the CPT from 10 to 21 September 2018*, 10/05/2019, <https://rm.coe.int/1680945eca> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Council of Europe – Group of States against Corruption (GRECO), *Fourth Evaluation Round: Corruption*

prevention in respect of members of parliament, judges and prosecutors, 02/07/2019, <https://rm.coe.int/fourth-evaluation-round-corruption-prevention-in-respect-of-members-of/168095529a> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Council of Europe – Venice Commission, *Georgia Urgent Opinion on the Selection and Appointment of Supreme Court Judges Issued pursuant to Article 14 a of the Venice Commission's Rules of Procedure*, 16/04/2019,

[https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-PI\(2019\)002-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-PI(2019)002-e) [geraadpleegd op 30/08/2019]

Council of Europe – Venice Commission, *Georgia Urgent Opinion on the Selection and Appointment of Supreme Court Judges Endorsed by the Venice Commission at its 119th Plenary Session (Venice, 21-22 June 2019)*,

24/06/2019, [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2019\)009-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2019)009-e) [geraadpleegd op 30/08/2019]

Democracy and Freedom Watch, *Saakashvili preparing to stoke unrest ahead of election: Georgian PM*,

14/09/2016, <http://dfwatch.net/saakashvili-preparing-to-stoke-unrest-ahead-of-election-georgian-pm-45479> [geraadpleegd op 20/04/2018]

Democracy and Freedom Watch, *Saakashvili's UNM splits in three factions in parliament*, 15/01/2017,

<http://dfwatch.net/saakashvilis-unm-splits-in-three-factions-in-parliament-47305> [geraadpleegd op 20/04/2018]

Democracy and Freedom Watch (Tsikarishvili K.), *Evolution of clan based governance in Georgian judiciary since 2007*, 19/04/2019, <https://dfwatch.net/evolution-of-clan-based-governance-in-georgian-judiciary-since-2007-53155> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Democracy and Freedom Watch (DFW), *Tbilisi court imposes strict bail conditions on former Rustavi 2 director in corruption trial*, 11/08/2019, <https://dfwatch.net/tbilisi-court-imposes-strict-bail-conditions-on-former-rustavi-2-director-in-corruption-trial-53699> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Democracy and Freedom Watch, *Citizens Party calls off parliament boycott after GD promises reforms, rest of opposition still rejects 2020 election results*, 29/01/2021, <https://dfwatch.net/citizens-party-calls-off-parliament-boycott-after-gd-promises-reforms-rest-of-opposition-still-rejects-2020-election-results-54565> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Democracy and Freedom Watch, *Georgia's public defender calls on law enforcement to prosecute perpetrators of July 5 violence*, 27/07/2021, <https://dfwatch.net/georgias-public-defender-calls-on-law-enforcement-to-prosecute-perpetrators-of-july-5-violence-54775> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Eurasianet (Lomsadze G.), *Georgians Fear Visa-Free Travel to Europe in Jeopardy*, 27/02/2018, <https://eurasianet.org/s/georgians-fear-visa-free-travel-to-europe-in-jeopardy> [geraadpleegd op 20/04/2018]

Eurasianet (Lomsadze G.), *Syria formally recognizes Abkhazia and South Ossetia*, 29/05/2018, <https://eurasianet.org/syria-formally-recognizes-abkhazia-and-south-ossetia> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Eurasianet (Lomsadze G.), *Georgian government offers concessions to end crisis*, 24/06/2019, <https://eurasianet.org/georgian-government-offers-concessions-to-end-crisis> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Eurasianet (Lomsadze G.), *Georgian political crisis highlights perils of one-man rule*, 27/06/2019, <https://eurasianet.org/georgian-political-crisis-highlights-perils-of-one-man-rule> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Eurasianet (Lomsadze G.), *Georgia manages, finally, to hold Pride event*, 10/07/2019, <https://eurasianet.org/georgia-manages-finally-to-hold-pride-event> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Eurasianet (Lomsadze G.), *Beset by political crisis, Georgian government strikes back at opposition*, 30/07/2019, <https://eurasianet.org/beset-by-political-crisis-georgian-government-strikes-back-at-opposition> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Eurasianet (Lomsadze G.), *Abkhazia presidential election heads to runoff*, 26/08/2019, <https://eurasianet.org/abkhazia-presidential-election-heads-to-runoff> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Eurasianet (Lomsadze G.), *Protest season returns to Georgia*, 23/09/2019, <https://eurasianet.org/protest-season-returns-to-georgia> [geraadpleegd op 21/10/2019]

Eurasianet (Lomsadze G.), *Georgia adopts landmark election reform*, 29/06/2020, <https://eurasianet.org/georgia-adopts-landmark-election-reform> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Eurasianet, *Dashboard: Coronavirus in Eurasia – July*, 31/07/2020, <https://eurasianet.org/dashboard-coronavirus-in-eurasia-july> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Eurasianet (Lomsadze G.), *Georgia's prime minister steps down ahead of looming clashes*, 18/02/2021, <https://eurasianet.org/georgias-prime-minister-steps-down-ahead-of-looming-clashes> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Eurasianet (Lomsadze G.), *Violence by hate groups grips Tbilisi*, 06/07/2021, <https://eurasianet.org/violence-by-hate-groups-grips-tbilisi> [geraadpleegd op 06/10/2021]

European Commission, *Report from the Commission to the European Parliament and the Council. Fourth progress report on Georgia's implementation of the action plan on visa liberalisation*, 18/12/2015, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-6368_en.htm [geraadpleegd op 20/04/2018]

European Commission, *Report from the Commission to the European Parliament and the Council, Second Report under the Visa Suspension Mechanism*, 19/12/2018, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/20181219_com-2018-856-report_en.pdf [geraadpleegd op 30/08/2019]

European Commission (EC), *Report from the Commission to the European Parliament and the Council, Third Report under the Visa Suspension Mechanism*, 10/07/2020, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/20200710_com-2020-325-report_en.pdf [geraadpleegd op 03/09/2020]

European Commission, *Association Implementation Report on Georgia*, 05/02/2021, https://eeas.europa.eu/sites/default/files/2021_association_implementation_report_in_georgia.pdf [geraadpleegd op 06/10/2021]

European Commission – High Representative of the European Union for Foreign Affairs and Security Policy, *Joint Staff Working Document. Implementation of the European Neighbourhood Policy in Georgia Progress in 2014 and recommendations for action*, 25/03/2015, [https://library.euneighbours.eu/sites/default/files/attachments/georgia-enp-report-2015_en%20\(1\).pdf](https://library.euneighbours.eu/sites/default/files/attachments/georgia-enp-report-2015_en%20(1).pdf) [geraadpleegd op 20/04/2018]

European Commission – High Representative of the European Union for Foreign Affairs and Security Policy, *Joint Staff Working Document. Association Implementation Report on Georgia*, 09/11/2017, https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/association_implementation_report_on_georgia.pdf [geraadpleegd op 30/08/2019]

European External Action Service (EEAS), *EU and UNDP assist Georgia to improve access to justice and raise professionalism of lawyers*, 23/01/2019, https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/57012/eu-and-undp-assist-georgia-improve-access-justice-and-raise-professionalism-lawyers_en [geraadpleegd op 03/09/2020]

European Parliament, *European Parliament resolution of 14 November 2018 on the implementation of the EU Association Agreement with Georgia*, 14/11/2018, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2018-0457_EN.html [geraadpleegd op 30/08/2019]

European Union Monitoring Mission in Georgia (EUMM), *Ten Years of Continuous Presence in Georgia*, in The EUMM Monitor, Issue No. 7, 10/2018, https://eumm.eu/data/file/6486/The_EUMM_Monitor_issue_7_ENG.pdf [geraadpleegd op 30/08/2019]

European Union Monitoring Mission in Georgia (EUMM), *Situation at the Administrative Boundary Line with South Ossetia*, 16/09/2019, https://eumm.eu/en/press_and_public_information/press_releases/36637/ [geraadpleegd op 24/02/2022]

Formula TV via Shame Movement [Tweet], RT @FormulaGe: *While GD denies mobilizing people through public servants, in Kakheti, Formula filmed how Lagodekhi Sakrebulo deputy chairman, who managed allocation of people to different vehicles, withdrew money to allegedly distribute to rally participants (some -confirmed)*, 27/10/2021, <https://twitter.com/Shamemovement/status/1453322594699067399> [geraadpleegd op 04/01/2022]

Formula TV via Shame Movement [Tweet], RT @FormulaGe: *Approximately 50 GEL for attending GD rallies. There are lists of the amount of people which are expected to be mobilized from different cities and villages of Kakheti. Both alleged lists and rally attendance compensation are reported by @FormulaGe. #Gvote21*, 27/10/2021, <https://twitter.com/Shamemovement/status/1453323683141926914> [geraadpleegd op 04/01/2022]

Freedom House, *Freedom in the World 2015 - Abkhazia*, 28/01/2015, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2015/abkhazia> [geraadpleegd op 20/04/2018]

Freedom House, *Nations in Transit 2017 – Georgia*, 29/03/2017, <https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2017/georgia> [geraadpleegd op 20/04/2018]

Freedom House, *Freedom in the World 2017 - Abkhazia*, 01/09/2017, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2018/abkhazia> [geraadpleegd op 20/04/2018]

Freedom House, *Freedom in the World 2017 - South Ossetia*, 01/09/2017, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2017/south-ossetia> [geraadpleegd op 20/04/2018]

Freedom House, *Nations in Transit 2018 – Georgia*, 11/04/2018, <https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2018/georgia> [geraadpleegd op 20/04/2018]

Freedom House, *Freedom in the World 2019 - Georgia*, 04/02/2019, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2019/georgia> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Freedom House, *Freedom in the World 2019 - Abkhazia**, 04/02/2019, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2019/abkhazia> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Freedom House, *Freedom in the World 2019 - South Ossetia**, 04/02/2019, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2019/south-ossetia> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Freedom House, *Freedom in the World 2020 Georgia*, 05/03/2020, <https://freedomhouse.org/country/georgia/freedom-world/2020> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Freedom House, *Freedom in the World 2020 South Ossetia**, 05/03/2020, <https://freedomhouse.org/country/south-ossetia/freedom-world/2020> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Freedom House, *Freedom in the World 2020 Abkhazia**, 05/03/2020, <https://freedomhouse.org/country/abkhazia/freedom-world/2020> [geraadpleegd op 03/09/2020]

- Freedom House, *Nations in Transit 2020 Georgia*, 06/05/2020, <https://freedomhouse.org/country/georgia/nations-transit/2020> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- Freedom House, *Freedom in the World 2021 Georgia*, 02/03/2021, <https://freedomhouse.org/country/georgia/freedom-world/2021> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Freedom House, *Freedom in the World 2021 Abkhazia**, 02/03/2021, <https://freedomhouse.org/country/abkhazia/freedom-world/2021> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Freedom House, *Freedom in the World 2021 South Ossetia**, 02/03/2021, <https://freedomhouse.org/country/south-ossetia/freedom-world/2021> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Freedom House, *Nations in Transit 2021 Country Report Georgia*, 28/04/2021, <https://freedomhouse.org/country/georgia/nations-transit/2021> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Georgian Institute of Politics (Groeneveld J.), *What does the Dutch request to the European Commission over Albania mean for Georgia?*, 07/06/2019, <http://gip.ge/what-does-the-dutch-request-to-the-european-commission-over-albania-mean-for-georgia/> [geraadpleegd op 30/08/2019]
- Georgian Young Lawyers' Association (GYLA), *Prevention and Response to Incidents of Ill-Treatment*, 25/02/2019, <https://gyla.ge/files/news/2006/Report.%20eng.pdf> [geraadpleegd op 30/08/2019]
- Georgian Young Lawyers' Association (GYLA), *Significant Issues of Domestic Violence and Violence against Women*, 26/03/2019, https://gyla.ge/files/news/%E1%83%A4%E1%83%9D%E1%83%9C%E1%83%93%E1%83%98/Significant%20Issues%20of%20Domestic%20Violence%20and%20Violence%20Against%20Women%20eng_full.pdf [geraadpleegd op 30/08/2019]
- Georgian Young Lawyers' Association (GYLA), *Prevention and Forms of Torture and Ill-Treatment*, 27/03/2020, <https://nodiscrimination.gyla.ge/files/news/ფონდი/ტურნირი/Prevention%20and%20Forms%20of%20Torture%20and%20Ill-Treatment.pdf> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- Georgian Young Lawyers' Association (GYLA), *Human Rights Council Universal Periodic Review*, 13/07/2020, <https://nodiscrimination.gyla.ge/files/news/წარმატებულები/UPR-ENG.pdf> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- Georgian Young Lawyers' Association (GYLA), *Judicial System Reform in Georgia 2013-2021*, 17/05/2021, <https://gyla.ge/files/news/ფონდი/2021/JUDICIAL%20SYSTEM%20REFORM-2.pdf> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Georgian Young Lawyers' Association (GYLA), *Report of the Coalition for Equality and other ngos tot he pre-sessional working group of the United Nations Committee on the Elimination of Discrimination against Women (CEDAW)*, 16/06/2021, <https://gyla.ge/files/news/ფონდი/ტურნირი/ბლოგ/Coalition for Equality - CEDAW Report - June 16 2021.pdf> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Georgia Today, *Parliament Adopts New Constitution*, 27/09/2017, <http://georgiatoday.ge/news/7680/Parliament-Adopts-New-Constitution> [geraadpleegd op 30/08/2019]
- Georgia Today (Morrison T.), *Does Georgia Face Suspension of Visa-Free Regime?*, 13/06/2019, <http://georgiatoday.ge/news/16002/Does-Georgia-Face-Suspension-of-Visa-Free-Regime%3F> [geraadpleegd op 30/08/2019]
- Giorgi Gogia, *If u expected deep soul searching within #Georgia's ruling party, u'll be disappointed. Irakli Garibashvili, ex-PM 2013-15 & probably closest ally to Ivanishvili is making a 2nd comeback. Known for his scathing criticism of opposition, he is unlikely to defuse political tensions* [Twitter post], 18/02/2021, https://twitter.com/Giorgi_Gogia/status/1362401440950611970 [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Hammarberg T. (EU Special Adviser on Constitutional and Legal Reform and Human Rights in Georgia), *Georgia in Transition. Report on the human rights dimension: background, steps taken and remaining challenges*, 23/09/2013, http://eeas.europa.eu/delegations/georgia/press_corner/all_news/news/2013/human_rights_2013/human_rights_report_2013_en.htm [geraadpleegd op 20/04/2018]
- Hammarberg T. (Special Advisor to Georgia on Human Rights, Constitutional and Legal Reforms), *Recommendations to the Government of Georgia by Special Advisor to Georgia on Human Rights, Constitutional and Legal Reforms – Thomas Hammarberg (follow up on the final mission – 4-9 June, 2014)*, 09/07/2014,

http://eeas.europa.eu/delegations/georgia/documents/human_rights_2012/th_recommendations_to_the_government_of_georgia_en.pdf [geraadpleegd op 20/04/2018]

Human Rights Center (HRIDC), *Restricted Rights: Annual Human Rights Report for 2010*, 15/02/2011, <http://www.humanrights.ge/admin/editor/uploads/files/RESTRICTED%20RIGHTS%20-%20HRIDC%202011.pdf> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Human Rights Center (HRIDC), *Annual Report 2018. State of Human Rights in Georgia 2017*, 03/02/2018, <http://www.hridc.org/admin/editor/uploads/files/pdf/annual%20report%202018-eng.pdf> [geraadpleegd op 20/04/2018]

Human Rights Center (HRIDC), *Prevention of Violence against Women: Problems and Challenges*, 18/04/2018, <https://www.hridc.org/admin/editor/uploads/files/pdf/hrcprep2018/report%20-%20Prevention%20of%20Violence%20against%20Women%20-%20Problems%20and%20Challenges-eng.pdf> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Human Rights Center (HRIDC), *Acces to Justice for the Women, Religious and Ethnic Minorities*, 24/10/2018, <http://www.hridc.org/admin/editor/uploads/files/pdf/hrc/anqarishi-umciresobebi-eng-compressed.pdf> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Human Rights Center (HRIDC), *Annual Report 2019. State of Human Rights in Georgia 2018*, 31/01/2019, <https://www.hridc.org/admin/editor/uploads/files/pdf/hrcprep2018/annual%20report%202019%20-eng-.pdf> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Human Rights Center (HRIDC), *State of Human Rights in Georgia 2019*, 30/01/2020, <http://hridc.org/admin/editor/uploads/files/pdf/report2020/annual%202019-eng.pdf> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Human Rights Center (HRIDC), *Legal Analysis of the Criminal Cases commenced in connection with the June 20-21, 2019 Events*, 23/06/2020, <http://hridc.org/admin/editor/uploads/files/pdf/report2020/20-21%20ivnisis%20samarTlebrivi%20analizi-eng-c.pdf> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Human Rights Center (HRIDC), *Legal Assessment of the current criminal case against Nika Gvaramia*, 21/10/2020, <http://hridc.org/admin/editor/uploads/files/pdf/report2020/qvaramia-eng-final.pdf> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Human Rights Center (HRC), *Monitoring court proceedings of the cases with alleged political motives*, 21/12/2020, <http://hridc.org/admin/editor/uploads/files/pdf/report2020/sasamartlo%20monitorinqi%2025%20saqme-eng.pdf> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Human Rights Center (HRIDC), *State of Human Rights in Georgia 2020*, 28/01/2021, <http://hridc.org/admin/editor/uploads/files/pdf/report%202021/annual%20hrc%202020-eng.pdf> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Human Rights Center (HRC), *Monitoring the Protest Demonstrations – Interim Report*, 25/08/2021, <http://hrc.ge/files/reports/160aqciebi-eng.pdf> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Human Rights Center (HRC), *Right of Peaceful Assembly and Manifestation in Georgia – Main Flaws in Law and Practice*, 30/08/2021, <http://hrc.ge/files/reports/162RIGHT%20OF%20PEACEFUL%20ASSEMBLY%20...%20-%20Main%20flaws%20in%20law%20and%20practice.%202021.pdf> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Human Rights Education and Monitoring Center (EMC), *The Role of the Judges in the Criminal Justice System - The Results of a Qualitative Study*, 26/06/2019, <https://emc.org.ge/en/events/mosamartlis-rol-i-siskhlis-samartlis-martlmsajulebashi-tvisebrivi-kvlevis-shedegebi> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Human Rights House, *Tbilisi pride: protect the rights of LGBT community and defenders in Georgia*, 19/06/2019, <https://humanrightshouse.org/letters-of-concern/protect-rights-lgbt-community-defenders-georgia/> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Human Rights Watch (HRW), *Crossing the Line. Georgia's Violent Dispersal of Protestors and Raid on Imedi Television*, 19/12/2007, <https://www.hrw.org/report/2007/12/19/crossing-line/georgias-violent-dispersal-protestors-and-raid-imeri-television> [geraadpleegd op 20/04/2018]

Human Rights Watch (HRW), *Administrative Error: Georgia's Flawed System for Administrative Detention*, 04/01/2012, <http://www.hrw.org/reports/2012/01/04/administrative-error-0> [geraadpleegd op 20/04/2018]

- Human Rights Watch (HRW), *World Report 2018. Georgia, events of 2017*, 18/01/2018, <https://www.hrw.org/world-report/2018/country-chapters/georgia> [geraadpleegd op 20/04/2018]
- Human Rights Watch (HRW), *World Report 2019. Georgia, events of 2018*, 02/2019, <https://www.hrw.org/world-report/2019/country-chapters/georgia> [geraadpleegd op 30/08/2019]
- Human Rights Watch (HRW), *Georgia: Police Use Teargas, Rubber Bullets Against Protesters*, 21/06/2019, <https://www.hrw.org/news/2019/06/21/georgia-police-use-teargas-rubber-bullets-against-protesters> [geraadpleegd op 30/08/2019]
- Human Rights Watch (HRW), *World Report, Events of 2019*, 07/07/2020, <https://www.hrw.org/world-report/2020/country-chapters/georgia> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- Human Rights Watch (HRW), *World Report 2021: Georgia*, 23/01/2021, <https://www.hrw.org/world-report/2021/country-chapters/georgia> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Human Rights Watch (HRW), *World Report 2022: Georgia*, 13/01/2022, <https://www.hrw.org/world-report/2022/country-chapters/georgia> [geraadpleegd op 14/01/2022]
- Identoba, *Violations of the Rights of Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender People in Georgia*, 09/2013, https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CCPR/Shared%20Documents/GEO/INT_CCPR_NGO_GEO_15206_E.pdf [geraadpleegd op 20/04/2018]
- Institute for Development of Freedom of Information (IDFI), *The Georgian National Anti-Corruption System is Ineffective against High Level Corruption*, 12/10/2018, https://idfi.ge/en/fight_against_elit_corruption_is_still_a_challenge_in_georgia [geraadpleegd op 30/08/2019]
- Institute for Development of Freedom of Information (IDFI), *Training On Hate-motivated Crimes and Hate Speech for Prosecutors and Journalists*, 10/12/2018, https://idfi.ge/en/sidzulvilis_ena [geraadpleegd op 30/08/2019]
- Institute for War & Peace Reporting (IWPR) (Machaidze R.), *Is Georgian Justice at Risk?*, 03/06/2019, <https://iwpr.net/global-voices/georgian-justice-risk> [geraadpleegd op 30/08/2019]
- International Center for Transitional Justice (ICTJ) (Frichova M.), *Transitional Justice and Georgia's Conflicts: Breaking the Silence*, 05/2009, <https://ictj.org/sites/default/files/ICTJ-Georgia-Breaking-Silence-2009-English.pdf> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- International Crisis Group (ICG), *Georgia sliding towards authoritarianism?*, 19/12/2007, <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/caucasus/georgia/georgia-sliding-towards-authoritarianism> [geraadpleegd op 20/04/2018]
- International Crisis Group (ICG), *Georgia: Making cohabitation work. Policy briefing n° 69*, 18/12/2012, <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/caucasus/georgia/georgia-making-cohabitation-work> [geraadpleegd op 20/04/2018]
- International Crisis Group (ICG), *Crisis Watch – Global Overview September 2019*, 09/2019, <https://www.crisisgroup.org/crisiswatch/october-alerts-september-trends-2019> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- International Crisis Group (ICG), *Easing Travel between Georgia and Breakaway Abkhazia*, 05/09/2019, <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/caucasus/abkhazia-georgia/easing-travel-between-georgia-and-breakaway-abkhazia> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- International Crisis Group (ICG), *The COVID-19 Challenge in Post-Soviet Breakaway Statelets*, 06/05/2020, <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/b89-covid-19-challenge-post-soviet-breakaway-statelets> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- Interpress News Georgia, *Lelo - Partnership for Georgia initiates establishment of anti-corruption commission*, 02/06/2021, <https://www.interpressnews.ge/en/article/113829-lelo-partnership-for-georgia-initiates-establishment-of-anti-corruption-commission/> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Interpress News Georgia, *Mamuka Khazaradze: After a year-and-a-half break, the frightened government woke up and scheduled a new court hearing on July 2 - I will not use any immunity*, 23/06/2021, <https://www.interpressnews.ge/en/article/114178-mamuka-khazaradze-after-a-year-and-a-half-break-the-frightened-government-woke-up-and-scheduled-a-new-court-hearing-on-july-2-i-will-not-use-any-immunity/> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Jam News, *Georgian gov't, opposition standoff at an end? What's in the newly signed agreement*, 20/04/2021, <https://jam-news.net/georgian-govt-opposition-standoff-at-an-end-whats-in-the-new-agreement/> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Jam News, *Fifteen political parties sign Tbilisi Pride's LGBT rights protection agreement*, 16/05/2021, <https://jam-news.net/fifteen-political-parties-sign-tbilisi-prides-lgbt-rights-protection-agreement/> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Law of Georgia on the Elimination of All Forms of Discrimination, 07/05/2014 [laatste amendementen op 19/02/2019], <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/4485888?publication=0> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Jam News, *Georgians in Abkhazia changing last names – and nationality*, 27/07/2019, <https://jam-news.net/georgians-in-abkhazia-changing-last-names-and-nationality/> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Legal Aid Service, s.d., <http://www.legalaid.ge/en/p/1/offices> [geraadpleegd op 03/09/2020]

National Democratic Institute (NDI), *Georgia Election Watch*, 19/08/2020, <https://www.ndi.org/sites/default/files/NDI%20-%20Georgia%20Election%20Watch%20Report%20-%20Final%20-%20August%2019%20-%202020%20-%20ENG.pdf> [geraadpleegd op 03/09/2020]

OC-media, *Georgian Supreme Court head's resignation raises questions if she was pressured*, 03/08/2018, <https://oc-media.org/georgian-supreme-court-heads-resignation-raises-questions-if-she-was-pressured/> [geraadpleegd op 30/08/2019]

OC-Media (Gogokhia V.), *Opinion | Proportional elections are an opportunity for Georgia; it's up to young people to seize it*, 14/08/2019, <https://oc-media.org/opinion-proportional-elections-are-an-opportunity-for-georgia-it-s-up-to-young-people-to-seize-it/> [geraadpleegd op 30/08/2019]

OC-media (Parulava D.), *President under fire for refusing to nominate new Georgian Supreme Court head*, 31/08/2018, <https://oc-media.org/president-under-fire-for-refusing-to-nominate-new-georgian-supreme-court-head/> [geraadpleegd op 30/08/2019]

OC-Media, *Equal and more equal: Abkhazia's passport policy*, 22/02/2019, <https://oc-media.org/features/equal-and-more-equal-abkhazia-s-passport-policy/> [geraadpleegd op 03/09/2020]

OC-Media, *European Georgia loses parliamentary minority status as more MPs leave ruling party*, 04/03/2019, <https://oc-media.org/european-georgia-loses-parliamentary-minority-status-as-more-mps-leave-ruling-party/> [geraadpleegd op 03/09/2020]

OC-Media, *TBC Bank founder Khazaradze charged with money laundering*, 24/04/2019, <https://oc-media.org/tbc-bank-founder-khazaradze-charged-with-money-laundering/> [geraadpleegd op 03/09/2020]

OC-Media, *Tbilisi marks International Day Against Homophobia with a single rainbow flag*, 17/05/2019, <https://oc-media.org/tbilisi-marks-international-day-against-homophobia-with-a-single-rainbow-flag/> [geraadpleegd op 30/08/2019]

OC-Media, *Political tensions continue in Abkhazia as opposition loses appeal over election*, 23/09/2019, <https://oc-media.org/political-tensions-continue-in-abkhazia-as-opposition-loses-appeal-over-election/> [geraadpleegd op 03/09/2020]

OC-Media, *More Georgian Dream MPs abandon party over electoral reform u-turn*, 15/11/2019, <https://oc-media.org/more-georgian-dream-mps-abandon-party-over-electoral-reform-u-turn/> [geraadpleegd op 03/09/2020]

OC-Media, *Tbilisi protests again dispersed by water cannon as Georgian Dream mulls switch to fully majoritarian system*, 26/11/2019, <https://oc-media.org/tbilisi-protests-again-dispersed-by-water-cannon-as-georgian-dream-mulls-switch-to-fully-majoritarian-system/> [geraadpleegd op 03/09/2020]

OC-Media, *Pro-government groups attack anti-government protesters in Georgia*, 03/12/2019, <https://oc-media.org/pro-government-groups-attack-anti-government-protesters-in-georgia/> [geraadpleegd op 03/09/2020]

OC-Media, *Georgian opposition lawmaker suspended from parliament*, 12/12/2019, <https://oc-media.org/georgian-opposition-lawmaker-suspended-from-parliament/> [geraadpleegd op 03/09/2020]

OC-Media, *Georgian opposition parties boycott parliament*, 07/02/2020, <https://oc-media.org/georgian-opposition-parties-boycott-parliament/> [geraadpleegd op 03/09/2020]

OC-Media, *Georgian opposition leader Gigi Ugulava sentenced to 3 years for embezzlement*, 10/02/2020, <https://oc-media.org/georgian-opposition-leader-gigi-ugulava-sentenced-to-3-years-for-embezzlement/> [geraadpleegd op 03/09/2020]

OC-Media, *Dispute over 'political prisoners' put Georgia's electoral reforms in doubt*, 13/05/2020, <https://oc-media.org/dispute-over-political-prisoners-put-georgias-electoral-reforms-in-doubt/> [geraadpleegd op 03/09/2020]

OC-Media, *Georgia transforms electoral system ahead of October parliamentary elections*, 29/06/2020, <https://oc-media.org/georgia-transforms-electoral-system-ahead-of-october-parliamentary-elections/> [geraadpleegd op 03/09/2020]

OC-Media, *Homophobic protesters throw paint at Tbilisi Pride office*, 09/07/2020, <https://oc-media.org/homophobic-protesters-throw-paint-at-tbilisi-pride-office/> [geraadpleegd op 03/09/2020]

OC-Media, *Georgia releases 1,500 in prisoner amnesty*, 13/01/2021, <https://oc-media.org/georgia-releases-1500-in-prisoner-amnesty/> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Office of the United Nations High Commissioner of Human Rights (OHCHR), *Time to end invisibility of LGBT people in Georgia – expert*, 05/10/2018, <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=23685&LangID=E> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Open Society European Policy Institute (Hale J. et Chkhikvadze I.), *Can Democracy take root in Georgia? Policy Brief*, 05/2013, Bruxelles

Open Society Georgia Foundation (OSGF), *Legislative Regulation Needed for the Selection Process of Supreme Court Judges and Chairperson*, 17/12/2018, <https://osgf.ge/en/legislative-regulation-needed-for-the-selection-process-of-supreme-court-justices-and-chairperson/> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Open Society Georgia Foundation (OSGF), *Charges Against the Founders of TBC Bank Raise Many Questions About the Investigation*, 25/07/2019, <https://osgf.ge/en/charges-against-the-founders-of-tbc-bank-raise-many-questions-about-the-investigation/> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Open Society Georgia Foundation (OSGF), *Statement of NGOs on the Charges Made Against former Director-General of Rustavi 2, Nika Gvaramia*, 09/08/2019, <https://osgf.ge/en/statement-of-ngos-on-the-charges-made-against-former-director-general-of-rustavi-2-nika-gvaramia/> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Organization for Security and Cooperation in Europe – Office for Democratic Institutions and Human Rights (OSCE-ODIHR), *Georgia Parliamentary Elections 31 October 2020 ODIHR Needs Assessment Mission Report 3-8 August 2020*, 28/08/2020, https://www.osce.org/files/f/documents/a/9/461779_0.pdf [geraadpleegd op 03/09/2020]

Organization for Security and Cooperation in Europe – Office for Democratic Institutions and Human Rights (OSCE-ODIHR), *International Election Observation Mission Georgia – Parliamentary Elections, 31 October 2020 - Statement of Preliminary Findings and Conclusions*, 31/10/2020, <https://www.osce.org/files/f/documents/a/d/469005.pdf> [geraadpleegd op 05/11/2020]

Organization for Security and Cooperation in Europe – Office for Democratic Institutions and Human Rights (OSCE-ODIHR), *International Election Observation Mission Georgia – Local Elections, Second Round – Statement of Preliminary Findings and Conclusions*, 31/10/2021, <https://www.osce.org/files/f/documents/8/c/502704.pdf> [geraadpleegd op 24/02/2022]

Popjanevski J., *Retribution and the Rule of Law: The Politics of Justice in Georgia*, in *Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program, Silk Road Paper*, 12/06/2015, <http://silkroadstudies.org/publications/silkroad-papers-and-monographs/item/13155-retribution-and-the-rule-of-law-the-politics-of-justice-in-georgia.html> [geraadpleegd op 20/04/2018]

Portal for Free Legal Aid in Georgia, [website], s.d., <http://free.mylaw.ge/en.pbn> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Public Defender of Georgia, *10 December report on the situation of the protection of human rights and freedoms in Georgia 2016*, 10/12/2016, <http://ombudsman.ge/res/docs/2019062409381031243.pdf> [geraadpleegd op 20/04/2018]

Public Defender of Georgia, *10 December report on the situation of the protection of human rights and freedoms in Georgia*, 05/12/2017, <http://www.ombudsman.ge/res/docs/2019090410443112383.pdf> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Public Defender of Georgia, *Monitoring Report on Service Centers (Shelters) for Victims of Violence against Women, Domestic Violence and Trafficking in 2018*, 20/05/2018, <http://ombudsman.ge/eng/spetsialuri-angarishebi/ojakhshi-dzaladobisa-da-trefikingis-mskhverplta-momsakhurebis-datsesebulebebis-tavshesafris-monitoringis-angarishi-2018> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Public Defender of Georgia, *Statement of the Public Defender of Georgia On the Situation of Human Rights and Freedoms in Georgia in 2018*, 10/12/2018, <http://www.theioi.org/downloads/8h279/On%20the%20Situation%20of%20Human%20Rights%20and%20Freedoms%20in%20Georgia%20in%202018.pdf> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Public Defender, *5 Years after Adoption of Law on Elimination of All Forms of Discrimination*, 02/05/2019, <http://ombudsman.ge/eng/akhali-ambebi/5-tseli-diskriminatsiis-qvela-formis-aqhmofkhvris-shesakheb-kanonis-mighebidan> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Public Defender of Georgia, *Special Report on Effectiveness of Investigation on Criminal Law Cases of Ill-treatment*, 27/06/2019, <http://ombudsman.ge/res/docs/2019062010290641301.pdf> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Public Defender of Georgia, *Special Report of the Public Defender of Georgia on Combating and Preventing Discrimination and the State of Equality*, 04/03/2020, <http://ombudsman.ge/res/docs/2020031712325453928.pdf> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Public Defender of Georgia, *Special Report of the Public Defender of Georgia on Combating and Preventing Discrimination and the State of Equality*, 17/03/2020, <http://ombudsman.ge/res/docs/2020031712325453928.pdf> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Public Defender of Georgia, *Report of the Public Defender of Georgia On the Situation of Protection of Human Rights and Freedoms in Georgia 2019*, 04/07/2020, <http://ombudsman.ge/res/docs/2020070407523954521.pdf> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Public Defender of Georgia, *Special Report of the Public Defender of Georgia on the Impact of the So-called Checkpoints in 2019-2020 on the Human Rights Situation of the Population Living in the Occupied Territories*, 21/04/2021, <https://www.ombudsman.ge/res/docs/2021042112101218364.pdf> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Public Defender of Georgia, *Special Report of the Public Defender of Georgia On Combating and Preventing Discrimination and the State of Equality*, 07/05/2021, <https://ombudsman.ge/res/docs/2021051313265374968.pdf> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Public Defender of Georgia, *Special Report of Public Defender of Georgia – "Right to Peaceful Assembly and Manifestation – Sphere Protected by the Right and Standard of Management of Assembly"*, 16/06/2020, <https://www.ombudsman.ge/res/docs/2020061620213679437.pdf> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Public Defender of Georgia, *Human Rights and Freedoms in Georgia 2020*, 08/07/2021, <https://www.ombudsman.ge/res/docs/2021070814020446986.pdf> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Public Defender of Georgia, *Public Defender's Statement on Dismissal of Individuals due to Political Views*, 01/09/2021, <https://ombudsman.ge/eng/akhali-ambebi/sakhalkho-damtsvelis-gantskhadeba-politikuri-shekhedulebebis-gamo-samsakhurebidan-qatavisuflebis-faktebis-shesakheb> [geraadpleegd op 01/09/2021]

Public Defender of Georgia, *Public Defender Demands Criminal Prosecution of Two Persons for Organizing Group Violence and Calling for Violence on July 5*, 06/09/2021, <https://www.ombudsman.ge/eng/akhali-ambebi/sakhalkho-damtsveli-5-ivliss-jgufuri-dzaladobis-organizebisa-da-dzaladobisken-motsodebis-faktebze-2-piris-mimart-siskhlissamartlebrivi-devnis-datsqebas-moitkhovs> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Mikheil Saakashvili's Polarizing Legacy*, 24/10/2013, <https://www.rferl.org/a/saakashvili-mixed-legacy/25146918.html> [geraadpleegd op 30/08/2019]

- Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Saakashvili Convicted Of Abuse Of Power, Sentenced In Absentia*, 29/06/2018, <https://www.rferl.org/a/saakashvili-convicted-of-abuse-of-power-sentenced-in-absentia/29327555.html> [geraadpleegd op 30/08/2019]
- Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *10 Years After War, Russia Warns Of 'Horrible' Conflict If Georgia Joins NATO*, 07/08/2018, <https://www.rferl.org/a/russia-s-medvedev-warns-of-horrible-conflict-if-georgia-joins-nato/29417137.html> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Vashadze Rejects Zurabishvili's Win In Georgia's Presidential Runoff Criticized For Its 'Negative Character'*, 28/11/2018, <https://www.rferl.org/a/georgian-presidential-runoff-pits-rivals-two-main-factions-/29625165.html> [geraadpleegd op 30/08/2019]
- Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Georgian Police Clash With Protesters Fighting Power Plant's Construction In Pankisi*, 22/04/2019, <https://www.rferl.org/a/georgia-pankisi-gorge-protests-hydropower-plant/29896257.html> [geraadpleegd op 30/08/2019]
- Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *U.S. Condemns Putin's Move To Ease Russian Citizenship For Those In Ukraine's Separatist-Held Areas*, 24/04/2019, <https://www.rferl.org/a/putin-signs-decree-simplifying-russian-citizenship-for-ukraine-separatists-luhansk-donetsk/29901043.html> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Small LGBT Pride Rally Held In Tbilisi*, 08/07/2019, <https://www.rferl.org/a/georgia-s-gay-pride-parade-cancelled-after-threats-received/30043630.html> [geraadpleegd op 30/08/2019]
- Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *More Rustavi-2 TV Journalists Quit After New Owner Fires Colleagues*, 22/08/2019, <https://www.rferl.org/a/rustavi-2-/30123256.html> [geraadpleegd op 30/08/2019]
- Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Georgian Interior Minister, Focus Of Protester Ire, Nominated For PM*, 3/09/2019, <https://www.rferl.org/a/georgian-dream-prime-minister-qakharua/30143846.html> [geraadpleegd op 21/10/2019]
- Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Thousands Stage Anti-Government Protest In Tbilisi*, 20/09/2019, <https://www.rferl.org/a/thousands-stage-anti-government-protest-in-tbilisi/30175687.html> [geraadpleegd op 21/10/2019]
- Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Police In Tbilisi Detain 12 Protesters, Including Opposition Leader*, 12/12/2019, <https://www.rferl.org/a/police-in-tbilisi-detain-12-protesters-including-opposition-party-leader/30321684.html> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Georgian Parties Sign Election-Reform Memorandum After Months Of Talks*, 09/03/2020, <https://www.rferl.org/a/georgian-parties-sign-election-reform-memorandum-after-months-of-talks/30478091.html> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Russian Citizen Detained In Tbilisi, 'Planned To Kill' Georgian Journalist*, 16/06/2020, <https://www.rferl.org/a/russian-citizen-detained-in-tbilisi-planned-to-kill-georgian-journalist-over-putin-comments/30674046.html> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Chechen Leader Kadyrov Denies Plot To Kill Georgian Journalist*, 17/06/2020, <https://www.rferl.org/a/chechen-leader-kadyrov-denies-georgian-journalist-murder-plot/30676460.html> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Georgian Opposition Figure Giorgi Rurua Sentenced To Four Years In Prison*, 30/07/2020, <https://www.rferl.org/a/georgian-opposition-figure-giorgi-rurua-sentenced-to-four-years-in-prison/30757208.html> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Georgian Opposition Party Calls Elections 'Unfair,' Refuses Second-Round Participation*, 02/11/2020, <https://www.rferl.org/a/georgian-opposition-party-calls-elections-unfair-refuses-second-round-participation/30925995.html> [geraadpleegd op 05/11/2020]
- Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Georgian Opposition Demonstrators Return To The Streets To Call For Repeat Elections*, 14/11/2020, <https://www.rferl.org/a/georgian-opposition-demonstrators-return-to-the-streets-to-call-for-repeat-elections/30950269.html> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Georgian Dream Wins 'Overwhelming Majority' After Runoff Elections Boycotted By Opposition*, 21/11/2020, <https://www.rferl.org/a/georgian-dream-wins-overwhelming-majority-after-runoff-election-boycotted-by-opposition/30962334.html> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Georgian Entrepreneurs Lead Lockdown Protest*, 30/01/2021, <https://www.rferl.org/a/georgia-tbilisi-lockdown-coronavirus-economy-protest/31077681.html> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Russian Sentenced To Four Years In Prison For Role In Alleged Plot To Kill Georgian Journalist*, 20/02/2021, <https://www.rferl.org/a/georgia-russian-sentenced-four-years-prison-assassination-plot-journalist/31113240.html> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Thousands Rally In Tbilisi After Opposition Party Leader's Dramatic Arrest*, 23/02/2021, <https://www.rferl.org/a/georgian-police-storm-opposition-offices-arrest-leader-melia/31116929.html> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Thousands Of Georgians Take To Streets To Protest Opposition Leader's Arrest, Call For Snap Elections*, 26/02/2021, <https://www.rferl.org/a/thousands-of-georgians-take-to-streets-to-protest-opposition-leader-s-arrest-call-for-snap-elections/31123873.html> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Georgians Protest Curfew In Tbilisi As COVID Fatigue Sets In*, 06/03/2021, <https://www.rferl.org/a/georgia-tbilisi-covid-restrictions-protest/31137398.html> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Georgia's Main Opposition Ends Monthslong Boycott Of Parliament*, 30/05/2021, <https://www.rferl.org/a/georgia-unm-melia-boycott-/31281394.html> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Georgian LGBT Activists Call Off Pride March After Violent Attacks*, 05/07/2021, <https://www.rferl.org/a/georgia-lgbt-pride-attacks/31342136.html> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Georgian Parliament Disrupted By Scuffles Amid Anti-Government Rallies*, 12/07/2021, <https://www.rferl.org/a/georgia-lgbt-cameraman-death/31354285.html> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Anti-Government Protests Over Journalist's Death Continue In Tbilisi*, 13/07/2021, <https://www.rferl.org/a/georgia-tbilisi-anti-government-protest/31355932.html> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Four Georgian TV Stations Suspend Broadcasting, Demand PM's Resignation*, 14/07/2021, <https://www.rferl.org/a/georgian-tv-stations-suspend-broadcasting/31357706.html> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Georgian Police Detain Pro-Saakashvili Protesters Outside His Jail*, 08/10/2021, <https://www.rferl.org/a/georgia-saakashvili-jail-protesters/31499654.html> [geraadpleegd op 26/10/2021]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Thousands Rally In Tbilisi In Support For Jailed Ex-President Saakashvili*, 14/10/2021, <https://www.rferl.org/a/georgia-rally-support-saakashvili/31509759.html> [geraadpleegd op 26/10/2021]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Dozens Of European Politicians Call For Jailed Georgian Ex-President Saakashvili To Be Freed*, 18/10/2021, <https://www.rferl.org/a/georgia-saakashvili-european-lawmakers-freed/31516589.html> [geraadpleegd op 26/10/2021]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Jailed Ex-Georgian President Consents To Medical Help During Hunger Strike But Says He's 'Ready To Die'*, 20/10/2021, <https://www.rferl.org/a/georgia-saakashvili-hunger-strike-hospital/31520132.html> [geraadpleegd op 26/10/2021]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Georgian Ex-President Returned To Prison, Prompting Concern From His Lawyers*, 30/12/2021, <https://www.rferl.org/a/georgia-saakashvili-returned-prison/31632824.html> [geraadpleegd op 04/01/2022]

- Reporters Without Borders (RSF), *Many journalists injured during protest outside Georgian parliament*, 22/06/2019, <https://rsf.org/en/news/many-journalists-injured-during-protest-outside-georgian-parliament> [geraadpleegd op 30/08/2019]
- Reporters Without Borders (RSF), *Media pluralism must be preserved in Georgia, RSF says*, 24/07/2019, <https://rsf.org/en/news/media-pluralism-must-be-preserved-georgia-rsf-says> [geraadpleegd op 30/08/2019]
- Reporters Without Borders (RSF), *Pluralist but not yet independent*, 13/08/2019, <https://web.archive.org/web/2019081314211/https://rsf.org/en/georgia> [geraadpleegd op 30/08/2019]
- Reporters Without Borders (RSF), *Azerbaijan releases jailed journalist Afgan Mukhtarli to Germany*, 23/03/2020, <https://rsf.org/en/news/azerbaijan-releases-jailed-journalist-afgan-mukhtarli-germany> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- Reporters Without Borders (RSF), *Georgia: Pluralist but not yet independent*, 23/09/2021, <https://web.archive.org/web/20210923143353/https://rsf.org/en/georgia> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Reuters, *Thousands gather in Tbilisi for protest against Georgian government*, 20/09/2019, <https://www.reuters.com/article/us-georgia-protests/thousands-gather-in-tbilisi-for-protest-against-georgian-government-idUSKBN1W527K> [geraadpleegd op 21/10/2019]
- Tabula, *Saakashvili: European Georgia Party Strengthened Ivanishvili*, 10/10/2017, <http://www.tabula.ge/en/verbatim/125090-saakashvili-european-georgia-party-strengthened-ivanishvili> [geraadpleegd op 20/04/2018]
- Tbilisi Pride, *17 May – Political Agreement on LGBTQI Rights*, 16/05/2021, <https://tbilisipride.ge/en-US/News/Details/103> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- The Central Asia - Caucasus Analyst, *Russia Continues Border Demarcation in South Ossetia*, 02/10/2013, <http://cacianalyst.org/publications/field-reports/item/12822-russia-continues-border-demarcation-in-south-ossetia.html> [geraadpleegd op 20/04/2018]
- The Jamestown Foundation (Dumbadze D.), *Russia Consolidates Military Control in Abkhazia as Georgia's Ruling Party Further Eases Its Resistance*, in *Eurasia Daily Monitor, Volume: 13 Issue: 194*, 06/12/2016, <https://jamestown.org/program/russia-consolidates-military-control-abkhazia-georgias-ruling-party-eases-resistance/> [geraadpleegd op 20/04/2018]
- Tolerance and Diversity Institute (TDI), *Freedom of Religion or Belief in Georgia*, 06/05/2020, https://osqf.ge/wp-content/uploads/2020/05/TDI_FoRB-Report_Final.pdf [geraadpleegd op 03/09/2020]
- Transparency International, *Eastern Europe & Central Asia: Weak Checks and Balances Threaten Anti-Corruption Efforts*, 29/01/2019, https://www.transparency.org/news/feature/weak_checks_and_balances_threaten_anti_corruption_efforts_across_eastern_eu [geraadpleegd op 30/08/2019]
- Transparency International Georgia (TIG), *Implementing Georgia's Anti-Corruption Laws in Practice Remains a Problem*, 07/12/2015, <http://www.transparency.ge/en/post/report/implementing-georgia-s-anti-corruption-laws-practice-remains-problem> [geraadpleegd op 20/04/2018]
- Transparency International Georgia (TIG), *The Fourth Trial Monitoring Report of High-Profile Criminal Cases*, 11/09/2017, <http://www.transparency.ge/en/post/fourth-trial-monitoring-report-high-profile-criminal-cases> [geraadpleegd op 20/04/2018]
- Transparency International Georgia (TIG), *Addressing High-Level Corruption in Georgia: Progress Toward Meeting the EU-Georgia Association Agenda Commitments*, 11/03/2018, <http://www.transparency.ge/en/post/addressing-high-level-corruption-georgia-progress-toward-meeting-eu-georgia-association-agenda> [geraadpleegd op 20/04/2018]
- Transparency International Georgia (TIG), *Corruption Remains Significant Challenge in Georgia*, 15/04/2019, <https://www.transparency.ge/en/post/corruption-remains-significant-challenge-georgia> [geraadpleegd op 30/08/2019]
- Transparency International Georgia (TIG), *Corruption in Georgia: Results of Public Opinion Survey*, 10/06/2019, <https://www.transparency.ge/en/post/corruption-georgia-results-public-opinion-survey> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Transparency International Georgia (TIG), *Small Steps Towards Big Goals: Georgia's Anti-Corruption Policy in the Context of EU Association Process*, 20/06/2019, https://www.transparency.ge/sites/default/files/association_goals_corruption_eng.pdf [geraadpleegd op 30/08/2019]

Transparency International Georgia (TIG), *The Parliament of Georgia postponed the activation of the investigative authority of the State Inspector's Office for the fourth time*, 21/08/2019, <https://www.transparency.ge/en/post/parliament-georgia-postponed-activation-investigative-authority-state-inspectors-office-fourth> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Transparency International Georgia (TIG), *The High Council of Justice refuses to release public information concerning judicial candidates for the Supreme Court*, 21/08/2019, <https://www.transparency.ge/en/post/high-council-justice-refuses-release-public-information-concerning-judicial-candidates-supreme> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Transparency International Georgia (TIG), *Results of 2019 Corruption Perceptions Index Point to Stagnation of Anti-Corruption Reforms in Georgia*, 23/01/2020, <https://transparency.ge/en/post/results-2019-corruption-perceptions-index-point-stagnation-anti-corruption-reforms-georgia> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Transparency International Georgia (TIG), *Address of NGOs to the Government on the Transition to the Proportional Electoral System*, 28/01/2020, <https://transparency.ge/en/post/address-ngos-government-transition-proportional-electoral-system> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Transparency International Georgia (TIG), *Justice System Against Opponents of the Government*, 09/03/2020, <https://transparency.ge/en/blog/justice-system-against-opponents-government> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Transparency International Georgia (TIG), *Agreement on the electoral system creates an opportunity to get out of the crisis and create a stable electoral environment*, 10/03/2020, <https://transparency.ge/en/post/agreement-electoral-system-creates-opportunity-get-out-crisis-and-create-stable-electoral> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Transparency International Georgia (TIG), *Georgia's Political Finance in 2019*, 09/07/2020, https://www.transparency.ge/sites/default/files/georgias_political_finance_in_2019.pdf [geraadpleegd op 03/09/2020]

Transparency International Georgia (TIG), *Assessment of the Performance of the Parliament of Georgia in 2019*, 03/08/2020, https://www.transparency.ge/sites/default/files/parliament-2019-web-en_1.pdf [geraadpleegd op 03/09/2020]

Transparency International Georgia (TIG), *Investigative bodies' practice of asking journalists to reveal their sources looms large*, 11/08/2020, <https://transparency.ge/en/post/investigative-bodies-practice-asking-journalists-reveal-their-sources-looms-large> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Transparency International Georgia (TIG), *A new legislative initiative, if supported, to greatly improve anti-corruption capacity of Georgia*, 01/09/2020, <https://transparency.ge/en/post/new-legislative-initiative-if-supported-greatly-improve-anti-corruption-capacity-georgia> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Transparency International Georgia (TIG), *Ballot Recounts at Problematic Electoral Precincts Will Reduce Distrust Toward Results and Political Tension*, 01/11/2020, <https://transparency.ge/en/post/ballot-recounts-problematic-electoral-precincts-will-reduce-distrust-toward-results-and> [geraadpleegd op 05/11/2020]

Transparency International Georgia (TIG), *NGOs assessment of the 2020 parliamentary elections*, 04/11/2020, <https://transparency.ge/en/post/ngos-assessment-2020-parliamentary-elections> [geraadpleegd op 05/11/2020]

Transparency International Georgia (TIG), *Corruption Perceptions Index 2020: Main Problems of Georgia's Anti-Corruption Policy Remain Unresolved*, 28/01/2021, <https://transparency.ge/en/post/corruption-perceptions-index-2020-main-problems-georgias-anti-corruption-policy-remain> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Transparency International Georgia (TIG), *The Analysis of the Criminal Case: The Prosecution of Nika Gvaramia*, 02/04/2021, <https://transparency.ge/en/post/analysis-criminal-case-prosecution-nika-gvaramia> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Transparency International Georgia (TIG), *Uninvestigated Cases of Alleged High-Level Corruption in Georgia — A Periodically Updated List*, 23/08/2021, <https://transparency.ge/en/blog/uninvestigated-cases-alleged-high-level-corruption-georgia-periodically-updated-list> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Transparency International Georgia (TIG), *Majority of public believes high-level corruption is common in Georgia*, 07/09/2021, <https://transparency.ge/en/post/majority-public-believes-high-level-corruption-common-georgia> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Transparency International Georgia (TIG), *Anti-Corruption Environment in Georgia and Recommendations for the European Union*, 08/09/2021, <https://transparency.ge/en/blog/anti-corruption-environment-georgia-and-recommendations-european-union> [geraadpleegd op 06/10/2021]

United Nations Development Programme (UNDP), *Free Legal Aid Now Available by Phone*, 28/06/2018, <https://www.ge.undp.org/content/georgia/en/home/presscenter/pressreleases/2018/free-legal-aid-now-available-by-phone.html> [geraadpleegd op 03/09/2020]

United Nations Development Programme (UNDP) (Nicholson M.), *Implementation of the National Strategy for the Protection of Human Rights in Georgia 2014-2020*, 17/10/2019, https://www.undp.org/content/dam/georgia/docs/publications/DG/UNDP_GE_DG_Human_Rights_Maggie_Nicholson_report_2019_eng.pdf [geraadpleegd op 03/09/2020]

United Nations Women Georgia (UN Women Georgia), *Two National Action Plans for Supporting Gender Equality and Women's Empowerment Approved by the Government*, 12/08/2016, <http://georgia.unwomen.org/en/news/stories/2016/08/two-national-action-plans-for-supporting-gender-equality> [geraadpleegd op 20/04/2018]

United Nations Women Georgia (UN Women Georgia), *National Action Plan on Combating Violence against Women and Domestic Violence and Measures to be Implemented for the Protection of Victims (Survivors) for 2018-2020*, 30/09/2018, <https://georgia.unwomen.org/en/digital-library/publications/2018/09/national-action-plan-on-combating-violence-against-women> [geraadpleegd op 30/08/2019]

United Nations Women Georgia (UN Women Georgia), *2018-2020 National Action Plan of Georgia for Implementation of the UN Security Council Resolutions on Women, Peace and Security*, 30/10/2018, <https://georgia.unwomen.org/en/digital-library/publications/2018/09/2018-2020-national-action-plan-of-georgia> [geraadpleegd op 30/08/2019]

United States Department of State (USDOS), *Country Reports on Human Rights Practices for 2011. Georgia*, 24/05/2012, <https://2009-2017.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2011/humanrightsreport/index.htm?dliid=186353#wrapper> [geraadpleegd op 20/04/2018]

United States Department of State (USDOS), *Country Reports on Human Rights Practices for 2015. Georgia*, 13/04/2016, <https://2009-2017.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/humanrightsreport/index.htm?year=2015&dliid=252849#wrapper> [geraadpleegd op 20/04/2018]

United States Department of State (USDOS), *2017 Country Reports on Human Rights Practices. Georgia*, 20/04/2018, <https://www.state.gov/reports/2017-country-reports-on-human-rights-practices/georgia/> [geraadpleegd op 20/04/2018]

United States Department of State (USDOS), *Human Rights Report Georgia 2018*, 13/03/2019, <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/03/GEORGIA-2018-HUMAN-RIGHTS-REPORT.pdf> [geraadpleegd op 30/08/2019]

United States Department of State (USDOS), *Georgia 2018 International Religious Freedom Report*, 21/06/2019, <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/05/GEORGIA-2018-INTERNATIONAL-RELIGIOUS-FREEDOM-REPORT.pdf> [geraadpleegd op 30/08/2019]

United States Department of State (USDOS), *Georgia 2019 Human Rights Report*, 11/03/2020, <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/03/GEORGIA-2019-HUMAN-RIGHTS-REPORT.pdf> [geraadpleegd op 03/09/2020]

United States Department of State (USDOS), *Georgia 2019 International Religious Freedom Report*, 10/06/2020, <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/06/GEORGIA-2019-INTERNATIONAL-RELIGIOUS-FREEDOM-REPORT.pdf> [geraadpleegd op 03/09/2020]

United States Department of State (USDOS), *Georgia 2020 Human Rights Report*, 30/03/2021, <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2021/03/GEORGIA-2020-HUMAN-RIGHTS-REPORT.pdf> [geraadpleegd op 06/10/2021]

United States Department of State (USDOS), *Georgia 2020 International Religious Freedom Report*, 12/05/2021, <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2021/05/240282-GEORGIA-2020-INTERNATIONAL-RELIGIOUS-FREEDOM-REPORT.pdf> [geraadpleegd op 06/10/2021]

USAID, UNDP, *Report on progress in the implementation of the National Strategy for the Protection of Human Rights in Georgia 2014-2020, and recommendations as to future approaches*, 03/2017, <http://myrights.gov.ge/uploads/files/docs/9192HumanRightsStrategyReport.Eng.pdf> [geraadpleegd op 20/04/2018]

Voices for Transparency, *From concentrated power to state capture: Georgia's backsliding anti-corruption reforms*, 14/02/2019, <https://voices.transparency.org/from-concentrated-power-to-state-capture-georgias-backsliding-anti-corruption-reforms-c94d76bb2b21> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Women's Initiative Supporting Group (WISG), *Rights of LBT Women in Georgia. Shadow Report*, 23/04/2012, https://women.ge/data/docs/publications/WISG-LBT-CEDAW-shadow-report_eng.pdf [geraadpleegd op 20/04/2018]

Women's Initiative Supporting Group (WISG), *The Council of Europe's Recommendation to Member States On Measures to Combat Discrimination Grounds of Sexual Orientation or Gender Identity in Georgia. Monitoring Of Implementation*, 2012, https://women.ge/data/docs/publications/WISG_CM_REC20105_EN.pdf.pdf [geraadpleegd op 20/04/2018]